

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**KADININ YAŞAM TARZININ VE CİNSİYET KALIPYARGILARININ
ETKİNLEŞTİRİLMESİNİN TECAVÜZE UĞRAYAN KADININ SUÇLANMASI
VE AHLAKİ ÖFKE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Melis ÇELİK OK

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**KADININ YAŞAM TARZININ VE CİNSİYET KALIPYARGILARININ
ETKİNLEŞTİRİLMESİNİN TECAVÜZE UĞRAYAN KADININ SUÇLANMASI
VE AHLAKİ ÖFKE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Melis ÇELİK OK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Derya HASTA

Ankara-2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYAL PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

Melis ÇELİK OK

**KADININ YAŞAM TARZININ VE CİNSİYET KALIPYARGILARININ
ETKİNLEŞTİRİLMESİNİN TECAVÜZE UĞRAYAN KADININ SUÇLANMASI
VE AHLAKİ ÖFKE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Derya HASTA**

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Derya HASTA

Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL

Dr. Öğr. Üyesi Afife Başak OK

Prof. Dr. Nuray SAKALLI UĞURLU

Prof. Dr. Ali DÖNMEZ

Tez Sınavı Tarihi

16.09.2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Öncelikle sadece bu tez sürecinde değil; lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenim sürem boyunca üzerimde çok büyük emeği olan Doç. Dr. Derya HASTA'ya titizliği, sabrı, bilimsel rehberliği ve en umutsuz anlarımda verdiği destek ve yönlendirmelerle motivasyonumu tekrar kazanmama yardım ettiği için çok teşekkür ederim. Yine bütün üniversite hayatımda üzerimdeki emeği çok büyük olan, hem bilimsel olarak hem de yaşam tarzı ve insani özellikleri açısından cinsiyet eşitsizliği karşısındaki duruşuna hayran olduğum ilk tez danışmanım Prof. Dr. Zehra DÖKMEN'e çok teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde bulunan Doç. Dr. Ayşe ÖZEN ÇIPLAK ve Dr. Öğr. Üyesi Afife Başak OK'a; tez jürimde bulunan Prof. Dr. Nuray SAKALLI UĞURLU, Prof. Dr. Ali DÖNMEZ ve Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL'a verdikleri fikirlerle tezimin gelişmesine katkıda buldukları için teşekkür ederim.

Veri toplama sürecindeki destekleri için Prof. Dr. Hakan ÇETİNKAYA, Doç. Dr. Hakkı Alparslan ILGIN, Dr. Öğr. Üyesi Hatice KARAÇANTA ve Öğr. Gör. Fatma UÇAR BOYRAZ'a teşekkür ederim.

Her anlamda DTCF Psikoloji bölümünde 'büyümüş' biri olarak; bu süreçte bölümdeki bütün hocalarımla ve çalışma arkadaşlarımla büyük katkısı var; hocalarıma ve DTCF Psikoloji bölümünde birlikte çalıştığım arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Tez yazmamı ve yaşamımı kolaylaştıran, bu kadar zor bir süreçte hem akademik hem de duygusal destekleriyle yanımda olan, eski iş arkadaşlarımla ve dostlarımla Ar. Gör. Dr. Fatma YAŞIN TEKİZOĞLU ve Ar. Gör. Melike GUZEY YİĞİT'e desteklerini ve dostluklarını hissettirdikleri her an için teşekkür ederim. Yine eski iş arkadaşım ve dostum Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YİĞİT'e; analizlerime yardım ettiği ama en çok

vazgeçmek üzere olduğum anlarda beni kendime getirdiği ve kendime güvenimi tekrar kazanmamı sağladığı için teşekkür ederim.

Tez yazma dönemimi katlanılır kılan bütün diğer dostlarım, Gizem ÜNELÖZ, Gözde ve Oğuz TEZCAN, Melih TEKİZOĞLU, Funda ve Gönenç GÜRSOY, ama en çok minik kuşum, güzel gülüşüm, Ada'mın kardeşi Hazal; hepinize çok teşekkür ederim. Birlikte geçirdiğimiz o zamanlar olmasaydı, tez yazma stresiyle nasıl baş ederdim, bilmiyorum.

Aileme de teşekkür ederim. Anneme ve babama, desteklerini her an hissettirdikleri; bugüne kadar aldığım her kararda, doğru veya yanlış attığım her adımda arkamda durdukları, tüm karşılıksız vericilikleri ve koşulsuz sevgileri için, her şey için minnettarım. Ve Selin ÇELİK'e, biricik kardeşim olmanın yanında en yakın arkadaşım olduğu ve hep olacağı için çok teşekkür ederim. Eşimin ailesiyken, benim de ailem olan, Suna OK, Ezgi OK ÖZONUR ve küçük yeğenim Nefes Duru'ya destekleri için çok teşekkür ederim. Annem ve kayınvalideme, ders çalışmam gereken zamanlarda işlerini güçlerini bırakıp Ada'ya bakmaya geldikleri için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Onların yardımları olmadan bu tez bitmezdi.

Meslektaşım, eşim, sevgilim, yoldaşım, en yakın dostum ve sayamayacağım kadar çok sıfatın sahibi, bitmeyecekmiş gibi gelen bu uzun sürecin ilk elden tanığı ve en büyük yardımcısı Ar. Gör. Ahmet Çağlar OK, sana ne kadar teşekkür etsem az. İnsanüstü anlayışın, koşul ve zaman gözetmeyen desteğin ve sevgin, dünyanın en iyi hayat arkadaşı ve babası olduğun için tüm kalbimle ve sonsuza kadar teşekkür ederim. Son olarak gelişiyse hayatımızın en önemli varlığı olan ve bu tezle birlikte büyüyen Ada'ma, gülüşüyle dünyamı aydınlattığı ve ders çalışmak için ondan çaldığım zamanları sabırla kabul ettiği için sonsuza kadar teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

GENEL GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMA	7
1. GİRİŞ.....	7
1. 1. Tecavüz Sonrası Kadını Suçlama Eğilimi	7
1.1.1. Tecavüz Mitlerini Kabul.....	11
1.2. Kadının Yaşam Tarzı.....	14
1.3. Ahlaki Öfke	18
1.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler	25
2. YÖNTEM.....	27
2.1. Katılımcılar.....	27
2.2. Veri Toplama Araçları.....	27
2.2.1. Ahlaki Öfke Ölçeği (AÖÖ)	27
2.2.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ).....	28
2.2.3. Sağ Kanat Yetkenciliği Ölçeği (SKYÖ).....	29
2.2.4. Tecavüz Senaryoları ve Senaryolara İlişkin Sorular	30
2.2.5. Demografik Bilgi Formu	31
2.3. İşlem	31

3. BULGULAR	33
3.1. Betimleyici İstatistikler.....	33
3.2. AÖÖ'nün Geçerlik-Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....	34
3.3. Kadının Yaşam Tarzına İlişkin Bulgular.....	39
3.4. Senaryolardaki Olayların Tecavüz Olarak Değerlendirilip Değerlendirilmediğine İlişkin Bulgular	41
3.5. Kadının Suçlanmasına İlişkin Bulgular	43
4. TARTIŞMA	45
4.1. Ahlaki Öfke Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Bulgularının Tartışılması	45
4.2. Kadının Yaşam Tarzının Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması	47
4.3. Öykülerdeki Olayların Tecavüz Olarak Değerlendirilip Değerlendirilmediğine İlişkin Bulguların Tartışılması	48
4.4. Kadının Suçlanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	48
II. ARAŞTIRMA	51
5. GİRİŞ.....	51
5.1. Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşullaştırma (CSM).....	51
5.1.2. Cinsiyet Kalıpyargılarını Etkinleştirme (CKE)	54
5.2. CKE, Kadının Suçlanması ve Ahlaki Öfke	58
5.3. Kadının Yaşam Tarzı, Kadının Suçlanması ve Ahlaki Öfke.....	60
5.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler	61

6. YÖNTEM.....	63
6.1. Katılımcılar.....	63
6.2. Veri Toplama Araçları.....	63
6.2.1. Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkinleştirilmesi (CKE).....	64
6.2.2. Tecavüz Senaryoları ve Tecavüze İlişkin Sorular.....	64
6.2.3. Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği Kısa Formu (TMKÖ).....	65
6.2.4. Ahlaki Öfke Ölçeği.....	66
6.2.5. Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (CSMÖ).....	66
6.2.6. Demografik Bilgi Formu.....	67
6.3. Deney Deseni.....	67
6.4. İşlem.....	68
7. BULGULAR.....	70
7.1. Betimleyici İstatistikler.....	70
7.2. Değişimleme Sınamasına İlişkin Bulgular.....	71
7.3. Denencelere İlişkin Bulgular.....	75
7.3.1 Tecavüze İlişkin Durumsal Değerlendirmelerin Kadının Yaşam Tarzına İlişkin Değerlendirmelerin Bir Parçası Olup Olmadığının Test Edilmesi.....	75
7.3.2. Kadının Yaşam Tarzı ve CKE'nin Etkisine İlişkin Bulgular.....	81
7.3.2.1. Kadının Yaşam Tarzının, Kadının Suçlanmasına Etkisine İlişkin Bulgular.....	82
7.3.2.2. CKE'nin Kadının Suçlanmasına Etkisine İlişkin Bulgular.....	83

7.3.2.3 Tecavüz Mitlerini Kabul ve Ahlaki Öfkeye İlişkin Bulgular	83
8. TARTIŞMA.....	87
8.1. Tecavüze İlişkin Durumsal Değerlendirmelere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	87
8.2. Kadının Yaşam Tarzının Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması	89
8.3. CKE'nin Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması	92
8.4. Kadının Yaşam Tarzı ve CKE Ortak Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	94
9. GENEL TARTIŞMA.....	96
ÖZET	102
ABSTRACT.	106
KAYNAKLAR.....	107
EKLER	129

ÇİZELGELER

Çizelge 1. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler	33
Çizelge 2. AÖÖ'nün faktör yükleri ve madde-test korelasyonları.....	35
Çizelge 3. Ki Kare Testi ve Uyum İndeksleri	37
Çizelge 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	38
Çizelge 5. Değişkenler arası korelasyonlar	39
Çizelge 6. Senaryo Türüne Göre Algılanan Geleneksellik Puanlarına Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar.....	39
Çizelge 7. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları.....	40
Çizelge 8. Senaryo Türüne Göre Tecavüz Sorusuna Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar	42
Çizelge 9. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları.....	42
Çizelge 10. Senaryo Türüne Göre Kadının Hatasına Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar	43
Çizelge 11. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları.....	44
Çizelge 12. Deney Deseni	68
Çizelge 13. Deneysel gruptaki katılımcı sayıları	70
Çizelge 14. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler	71
Çizelge 15. Senaryo Türü İçin Kadının Yaşam Tarzına Yönelik Değerlendirmelere Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar	73

Çizelge 16. Senaryo Türüne Göre (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	73
Çizelge 17. Senaryo Türü ve Cinsiyet İçin Kadının Yaşam Tarzına Yönelik Değerlendirmelere Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar	77
Çizelge 18. Senaryo Türü (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) ve Cinsiyete Göre Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları.....	78
Çizelge 19. Senaryo Türü ve CSM'ye Göre Tecavüz Mitlerini Kabul ve Ahlaki Öfke Puanlarına Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar	84
Çizelge 20. Senaryo Türüne (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel - Geleneksel değil - Nötr) ve CKE'ye (CKE: Etkin – Etkin Değil) Göre Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları.....	85

GENEL GİRİŞ

Tecavüz, dünyada olduğu gibi ülkemizde de oldukça yaygın bir toplumsal sorundur. Bu çalışma; bireylerin tecavüze yönelik bakış açısıyla ilgilenmektedir. Alanyazın bulguları, toplumun tecavüze uğrayan kadını¹ tecavüz nedeniyle suçlama eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır (örn., Grubb ve Turner, 2012; Whatley, 1996). Bu durum, 13 Şubat 2015 (Özgecan Aslan cinayeti) ve 19 Şubat 2015 (Hüsne Aslan cinayeti) tarihlerinde arka arkaya gerçekleşen iki vakada kendini göstermiştir. Bu vakalara verilen toplumsal tepkilerin ve adli kararların farklılığı bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

13 Şubat 2015 tarihinde 20 yaşında bir üniversite öğrencisinin katledilme haberi Türkiye'nin gündemine oturdu (Vahşet... Üniversiteli kız yakılarak öldürüldü, 2015; Özgecan yakılarak öldürülmüş halde bulundu, 2015). Mersin Çağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü 1. sınıf öğrencisi Özgecan Aslan, okuldan eve dönmek için bindiği minibüs şoförünün tecavüz girişimine direnmesi üzerine, şoför tarafından bıçaklanarak öldürüldü ve cesedi yakıldı. Ertesi gün ülkenin farklı yerlerinde kadınlar sokağa döküldü. Kadınlar ayrıca sosyal medya üzerinden de yaygın olarak tepkilerini gösterdiler. Günlerce devam eden tepkilerden biri, kadınların başlarından geçen taciz olaylarını Twitter adlı sosyal

¹ Bu çalışmada, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneğinin önerisi doğrultusunda tecavüze uğrayan kişiden bahsederken, 'mağdur' ve 'kurban' gibi kişiyi güçsüzleştiren ve çaresizlik hissi yaşatan kavramlardan kaçınılmıştır. Dernek İngilizce 'survivor' kelimesinin Türkçe karşılığı olan 'hayatta kalan' kavramını daha güçlendirici olduğu için önermekte, yazar da günlük yaşam için bu tespiti katılmaktadır ancak bu çalışmada akademik dil bağlamında 'tecavüze uğrayan kadın' tanımlaması tercih edilmiştir.

paylaşım sitesinde “#sendeanlat” etiketiyle paylaşımlarıydı. Bu paylaşımlar, tacizin toplumda ne kadar yaygın olduğunu ve kadınların hayatları boyunca ne kadar fazla tacize maruz kaldığını ortaya çıkardı.

Tepkilerden bir diğeri ise, “Özgecan Yasası” olarak adlandırılan, kadın katillerine iyi hal ve tahrik indirimi verilmemesine yönelik bir yasanın kabul edilmesi için başlatılan kampanyaydı. Dava sonucunda mahkeme kamuoyunun etkisiyle Özgecan’ın katilini ve ona yardım eden babası ve arkadaşını ağırlaştırılmış müebbet cezasına çarptırılmış ve cezalarda indirim uygulanmamasına karar vermişti, ancak yasalarda değişiklik yapılmadığı sürece öldürülen kadınların durumu değişmeyecekti. Başlatılan imza kampanyasında, kadın katillerinin dava sırasında saygılı durmaları, takım elbise giymeleri gibi gerekçelerle cezalarında indirim yapılması veya öldürülen kadınların makyajı, kıyafeti gibi nedenlerle tahrik indirimi yapılması gibi uygulamaları ortadan kaldıran bir yasanın uygulamaya konulması talep ediliyordu. Change.org adlı internet sitesinde yürütülen imza kampanyasında 1 milyon 200 binin üstünde bir desteğe ulaşılmasına rağmen, CHP tarafından önerilen kanun teklifinin görüşülmesi, dönemin TBMM başkanı tarafından reddedildi (CHP'nin 'Özgecan Yasası' teklifi iade edildi, 2016).

Özgecan’ın katledilmesinden sekiz gün sonra, yine bir genç kadın, 23 yaşındaki Hüsne Aslan, erkek şiddetiyle öldürüldü (Sevgilisini otomobiliyle ezerek öldürdü, 2015). Antalya’da yaşayan Hüsne Aslan, kız kardeşi Cennet Aslan ve erkek arkadaşı Şahin Koçar ile bir bara eğlenmeye gitmişti. Hüsne ve Cennet Aslan eve gitmek üzere kalkınca, Şahin Koçar onları evlerine bırakmayı teklif etti. Kızlar kabul edip arabaya bindikten sonra Şahin

Koçar onları kendi evine götürmek istedi. Bu teklifi reddeden kızlar, arabadan inmek istedi ancak Şahin Koçar buna izin vermeyip, Hüsne Aslan'ı darp etmeye başladı. Cennet Aslan arabadan inip etraftan yardım istedi ancak yardım eden olmadı. Bu sırada arabadan inmeye çalışan Hüsne Aslan'ı 20 metre kadar sürükleyen Şahin Koçar, daha sonra araçtan iterek üzerinden otomobille geçti. Hüsne Aslan kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti. Eylemin olası kasıt ile gerçekleştirildiğine karar veren mahkeme heyeti, Şahin Koçar'ı önce 20 yıl hapse mahkûm etti; ardından iyi hal indirimiyle cezayı 16 yıl 8 aya indirdi.

Arka arkaya gerçekleşmesine rağmen, Özgecan Aslan cinayetinin, Hüsne Aslan cinayetinden daha fazla ses getirmesi, daha fazla tepkiye neden olması ve dava sonuçlarındaki farklılık bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Öncelikle iki olayın bağlamlarındaki farklılığın verilen tepkileri etkilediği düşünülebilir. Özgecan'ın okuldan çıkıp evine dönmek için minibüse binmesi, toplumsal olarak kadınlar için onaylanmayan herhangi bir 'yanlış' davranışta bulunmayan, 'masum' bir genç kadın olarak algılanmasını sağlamış olabilir. Hüsne'nin ise gece geç saatlere kadar bir barda, erkek arkadaşıyla alkol alması, onun arabasına binmesi toplumsal olarak onaylanmayan 'yanlış' bir davranışta bulunan, 'suçlu' bir kadın olarak algılanmasına neden olmuş olabilir. Bu farklı algılama, dava sonuçlarında bile kendini göstermektedir. Özgecan'ın katilleri üst sınırdan ceza alırken, Hüsne'nin katiline verilen cezada iyi hal indirimi uygulanmıştır.

Toplumun; Özgecan ve Hüsne cinayetlerine verdiği tepkilerdeki çifte standart, kadının suçlanması üzerinde hangi değişkenlerin etkili olabileceği sorusunu akla getirmektedir. Alanyazında tecavüze uğrayan kadınla ilgili bazı değişkenlerin tecavüz

sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir. Bu araştırmalar daha çok tecavüzün gerçekleşmesinden hemen önceki durumsal koşullara (kadının giyim tarzı, alkollü olup olmadığı, tecavüze direnç gösterip göstermediği, vb.), az sayıda araştırma ise kadının saygınlığına (evli, bekâr, boşanmış, dul veya fahişe oluşu, mesleği, vb.) odaklanmıştır (örn., Brown, Horton ve Guillory, 2018; Kanekar ve Kolsawalla, 1977). Bu çalışmada; kadının özelliklerini yansıtan bu değişkenlerin, kadının yaşam tarzının bir parçası olduğunu ve bu değişkenlerden etkilenen değerlendirmelerin aslında kadının yaşam tarzına yönelik değerlendirmeler olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır. Ek olarak, kadının yaşam tarzının tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olabileceği düşünölmektedir. Bu çalışmanın diğer bir bağımsız değişkeni cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesidir (CKE). Cinsiyet kalıpyargılarının toplumdaki cinsiyete dayalı rol dağılımını meşrulaştırdığı ve kadınların, erkeklerin egemen olduğu bir sisteme karşı çıkmasını engellediği bilinmektedir (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Kay, 2005). Buradan hareketle, bu çalışmada CKE'nin tecavüz sonrası kadının suçlanma düzeyini artıracacağı beklenmektedir. Ek olarak; CKE'nin ve kadının yaşam tarzının, hakkaniyet ve adalet gibi ahlaki bir standardın ihlal edilmesiyle ortaya çıkan bir duygu olan ahlaki öfke üzerinde etkili olup olmadığı da incelenecektir. Cinsiyet kalıpyargılarının kadınların erkeklere kıyasla ikinci planda olmasına hizmet ettiği ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz ve adil olmayan ilişkileri meşrulaştırdığı göz önünde tutularak; CKE'nin ahlaki öfkeyi azaltması beklenmektedir. Ayrıca kadının geleneksel cinsiyet rollerine uygun bir yaşam tarzına sahip olup olmamasının, kadının tecavüze uğraması durumunda hissedilecek ahlaki öfke üzerinde etkili olması; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip bir kadının tecavüze uğraması durumunda katılımcıların daha az ahlaki öfke hissetmesi beklenmektedir. Bu bağlamda bu

çalışmanın son amacı ahlaki öfkenin ölçümünde kullanılacak olan Ahlaki Öfke Ölçeğinin (Montada ve Schneider, 1989) Türkçeye uyarlanmasıdır.

Daha önce de bahsedildiği gibi bu çalışmanın çıkış noktası Özgecan ve Hüsne cinayetlerine verilen tepkilerin farklılığıdır. Özgecan cinayetinde insanların cinsiyet kalıpyargılarını ve tecavüz sonrasında kadının suçlanmasına hizmet eden kalıpyargısal inançlar olan tecavüz mitlerini etkinleştirecek herhangi bir ipucu bulunmamaktadır. Üniversite öğrencisi bir genç kadın okuldan eve dönmek için dolmuşa binmiştir ve bindiği dolmuşun şoförü tarafından tecavüze uğrayıp öldürülmüştür. Başka bir deyişle Özgecan'ın, geleneksel yaşam tarzının dışına çıkan, çoğunluk tarafından 'yanlış' kabul edilen herhangi bir davranışta bulunmadığı varsayılabilir. Hüsne cinayetinde ise cinsiyet kalıpyargıları ve tecavüz mitleri devreye girmiş olabilir. Gece erkek arkadaşıyla barda eğlenmeye gitmiş, sonrasında onun arabasına binmiştir. Diğer bir ifadeyle Hüsne'nin, geleneksel yaşam tarzının dışına çıkan, çoğunluğun 'yanlış' olarak kabul ettiği davranışlar sergilediği düşünülebilir. Bu çalışma, her ikisi de erkek şiddeti aracılığıyla öldürülen iki genç kadına verilen tepkilerin neden farklılaştığını ortaya koyarak, tecavüz sonrasında kadının suçlanması olgusunun önüne geçmeye az da olsa katkı sunmayı hedeflemektedir.

Bu tez kapsamında, çalışmanın amaçları doğrultusunda iki farklı araştırma gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmada senaryolar aracılığıyla, yaşam tarzlarına ilişkin farklı bilgilerin sunulduğu kadınlara yönelik değerlendirmelerin ve suçlama düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Ayrıca Ahlaki Öfke Ölçeğinin geçerlik-güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. İkinci çalışmada ise; kadına ilişkin durumsal

değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığı ve kadının yaşam tarzı ile CKE'nin, kadının suçlanması ve Ahlaki öfke üzerinde etkili olup olmadığı sınınmıştır.

I. ARAŞTIRMA

1. GİRİŞ

Bu çalışmada kadının yaşam tarzının değiştiği farklı tecavüz senaryolarının, yaşam tarzı açısından farklı algılanıp algılanmadığı ve tecavüz olarak değerlendirilip değerlendirilmediği test edilmiştir. Ek olarak, bu senaryoların tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Ahlaki Öfke Ölçeğinin (Montada ve Schneider, 1989) Türkçeye uyarlanması gerçekleştirilmiştir. İzleyen başlıklarda araştırmanın amacı doğrultusunda ele alınan değişkenlerle ilgili alanyazın bulguları sunulmuştur.

1. 1. Tecavüz Sonrası Kadını Suçlama Eğilimi

Bireyin rızası dışında gerçekleşen bir cinsel birleşme olan tecavüz (Matlin, 2008) yaygın toplumsal bir sorundur. Öte yandan, Godenzi (1989), cinsel şiddetin, eşitsiz güç ilişkilerinin bir ifadesi olduğunu ve bireysel değil, sosyal ve politik bir sorun olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, tecavüzün şiddete dayalı cinsellik olarak değil; cinsel görünümlü bir şiddet olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışma Godenzi (1989) tarafından önerilen bakış açısı üzerinde temellendirilecek; tecavüz, cinsiyete dayalı eşitsizliğin bir ürünü olarak ve kadınların mağduriyeti üzerinden ele alınacaktır. Bu bakış açısına paralel olarak, tecavüzün çoğunlukla kadınların başına geldiği bilinmekte (Gillan, 1993) ve tecavüze uğrayan kadınların, travma sonrası stres

bozukluğu, depresyon, intihar düşüncesi ve girişimi, madde kötüye kullanımı, kronik sağlık sorunları gibi pek çok olumsuz yaşantıya maruz kaldığı bildirilmektedir (Littleton ve Breilkopf, 2006; Littleton ve Henderson, 2009; McMullin ve White, 2006). Bu bulgulara rağmen, genellikle tecavüze uğrayan kişilerin psikolojik olarak gerçekte olduğundan daha az zarar gördüğü (Bridges, 1991; Simonson ve Subich, 1999) ve tecavüzün gerçekte olduğundan daha az şiddet içerdığı (Newcombe, Van Den Eynde, Hafner ve Jolly, 2008) düşünölmektedir. Toplumun tecavüzü ciddi bir travma olarak görmemesi ve tecavüze uğrayan kadına yönelik olumsuz tutumları, kadının “ikincil tecavüz” yaşamasına neden olmakta ve kendini çok daha güçsüz, damgalanmış ve mahcup hissetmesine yol açmaktadır (Campbell, 2008).

Tecavüze uğrayan kadının tecavüz nedeniyle suçlanması oldukça yaygın olarak rastlanılan bir durumdur (Grubb ve Turner, 2012; Whatley, 1996). Alanyazında bu konuda oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar genel olarak kadınların özelliklerine, tecavüz öncesi/sırasındaki davranışlarına (örn., Brown, Horton ve Guillory, 2018; Edmonds ve Cahoon, 1986; Girard ve Senn, 2008) ve saygınlığına/statüsüne odaklanmıştır (örn., Heaven, Connors ve Pretorius, 1998; Jones ve Aronson, 1973; Kanekar ve Kolsawalla, 1977, 1980, 1981; Solmuş, 1997).

Alanyazında tecavüze uğrayan kadının suçlanmasıyla ilişkili olarak öne çıkan kadın özelliklerinden biri, kadının saldırganla olan ilişkisidir. Bu konuda yapılan çalışmalar ilişki türü açısından çoğunlukla yabancı, tanıdık, buluşma/sevgili ve evlilik tecavüzü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalar (örn., Bridges, 1991; Bridges ve McGrail, 1989; Gölge, Yavuz, Müderrisoğlu ve Yavuz, 2003; Yamawaki, 2009)

göstermektedir ki kadın ve saldırgan birbirlerini ne kadar iyi tanıyorlarsa, kadını suçlama eğilimi o kadar artmaktadır. Daha ayrıntılı bir ifadeyle, tanıdık ve buluşma/sevgili tecavüzüne maruz kalan kadınlar, yabancı tecavüzüne maruz kalan kadınlara göre daha fazla suçlanmaktadırlar. Ayrıca, evlilik tecavüzüne maruz kalan kadınlar da tanıdık, buluşma/sevgili ve yabancı tecavüzüne maruz kalan kadınlardan daha fazla suçlanmaktadır (örn., Monson, Langhinrichsen-Rohling ve Binderup, 2000; Simonson ve Subich, 1999).

Kadının tecavüz öncesinde alkol alması, tecavüze uğraması nedeniyle suçlanmasını etkileyen durumlardan biridir. Araştırmalar, kadının kendi isteğiyle alkol alması durumunda, alkol almadığı duruma kıyasla daha fazla suçlandığını ortaya koymaktadır (Brown, Horton ve Guillory, 2018; Girard ve Senn, 2008; Grubb ve Turner, 2012; Richardson ve Campbell, 1982; Schuller ve Wall, 1998; Scronce ve Corcoran, 1995; Sims, Noel ve Maisto, 2007).

Tecavüze uğrayan kadının giyim tarzı da tecavüze ilişkin değerlendirmeleri etkileyen önemli değişkenlerden biridir. Bu konuda yapılan araştırmalar kadının baştan çıkarıcı veya açık giyinmesi durumunda daha fazla suçlandığına işaret etmektedir (Edmonds ve Cahoon, 1986; Solmuş, 1997; Whatley, 2005; Workman ve Freeburg, 1999). Ek olarak, kadının yanında kondom taşıması durumunda, taşımadığı duruma göre kadının cinsel saldırı iddiasına daha az inanılmış, erkeğin cinsel ilişkinin karşılıklı rızaya dayandığı iddiasına ise daha fazla inanılmıştır (Hynie, Schuller ve Couperthwaite, 2003). Çalışmalar, kadının tecavüze direnç göstermemesinin (Idisis ve Edoute, 2017) de daha fazla suçlanmasına neden olduğunu göstermektedir.

Tecavüze uğrayan kadının saygınlığı/statüsüne odaklanan araştırmalar ise genel olarak kadının saygınlığı azaldıkça tecavüz nedeniyle suçlanma eğiliminin arttığını göstermektedir (Alexander, 1980; Heaven, Connors ve Pretorius, 1998; Kanekar ve Kolsawalla, 1977, 1980, 1981; Karuza, Jr. ve Carey, 1984; Luginbuhl ve Mullin, 1981; Macrae ve Shepherd, 1989; McCaul, Veltum, Boyechko ve Crawford, 1990; Penhallow, 1978; Solmuş, 1997).

Örneğin Penhallow (1978), kadının saygınlığını, toplumsal istenirlik açısından karakter özelliklerinin iyi veya kötü oluşuna göre değişimlemiştir. Kötü karakterli olarak nitelendirilen; yani düşük saygınlığa sahip kadının, tecavüz sonrasında iyi karakterli olarak nitelendirilen; yani yüksek saygınlığa sahip kadından daha fazla hatalı bulunduğu görülmüştür. Kanekar ve Kolsawalla (1980, 1981) da Hindistan'da yaptıkları araştırmalarda, kadının saygınlığını evli veya boşanmış oluşuna göre değişimlemiştir. Araştırmacılar, kadın katılımcılara kıyasla erkek katılımcıların, cinsel olarak kışkırtıcı bir şekilde giyinmiş bir evli kadına ve kışkırtıcı olmayan bir şekilde giyinmiş boşanmış bir kadına daha fazla sorumluluk yüklediklerini bulmuşlardır (1980). Kanekar ve Kolsawalla (1981) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada, kadın katılımcıların kışkırtıcı olmayan bir şekilde giyinmiş boşanmış kadınları, evli kadınlardan daha fazla suçladıkları bulunmuştur. McCaul ve arkadaşları (1990) ise kadının saygınlığını mesleğine ve anne olup olmamasına göre değişimlemiştir. Oluşturdukları senaryolardan birinde tecavüze uğrayan kadını üç çocuk annesi bir okul-aile birliği başkanı olarak (yüksek saygınlık koşulu), diğerinde ise bir kumarhanede kart dağıtıcısı olarak (düşük saygınlık koşulu) betimlemiştir. Sonuç olarak tecavüze uğraması durumunda, yüksek saygınlığa sahip kadının, düşük saygınlığa sahip kadından daha az suçlandığı bulunmuştur.

Kadının cinsel ilişki deneyimi de tecavüz kapsamında incelenen bir diğer kadın özelliğidir (örn., Idisis ve Edoute, 2017; L'Armand ve Pepitone, 1982; Pugh, 1983). Kadın, daha önceden cinsel ilişki yaşamış olması durumunda, cinsel ilişki yaşamamış olmasına göre, daha fazla suçlanmaktadır. Ek olarak, saldırganla önceden cinsel ilişkiye girmişse, girmedığı duruma göre daha fazla suçlanmaktadır.

1.1.1. Tecavüz Mitlerini Kabul

Yukarıda değinilen araştırmaların da gösterdiği gibi; tecavüz sonrasında kadına ilişkin değerlendirmeler genel olarak toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına yönelik beklentiler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu kalıpyargısal beklentiler, tecavüz sonrasında kadının suçlanmasına hizmet eden kalıpyargısal inançlar olan tecavüz mitleri ile ilişkilidir. Tecavüz mitleri ilk olarak Burt (1980, s. 217) tarafından, “tecavüz, tecavüze uğrayan kadın ve tecavüzcü hakkındaki önyargılı, kalıpyargısal ve yanlış inançlar” olarak tanımlanmıştır. Lonsway ve Fitzgerald (1994; s.134) ise tecavüz mitleri kavramının kavramsal açıdan netleşmesi ve kuramsal gücünün artması için tanımın işlevsel bir bileşen içermesi gerektiğini vurgulamış ve tecavüz mitlerini “genellikle yanlış olmasına rağmen yaygın bir biçimde ve sürekli olarak kabul gören ve erkeklerin kadınlara yönelik cinsel saldırganlığını inkâr edip haklı çıkarmaya hizmet eden tutumlar ve inançlar” olarak tanımlamanın daha doğru olacağını belirtmişlerdir. “Cinsel saldırganlığı inkâr etme ve haklı çıkarma” şeklinde işlevsel bir bileşenin, tecavüz mitlerini, tecavüze yönelik empati veya daha genel olarak tecavüze yönelik tutumlar gibi ilişkili kavramlardan ayıracağını öne sürmüşlerdir.

Tecavüzün meşrulaştırılmasına ve kadının suçlanmasına hizmet eden bu mitlerden yaygın olarak kabul gören bazıları şunlardır: “Hayır aslında evet demektir”, “Kadınlar aslında tecavüzden hoşlanırlar”, “Sadece kötü kızlar tecavüze uğrar”, ve “Tecavüzcüler cinsel açlık çekenler ve/veya akıl hastalarıdır” (Burt, 1980; Çoklar, 2007). Payne, Lonsway ve Fitzgerald (1999), tecavüz mitlerini ölçmek için Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeğini (IRMA) geliştirmiş ve tecavüz mitlerinin yedi temel bileşenden oluştuğunu belirlemiştir. Bu bileşenler şunlardır: “Tecavüzü kadın davet etti”, “Yaşanan gerçekte tecavüz değildi”, “Erkek tecavüz etmek istememişti”, “Kadın aslında bunu istedi”, “Kadın yalan söyledi”, “Tecavüz sıradan bir olaydır”, “Tecavüz sapkın bir olaydır”.

Tecavüz mitlerini kabul ile ilgili araştırmalar, erkeklerin tecavüz mitlerini kabul düzeyinin kadınlarınkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir (Grubb ve Turner, 2012; Halvorson, 2016; Hammond, Berry ve Rodriguez, 2011). Ayrıca tecavüz mitlerinin, cinsel saldırganlık (Truman, Tokar ve Fischer, 1996), geleneksel cinsiyet rolleri (Johnson, Kuck ve Schander, 1997), ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi, yaşçılık, sınıfçılık ve dinsel hoşgörüsüzlük (Aosved ve Long, 2006), muhafazakâr olma (Kahlor ve Morrison, 2007), tecavüz eğilimi (Bohner, Jarvis, Eyssel ve Siebler, 2005), kadına yönelik düşmanca cinsiyetçilik (Chapleau, Oswald ve Russell, 2007) ve tecavüzü polise şikâyet etmeme (Heath, Lynch, Fritch ve Wong, 2013) ile pozitif olarak ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tecavüz mitlerini kabul, tecavüz sonrası kadının suçlanması ile de ilişkilidir. Tecavüz mitlerini kabul düzeyi yüksek kişilerin kadını suçlama olasılığı artmakta,

saldıranı suçlama olasılığı ise azalmaktadır (Mason, Riger ve Foley, 2004; Yamawaki, 2009). Bohner, Eyssel, Pina, Siebler ve Viki (2009) tecavüz mitlerinin; gerçek bir tecavüzün, tecavüze uğrayan kadının ve saldırganın özelliklerinin ve davranışlarının nasıl olması gerektiğine dair öznel tanımlamalar sağlayarak kadını suçlama eğilimine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmalar, Bohner ve arkadaşlarının (2009) görüşünü doğrulamaktadır. Örneğin, “tecavüzün, kadının tanımadığı, yabancı biri tarafından gerçekleştirildiği” mitiyle tutarlı olarak, birbirini tanıyan veya romantik bir ilişki içindeki kişiler arasında yaşanan cinsel saldırı olaylarının tecavüz olarak değerlendirilme olasılığının daha düşük olduğu bulunmuştur (örn., Bridges, 1991; Yamawaki, 2009). “Gerçek tecavüz” miti ise; güvenilir bir kadının, rızası dışında ve bütün direnme çabalarına rağmen, bir yabancı tarafından zor kullanılarak ve ansızın gerçekleşen bir cinsel birleşme yaşamasını, kadının yaralanmış olmasını ve olayın hemen arkasından polise başvurmasını içerir (Estrich, 1987).

Bu bağlamda daha önce değinilen ikincil tecavüzün nedenlerinden birinin tecavüz mitleri olduğu söylenebilir. Toplumun tecavüze ilişkin yanlış inançları, tecavüz sonrasında kadının gereken desteği görmemesine, tam tersine suçlanmasına yol açmakta ve onun şikâyetçi olma olasılığını düşürmektedir. Bütün bunları göze alıp şikâyette bulunan kadınlar ise zorlayıcı ve yıpratıcı bir süreçten geçmekte, sosyal çevrenin yanı sıra adli süreçte iletişim kurmak zorunda oldukları meslek elemanlarının da suçlayıcı muamelelerine maruz kalmaktadır (Gölge, Yavuz ve Başkan, 2000; Gölge, Yavuz ve Günay, 1999). Adli sistem içinde yer alan meslek grupları (adli tıp uzmanları, hâkim-savcılar, avukatlar ve stajyer hâkim-savcılar ve polisler) cinsel şiddete uğrayan kadının iddialarına psikolog ve psikiyatristlere göre daha şüpheli yaklaşmakta ve tecavüz mitlerine daha fazla inanmaktadırlar (Gölge, 1997). Ülkemizde bu durumun belki de en

yıkıcı sonuçlarından biri hukuki kararlarda da tecavüz mitlerinin etkisinin olmasıdır. Tecavüzcüler çoğu vakada ‘iyi hal indirimi’ ve “haksız tahrik indirimi” sayesinde neredeyse hiç ceza almadan kurtulmaktadır (Bülbül, 2015; Dumrul ve Karabacak Danacı, 2015). Bütün bu olgular göz önünde bulundurulduğunda, böylesi yıkıcı sonuçları olan tecavüz mitlerinin nedenlerini açığa çıkarmanın son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Tecavüz sonrasında kadının suçlanmasına ilişkin yukarıda bahsedilen araştırmalar genel olarak gözden geçirildiğinde, bu çalışmaların tecavüzle doğrudan ilişkili olan veya ilişkili olarak algılanan değişkenleri ele aldıkları görülmektedir. Kadın ve saldırgan ilişkisi, kadının alkol alıp almaması, giyim tarzı gibi tecavüzle doğrudan ilişki kurulabilecek değişkenler yanında; kadının cinsel ilişki deneyimi, saygınlığı/statüsü gibi tecavüzle doğrudan bağlantısı olmayan durumların da tecavüz sonrasında kadının suçlanmasına etkisi olduğu görülmektedir. Tecavüzle doğrudan bağlantısı olmayan durumların, tecavüz sonrası değerlendirmelerde etkisinin olması, kadının yaşam tarzının bu değerlendirmeler üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

1.2. Kadının Yaşam Tarzı

Önceki bölümde üzerinde durulduğu gibi; alanyazında tecavüze uğrayan kadının özelliklerini (cinsel hayatına yönelik tercihleri, alkol kullanıp kullanmaması, giyim tercihleri gibi) ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır (örn., Brown, Horton ve Guillory, 2018; Hynie, Schuller ve Couperthwaite, 2003; Workman ve Freeburg, 1999).

Tecavüz sonrasında kadının suçlanmasına ilişkin bu araştırmalar genel olarak gözden geçirildiğinde, tecavüzle doğrudan ilişkili olan veya ilişkili olarak algılanan değişkenleri ele aldıkları görülmektedir. Bu araştırmalar; kadın ve saldırgan ilişkisi, kadının alkol alıp almaması, giyim tarzı gibi tecavüzle doğrudan ilişkisi kurulabilecek değişkenler yanında; kadının cinsel ilişki deneyimi, saygınlığı/statüsü gibi tecavüzle doğrudan bağlantısı olmayan durumların da tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Tecavüzle doğrudan bağlantısı olmayan durumların, tecavüz sonrası değerlendirmelerde etkili olması, kadının yaşam tarzının, tecavüz sonrasında onun suçlanması üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Yaşam tarzı (biçimi) toplumbilimleri sözlüğünde, “İnsanların yiyecek, giyecek, barınak, dinlenme, eğlenme, sağlık vb. gereksinmelerini karşılamaya ilişkin koşullarının gösterdiği belirli biçim” olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1984; s. 146). Bu tanım temel alındığında, kadınların alkol kullanması, mini etek giymesi, zorunlu durumlar dışında gece tek başına dışarı çıkması, evlilik dışı cinsel ilişki yaşaması, geleneksel olmayan bir yaşam tarzını yansıtmaktadır; dolayısıyla da böyle davranışlar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlar değildir (Demez ve Tunca, 2018). Toplum, toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla, kadınlara ve erkeklere farklı roller yüklemekte ve bireylerden bu rollere uygun davranmalarını beklemektedir (Dökmen, 2015). Bu beklentinin yarattığı baskı ise en çok kadını etkilemektedir. Kadınlardan geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranmaları beklenmekte ve rollerinin dışına çıkan kadınlar ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar (bkz., Demirbilek, 2007). Siyasal parti yöneticileri, din adamları gibi toplumsal yapıyı etkileyebilecek kişilerin sıklıkla, kadınların nasıl davranmaları gerektiğine dair söylemleri karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, kadından kırmızı ruj sürmemesi, saçını üstten toplamaması (THY hosteslerine 'kırmızı ruj' yasağı

geliyor, 2013), dekolte giyinmemesi (Hüseyin Çelik'in eleştirdiği dekolteli sunucu işten çıkarıldı, 2013), erkeklerle aynı evde kalmaması ('Kızlı erkekli aynı evde kalıyorlar', 2013), herkesin içinde kahkaha atmaması (Bülent Arınç: "Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak", 2014), kürtaj yaptırmaması (Erdoğan: Kürtaj cinayettir, 2012), en az üç çocuk doğurması (Erdoğan: En az üç çocuk doğurun, 2008), hamileyken dışarı çıkmaması ("Hamile kadının sokakta gezmesi uygun değildir", 2013), şortla dolaşmaması (Yine şortlu kadına saldırı: 'Ramazan'da böyle giyinmeye utanmıyor musun' diyerek yüzüme yumruk attı, 2017); kısacası erkek egemenliğine ilişkin kurallara göre yaşaması beklenmektedir. Geleneksel olarak nitelendirilebilecek, cinsiyet rollerine uyulmasıyla ilgili bu tür beklentilere uygun davranan kadın, "özgürce kendine yol çizememekte, kendini gerçekleştirememektedir" (Dökmen, 2015, s. 193). Söz konusu rollere uygun davranmayan kadın ise şiddet, tecavüz hatta ölümle karşı karşıya kalabilmektedir (Bilgili ve Vural, 2010; Harcar, Çakır, Sürgevil ve Budak, 2008).

Tüm bu nedenlerle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun yaşayan ve yaşamayan kadınlara yönelik değerlendirmelerin farklı olabileceği akla gelmektedir. Türkiye için; daha geleneksel bir yaşam tarzının, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine daha uygun olduğu; daha özgür bir yaşam tarzının ise geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıktığı düşünülebilir. Cinsiyet rollerinin genel olarak kadınların aleyhine şekillendiği, yani kadınların özgürlüklerini kısıtladığı, kendilerini gerçekleştirmelerini engellediği (bkz., Dökmen, 2015) göz önünde bulundurulduğunda, kadının geleneksel olan veya olmayan bir yaşam tarzına sahip olmasının tecavüze yönelik değerlendirmeleri etkileyebileceği düşünülebilir. Geleneksel olmayan bir yaşam tarzına sahip kadın, kendisinden beklenen kuralların dışına çıkmış olduğundan, bu durum başına gelenleri hak ettiğinin düşünülmesine neden olabilir.

Bu bağlamda; kadının özellikleriyle ilgili olarak alanyazında ele alınan değişkenler, ister tecavüze yönelik değerlendirmelerde kullanılanlar olsun, ister tecavüzle hiçbir ilişkisi olmayanlar olsun, kadınların yaşam tarzlarına yönelik tercihleriyle ilişkilidir ve bu etmenler hem kadınlara yönelik genel değerlendirmelerde hem de tecavüz sonrası değerlendirmelerde etkili olabilir. Bu nedenle, kadının özelliklerine ilişkin değişkenlerin sadece tecavüz anına özgü olmadığı, genel olarak kadının yaşam tarzı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin, bir barda alkol alırken tanışıp yakınlaştığı kişinin tecavüzüne uğrayan mini etekli bir kadın açısından alkol kullanma, bara gitme, mini etek giyme ve bir erkekle yakınlaşma; yiyecek, giyim, eğlenme ve sosyalleşmeye ilişkin yaşam tarzını yansıtmaktadır. Buradan hareketle, sadece tecavüzle doğrudan ilişkili durumsal değişkenlerin veya tecavüzle doğrudan ilişkili olmayan değişkenlerin değil; hiç ilişkisi olmayan değişkenlerin de tecavüz sonrası kadının suçlanmasına yönelik tutumlar üzerinde etkili olabileceği ve bu değişkenlerin tümünün kadının yaşam tarzı kapsamında ele alınabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle kadının yaşam tarzına ilişkin değişimlenin tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerindeki etkisi, tecavüz kapsamında gerçekleştirilen önceki araştırmalardan farklı olarak, bu çalışmayla ilk kez incelenecektir. Bu doğrultuda, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının, tecavüz sonrasında daha fazla suçlanması beklenmektedir.

Bu çalışmada kadının yaşam tarzı ile ilişkili olduğu düşünülen bir diğer değişken de hakkaniyet ya da adalet gibi ahlaki bir standardın ihlal edilmesiyle ortaya çıkan ahlaki öfke duygusudur. Tecavüze uğrayan kadının fiziksel ve psikolojik bir saldırıya uğradığı göz önünde bulundurulduğunda, tecavüz yaşantısının ahlaki bir standardın ihlali olduğu söylenebilir. Buradan hareketle; farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların

tecavüze uğramaları durumunda, ahlaki öfke duygusunun da farklılaşacağı varsayılabilir. İzleyen başlıkta ahlaki öfke ile ilgili alanyazın bulgularına yer verilecek, sonrasında ise araştırmanın amacı ve denenceler sunulacaktır.

1.3. Ahlaki Öfke

Öfke, genel olarak, kişinin hedefine yönelik bir tıkanma ya da hayal kırıklığına verdiği tepki olarak tanımlanmakta ve ahlaki olmayan bir duygu olarak ele alınmaktadır (bkz., Rozin, Lowery, Imada ve Haidt, 1999). Bu bakış açısı, öfkeyi disiplinsiz, kaba saba, intikama susamış, açgözlü bir benliğin ilkesiz bir kölesi olarak görmektedir (bkz., Flanagan, 2018). Ancak öfkenin ilkel bir duygu olarak ele alınmasının yanı sıra, ahlaki bir duygu olarak daha geniş bir kapsamda da değerlendirildiği görülmektedir (Flanagan, 2018; Rozin ve ark., 1999). Buna paralel olarak, öfkenin; kişisel öfke, empatik öfke ve ahlaki öfke olmak üzere üç türü bulunduğu söz edilebilir (Anderson, 2014; Batson ve ark., 2007). Kişi, kendi çıkarları engellendiği zaman kişisel öfke; önemseydiği bir insanın çıkarları engellendiği zaman empatik öfke; ahlaki bir standart veya ilke ihlal edildiği zaman ise ahlaki öfke hisseder. Bu üç farklı öfke sonucu verilen tepkiler de farklıdır. Kişi, kişisel öfke durumunda kendi çıkarlarını savunmak ve öç almak yönünde, empatik öfke durumunda önemseydiği kişinin çıkarlarını savunmak ve intikam almak yönünde harekete geçer. Ahlaki öfke durumunda ise ihlal edilen ahlaki standardı tekrar kurmak ve yeniden doğrulamak yönünde harekete geçer (Batson ve ark., 2007).

Batson ve arkadaşlarına (2007) göre, bu üç tür öfke birbirinden bağımsızdır. Buna göre, ahlaki bir standardın ihlal edilmesi sonucu ortaya çıksa dahi kişisel öfke ya da empatik öfke, ahlaki öfke olarak kabul edilmemelidir; çünkü gerçekte her ikisini de

harekete geçiren durum ahlaki bir standardın ihlali değildir. Sonuç olarak, ikisi de ahlaki bir güdülenmeye yol açmaz. Diğer bir görüş ise ahlaki öfkenin kişisel öfke veya empatik öfke ile birlikte ortaya çıkabileceği yönündedir (Anderson, 2014). Kişi eğer ağozllkle ilişkili bir eylem sonucu kayıp yaşamışsa, bu durum hem kişisel öfke hem de ahlaki öfke hissetmesine neden olabilir; ya da doğrudan kayıp yaşayan kişilerle empati kurması durumunda, hem empatik öfke hem de ahlaki öfke hissedebilir.

Yukarıda da değinildiği gibi; ahlaki öfke, kişinin kendisinden daha şansız olanların dezavantajları nedeniyle hissettiği ve genellikle hakkaniyet ve adalet gibi ahlaki bir standardın ihlal edilmesiyle ortaya çıkan bir duygudur (Hoffman, 2000; Montada ve Schneider, 1989). Montada ve Schneider'a (1989) göre ahlaki öfke, adaletsizliğin değerlendirilmesini gerektirir, ancak kişinin kendisini suçlamasını temsil etmez. Bunun yerine kişi, algılanan adaletsizliğin varlığından ya da adaletin yeniden kurulmasından sorumlu tutulanlara karşı bir suçlamada bulunur. Ahlaki sorumluluk açısından düşünüldüğünde ise; ahlaki öfke, sorumluluğu nc bir tarafa, hatalı davranıştan veya bir görevi (muhtaç bir kişiyi desteklemek gibi) ihmal etmekten sorumlu olan bir temsilci ya da kuruma yükleme anlamını taşır. Bununla birlikte, ahlaki öfke dezavantajları azaltmaya yönelik siyasi eylemlerde bizzat yer alma ile siyasi sorumluluğu olanları ve dezavantajlı kişilere yardım edebilecek kaynakları gösteren bir sorumluluk duygusu taşıma ile ilişkilendirilebilir.

Buradan hareketle, Montada ve Schneider (1989); eğitim, zenginlik ya da sosyal güvenlik açısından ayrıcalıklı statüye sahip kişilerin, dezavantajlı grupların sorunları ve ihtiyaçlarıyla yzleştirildiklerinde verdikleri duygusal tepkileri araştırmıştır. alışmalarında işsizler, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullar ve Batı Almanya'daki yabancı işçiler olmak üzere üç dezavantajlı gruba yönelik duygusal tepkileri

ölçmüşlerdir. Söz konusu dezavantajlı gruplara yönelik sempati, kişinin görece kendisinin sahip olduğu avantajlar yüzünden hissettiği varoluşsal suçluluk, daha şanssız grupların adaletsiz olan dezavantajlı durumları için hissedilen ahlaki öfke, kişinin kendi avantajlı durumundan duyduğu memnuniyet, geleceğe ilişkin umutsuzluk, kendi avantajını kaybetme korkusu ve dezavantajlılara karşı duyulan kızgınlık duygularını incelemiştir. Araştırma bulguları en çok hissedilen duygunun kişinin kendi avantajlı durumundan duyduğu memnuniyet olduğunu göstermektedir. Memnuniyeti sırasıyla sempati, ahlaki öfke, umutsuzluk, suçluluk, korku ve kızgınlık duyguları izlemektedir. Ayrıca dezavantajlı gruplara yardım etmeyle ilişkili olumlu sosyal eylemler sergileme yönündeki taahhüdü en güçlü yordayan duygunun ahlaki öfke olduğu, onu varoluşsal suçluluğun izlediği bulunmuştur. Diğer bir deyişle, ahlaki öfke ve varoluşsal suçluluk arttıkça, dezavantajlı gruplara yardım etme yönündeki isteklilik de artmaktadır.

Pagano (2007), adaletsizliğe karşı ahlaki bir duygusal tepki modelini test etmiştir. Çalışmasında üç çeşit dikkat odağını (katılımcının kendisi, kurban, saldırgan) sırasıyla suçluluk, empati ve ahlaki öfke tetikleyicileri olarak incelemiştir. Bu duyguların farklı olumlu sosyal eylem biçimlerine yönelik desteğe neden olacağını ve gözlemcilerin psikolojik sağlığı için belirgin etkilere sahip olacağını öngörmüştür. Bu amaçla, dezavantajlı bir gruba (çalışan yoksul kesim) yönelik ahlaki duyguların tetikleyicilerini ve sonuçlarını incelemiştir. Katılımcıların farklı bilgi türlerine (kişinin kendisiyle, kurbanla veya saldırganla ilişkili bilgilere) odaklanmalarını sağlamış ve bu dikkat odaklarının farklı ahlaki duygulara (sırasıyla suçluluk, empati ve ahlaki öfke) neden olup olmayacağını araştırmıştır. Bulgulara göre kendisiyle ilişkili bilgilere odaklanan katılımcıların suçluluk düzeyleri kurbanla veya saldırganla ilişkili bilgilere odaklanan katılımcılarından daha yüksektir. Ancak diğer dikkat odakları farklı ahlaki duygulara neden olmamıştır. Çalışmada ayrıca farklı ahlaki duygularla, farklı olumlu

sosyal eylemler arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Olumlu sosyal eylemler, insani yardım hareketleri (temel desteği sağlamak yönündeki isteklilik), onarıcı eylemler (çalışan yoksul kesimi eşitleme yönündeki isteklilik) ve koruyucu eylemler (sistemi değiştirme yönündeki isteklilik) olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Sonuçlara göre; suçluluk ve ahlaki öfke, insani yardım hareketleri ile onarıcı eylemleri pozitif olarak yordamıştır. Koruyucu eylemler ise empati ve ahlaki öfke tarafından pozitif olarak yordanmıştır. Pagano (2007), çalışmasında son olarak ahlaki duygular ile kişinin psikolojik sağlığı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu doğrultuda, olumlu sosyal eylemlere yönelik desteği ölçen soruların hem öncesinde hem de sonrasında, durumsal benlik saygısı ve durumsal kaygı olmak üzere iki ölçüm almıştır. Yalnızca olumlu sosyal eylemlere yönelik desteğin belirtilmesinden önce suçluluğun düşük benlik saygısını anlamlı bir şekilde yordadığını bulmuştur. Empati ve ahlaki öfke ise ne olumlu sosyal eylemlere yönelik desteğin belirtilmesi öncesinde ne de sonrasında benlik saygısıyla ilişkili bulunmamıştır. Durumsal kaygıyı ise sadece ahlaki öfke, hem olumlu sosyal eylemlere yönelik desteğin belirtilmesi öncesinde, hem de sonrasında, pozitif bir şekilde yordamıştır. Sonuçlar ahlaki öfke açısından değerlendirildiğinde, ahlaki öfkenin hem olumlu sosyal eylemlere yönelik destek açısından hem de psikolojik sağlık açısından önemli bir değişken olduğu görülmektedir.

Lee (2010), ikna sürecinde ahlaki duyguların rolü üzerine odaklanarak, bir sağlık sorununa yönelik ahlaki sorumluluğu yansıtan farklı mesaj çerçevelerinin, sağlıkla ilgili davranışları nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırmada ahlaki sorumluluğa yönelik yüklemeler ‘kişi’ ve ‘diğeri’ olarak değişimlenmiş ve kişinin kendi sorumluluk ihlalini vurgulayan mesajın suçluluk duygusuna, diğeri sorumlu ihlalini vurgulayan mesajın ise ahlaki öfkeye neden olacağı varsayılmıştır. Ayrıca kişinin suçluluk duygusunun onarıcı sağlık davranışlarını teşvik edeceği, diğeriye yönelik ahlaki öfkenin

ise cezalandırıcı davranışları tetikleyeceği varsayılmıştır. Sonuçlar araştırmacının varsayımlarını doğrulamış, ek olarak ahlaki sorumluluğa yönelik mesajın onarıcı eylemlere yönelik destek (örn., “Öldürücü olma potansiyeline sahip üniversite alkol tüketim kültürünü değiştirmenin yollarını bulmalıyız”) üzerindeki etkisine suçluluk duygusunun aracılık ettiği, cezalandırıcı eylemlere yönelik destek (örn., “Alkol firmaları reklamlarında gençleri hedef aldıkları için cezalandırılmalıdır”) üzerindeki etkisine ise ahlaki öfkenin aracılık ettiği bulunmuştur.

Ahlaki öfke, sistemi meşrulaştırmanın bir bileşeni olan bireylerin eşitliğe karşı olma düzeyleri ile de ilişkilidir (Wakslak, Jost, Tyler ve Chen, 2007). Buna göre ahlaki öfke ve varoluşsal suçlulukla, eşitliğe karşı olma arasında negatif bir ilişki vardır. Ancak eşitliğe karşı olma yani sistemi meşrulaştırma ile kaynakların yeniden dağıtımına ilişkin politikalara destek arasındaki ilişkiye ahlaki öfke aracılık etmektedir. Yani sistemi meşrulaştırma arttıkça, ahlaki öfke azalmakta ve ahlaki öfke azaldıkça yeniden dağıtım politikalarına yönelik destek de azalmaktadır. Bununla birlikte bu aracılık ilişkisi varoluşsal öfke için geçerli değildir. Araştırmacılar yaptıkları ikinci çalışmada yüksek sistemi meşrulaştırma deneysel koşulundaki katılımcıların, düşük sistemi meşrulaştırma grubundaki katılımcılardan daha az olumsuz duygu ve ahlaki öfke bildirdiklerini bulmuşlardır. Ahlaki öfke ilk çalışmadakine benzer olarak bu çalışmada da, sistemi meşrulaştırma ile kaynakların yeniden dağıtımına ilişkin politikalara destek arasındaki ilişkiye aracılık etmekte, ancak olumsuz duygu aracılık etmemektedir.

Ahlaki öfke ile sosyal baskınlık yönelimi ve yolsuzluk farkındalığı arasındaki ilişkiler de incelenmiştir (Tan, Liu, Huang, Zhao ve Zheng, 2016). Söz konusu araştırmada, katılımcıların sözde liderlik becerilerine yönelik geribildirimleri değişimlenerek sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri değişimlenmiştir. Liderlik becerileri

yüksek katılımcılarda sosyal baskınlık yöneliminin yüksek, liderlik becerileri düşük olan katılımcılarda ise sosyal baskınlık yöneliminin düşük olması beklenmiştir. Bu değişimleme dört maddeye indirgenmiş Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Sosyal olarak baskın koşulda bulunan katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi puanları, diğer gruptan daha yüksek olarak bulunmuştur. Araştırma sonucunda yüksek sosyal baskınlık yönelimi koşulundaki katılımcıların ahlaki öfke ve yolsuzluk farkındalığı puanlarının düşük sosyal baskınlık yönelimi koşulundaki katılımcılarınkinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, ahlaki öfkenin sosyal baskınlık yönelimi ve yolsuzluk farkındalığı arasındaki negatif ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Yani sosyal baskınlık yönelimi arttıkça ahlaki öfke azalmakta, bu da yolsuzluk farkındalığını azaltmaktadır. Bir başka çalışmada ise benzer bir şekilde ahlaki öfkenin sosyal baskınlık yönelimi ile yolsuzluk niyeti arasındaki pozitif ilişkiye kısmi aracılık ettiği; sağ kanat yetkenciliği ile yolsuzluk niyeti arasındaki pozitif ilişkiye ise tam aracılık ettiği bulunmuştur (Tan, Liu, Zheng ve Huang, 2016). Diğer bir deyişle, sosyal baskınlık yönelimi ve sağ kanat yetkenciliği arttıkça ahlaki öfke azalmakta, yolsuzluk niyeti ise artmaktadır. İki çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, baskın gruplarda ahlaki öfkenin düşük olmasının, adaletsizlikle ilişkili bir durum olan yolsuzluk üzerinde etkili olduğu; yolsuzluk farkındalığını azaltırken, yolsuzluk niyetini artırdığı görülmektedir.

Cinsiyet eşitsizliğine hazır hale getirme ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin bu eşitsizliğe yönelik duygusal tepkiler (ahlaki öfke ve varoluşsal suçluluk) ve davranışsal niyetler (cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen yardım programlarına yönelik destek) üzerindeki etkisinin incelendiği deneysel bir çalışmada (Quasney, 2011), kadınların ahlaki öfke puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada, cinsiyet eşitsizliğine maruz bırakılma koşulunda

kadınlarla erkeklerin ahlaki öfke puanları arasındaki farkın daha fazla olduğu da bulunmuştur. Ayrıca, düşmanca cinsiyetçiliğin ve korumacı cinsiyetçiliğin ahlaki öfke üzerinde etkili olmadığı; ancak korumacı cinsiyetçiliğe maruz kalan katılımcılar için, cinsiyet eşitsizliğine maruz kalma durumunda kadınlara yardım programlarına yönelik desteklerinin, cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmama koşulundakilerden daha fazla olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ek olarak, düşmanca cinsiyetçiliğe maruz bırakılan erkekler için, cinsiyet eşitsizliğine maruz bırakılma koşulunda, maruz bırakılmama koşuluna göre suçluluğun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Son olarak kadınlara yardım programlarına yönelik desteği ahlaki öfkenin pozitif olarak yordadığı; ancak suçluluğun yordamadığı bulunmuştur.

Ahlaki öfke, hem tecavüz sonrası kadını suçlama eğilimiyle hem de cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma (CSM) ile ilişkilidir (Chapleau ve Oswald, 2014). Chapleau ve Oswald (2014) CSM düzeyi ile ahlaki öfke arasında negatif, tecavüz mitlerini kabul arasında ise pozitif ilişki bulmuşlardır. Araştırmacılar ayrıca CSM kontrol edildiğinde tecavüz mitlerini kabul ile ahlaki öfke arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak erkeklerin CSM ve tecavüz mitleri düzeyleri kadınlarınkinden marjinal düzeyde daha yüksek; ahlaki öfke düzeyleri ise yine marjinal olarak daha düşüktür. Ayrıca kadınların CSM düzeyleri de ahlaki öfke düzeyini ve tecavüz mitlerini kabul düzeyini erkeklerinki kadar iyi yordamaktadır. Araştırmacılar bu bulgulardan yola çıkarak, tecavüz mitlerini kabulün kadınlar için sistemi meşrulaştırıcı bir işlevinin olduğu sonucuna varmışlardır. Onlara göre, bir erkeğin bir kadına cinsel saldırıda bulunmasının, kadının başarısızlığından kaynaklandığı inancı nedeniyle, erkeklerden, toplumdaki baskın grup olarak, davranışlarını ayarlamaları beklenmez; ancak kadınlardan beklenir. CSM ve tecavüz mitlerini kabul yönündeki bu inanç, adaletsizlik ve mağduriyete ilişkin ahlaki öfkenin azalmasıyla ilişkilidir ve bu durum tecavüz için

toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirerek sistemi meşrulaştırıcı bir döngü yaratmaktadır.

Tecavüze uğrayan kadının, fiziksel ve psikolojik bir saldırıya uğradığı göz önünde bulundurulduğunda, tecavüz yaşantısının ahlaki bir standardın ihlali ve ahlaki bir değerlendirme konusu olduğu söylenebilir. Yukarıda ele alınan alanyazın bulguları da, ahlaki öfke duygusunun tecavüz sonrası değerlendirmelerle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle; farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların tecavüze uğraması durumunda, ahlaki öfke duygusunun da farklılaşacağı düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada, ikinci bir çalışmada kullanılmak üzere Ahlaki Öfke Ölçeğinin (Montada ve Schneider, 1989) Türkçeye uyarlaması da yapılmıştır.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler

Yukarıda sunulan alanyazın bilgileri ışığında, ilk çalışmanın amacı farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların tecavüze uğraması sonucu yapılan değerlendirmelerin farklılaşp farklılaşmadığını ortaya çıkarmaktır. Ek olarak Ahlaki Öfke Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması da bu çalışmanın bir diğer amacıdır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda tecavüze uğrayan kadının yaşam tarzının değiştiği üç farklı senaryo oluşturulmuş ve katılımcılardan senaryodaki kadının ne derecede geleneksel bir yaşam tarzına sahip olduğunu, ne derecede hatalı olduğunu ve olayın tecavüz olup olmadığını değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların, farklı yaşam tarzlarına sahip kadınları geleneksellik ve hata açısından farklı değerlendirmeleri

beklenmektedir. Yaşanan olayın tecavüz olup olmadığı açısından ise senaryolara göre bir farklılaşmanın olmaması beklenmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda sınanacak denenceler şunlardır:

1. Katılımcıların, farklı senaryolardaki kadınların yaşam tarzlarının gelenekselliğine ilişkin değerlendirmeleri farklılaşacaktır. Bir başka deyişle, geleneksel olan yaşam tarzının betimlendiği senaryodaki kadın, geleneksel olmayan yaşam tarzının betimlendiği senaryodaki kadından daha geleneksel olarak değerlendirilecektir.
2. Katılımcıların, farklı senaryolardaki kadınların başına gelen olayın tecavüz olup olmadığına ilişkin değerlendirmeleri farklılaşmayacaktır.
3. Katılımcıların farklı senaryolardaki kadınların ne kadar hatalı olduğuna ilişkin değerlendirmeleri farklılaşacaktır. Bir başka deyişle, geleneksel olan yaşam tarzının betimlendiği senaryodaki kadın, geleneksel olmayan yaşam tarzının betimlendiği senaryodaki kadından daha az hatalı olarak değerlendirilecektir.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Birinci araştırmanın örneklemini Ankara'da çeşitli üniversitelerde okuyan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya toplam 256 kişi katılmıştır ancak çalışmanın örneklemini üniversite lisans öğrencilerinden oluştuğu için lisansüstü öğrencisi olan iki katılımcı ve uç değerde olan üç katılımcı analiz dışı bırakılmış ve analizler 251 kişi ile yapılmıştır. Son durumda araştırmanın örneklemini 195 kadın (%77.7), 54 erkek (%21.5) ve cinsiyet belirtmeyen iki kişiden (%0.8) oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 17 ve 27 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 19.94'tür (SS = 1.67).

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, veri toplama araçları olarak, Ahlaki Öfke Ölçeği (AÖÖ), AÖÖ'nün ölçüt geçerliğini belirlemek için Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ) ve Sağ Kanat Yetkenciliği Ölçeği (SKYÖ) ile tecavüz senaryoları ve senaryolara ilişkin sorular ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. İzleyen başlıklarda bu veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

2.2.1. Ahlaki Öfke Ölçeği (AÖÖ)

Montada ve Schneider (1989) tarafından Almanca olarak geliştirilen Ahlaki Öfke

Ölçeği, Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007) İngilizceye uyarlanmıştır. AÖÖ, adaletsizlik ve eşitsizlik karşısında hissedilen strese işaret eden (örn., İnsanların adaletsizliğe göz yummasının utanç verici olduğunu düşünürüm) on maddeden oluşan, 9’lu likert tipi (1 = Hiç katılmıyorum, 9 = Tamamen katılıyorum) bir ölçektir. Ölçekten alınan puan arttıkça, ahlaki öfke düzeyi atmakta olup ölçeğin son dört maddesi ters kodlanmaktadır. Montada ve Schneider (1989) tarafından yapılan özgün çalışmanın Cronbach alfa değerine ulaşılamamıştır, ancak Wakslak ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri .90’dır.

Bu araştırmada ölçeğin İngilizce formu Türkçeye çevrilerek uyarlama çalışması yapılmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmasına ilişkin bilgiler bulgular kısmında sunulmuştur. Ölçeğin bir örneği Ek 1’de bulunmaktadır.

2.2.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ)

SBYÖ, AÖÖ’nün ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin kendi gruplarının diğer gruplardan üstün olması, daha iyi bir konumda bulunması ve onlar üzerinde baskınlık kurma yönelimini ifade etmektedir (Pratto ve ark., 1994; Sidanius ve Pratto, 1999). Alanyazında sosyal baskınlık yönelimi ile ahlaki öfke arasında negatif bir korelasyonun olduğuna işaret eden bulgular bulunmaktadır (Tan, Liu, Huang, Zhao ve Zheng, 2016; Tan, Liu, Zheng ve Huang, 2016; Wakslak, Jost, Tyler ve Chen, 2007).

Sidanius, Pratto ve Bobo (1994) tarafından geliştirilmiş olan SBYÖ, 16 maddeden oluşmakta ve “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (7)

arasında değişen 7 dereceli Likert tipi maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin 2, 4, 7, 9, 10, 12, 14 ve 15. maddeleri ters kodlanmakta ve ölçekten alınan puan arttıkça sosyal baskınlık yönelimi düzeyi artmaktadır. Ölçeğin özgün çalışmasından elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .89'dur. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Karaçanta (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir. Karaçanta'nın (2001) çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Daha yeni bir çalışmada ise ölçeğin faktör yapısı gözden geçirilmiş ve Jost ve Thompson'ın (2000) bulgularıyla tutarlı olarak "grup temelli baskınlık" (örn., "Bazen diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar") ile "eşitliğe karşı olma" (örn., "Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır") olarak adlandırılan iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır (Hasta ve Karaçanta, 2017). Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları bu faktörler için sırasıyla .70 ve .84 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları grup temelli baskınlık bileşeni için .76, eşitliğe karşı olma bileşeni için .86, ölçeğin tümü için .88 olarak bulunmuştur (bkz., Ek 2).

2.2.3. Sağ Kanat Yetkeciliği Ölçeği (SKYÖ)

SKYÖ, AÖÖ'nün ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Yetkeci kişilerin kendilerinden farklı gördükleri kişilere yönelik saldırganca tutumlar sergiledikleri (Altemeyer, 1996) bilgisinden hareketle, AÖÖ ile arasında negatif bir ilişkinin bulunması beklenmektedir. Adorno ve arkadaşları (1950) tarafından ortaya atılan Yetkeci Kişilik Kuramının psikanalitik bakış açısını eleştiren Altemeyer (1996), yetkeci kişiliğin yetkeci saldırganlık, yetkeci boyun eğme ve geleneksellik olmak üzere üç bileşenin olduğunu savunmuş ve Sağ Kanat Yetkeciliği adı verdiği kişilik özelliğini ölçmek amacıyla SKYÖ'yü geliştirmiştir. Ölçek "kesinlikle katılmıyorum" (-4) ile

“kesinlikle katılıyorum” (+4) arasında değişen, 9 dereceli Likert tipi bir ölçek olup, 22 maddeden oluşmaktadır. İlk iki madde katılımcıyı Likert tipi puanlama sistemine hazırlamak için eklenmiştir. Bu nedenle puanlamaya dâhil edilmemektedir. Ölçeğin 4, 6, 8, 9, 11, 13, 15, 18 ve 21. maddeleri ters kodlanmakta olup, ölçekten alınan puanlar arttıkça yetkecilik düzeyi de artmaktadır (örn., “İnançlarımızı ve ahlaki yapımızı yiyip bitiren geleneksel olmayan değerleri zamanında yok etmezsek, günün birinde ülkemiz yıkılacak”).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanma çalışması Güldü (2010) tarafından yapılmıştır. Uyarlanma çalışması sonucunda iki madde, madde-test korelasyonları .20'nin altında kaldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca özgün ölçekten farklı olarak, ölçeğin iki faktörlü bir yapısının olduğu sonucuna varılmıştır. 3, 5, 7, 10, 12, 16,17, 19 ve 22. maddelerin toplandığı faktöre Yüksek Sağ Kanat Yetkecilik Boyutu; 4, 6, 8, 9, 11, 13, 15, 18 ve 21. Maddelerin toplandığı faktöre ise Düşük Sağ Kanat Yetkecilik Boyutu adı verilmiştir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Yüksek Sağ Kanat Yetkecilik Boyutu için .82, Düşük Sağ Kanat Yetkecilik Boyutu için .77, tüm ölçek için ise .85 olarak hesaplanmıştır. Şimdiki çalışmada bu değerler sırasıyla .91, .85 ve .85 olarak hesaplanmıştır ancak ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla SKYÖ'nün yalnızca toplam puanı kullanılmıştır (Bzk., Ek 3).

2.2.4. Tecavüz Senaryoları ve Senaryolara İlişkin Sorular

Çalışmanın amacı doğrultusunda, öncelikle farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların tecavüze uğradığı öyküleri içeren senaryolar oluşturulmuştur. Hazırlanan üç senaryoda geleneksel yaşam tarzına sahip kadın, üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla

birlikte yaşayan, üniversiteyi bitirdikten sonra ise ailesiyle yaşamaya başlayan bir kadın olarak; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadın, üniversite yıllarında erkek arkadaşıyla birlikte yaşayan, üniversiteyi bitirdikten sonra ise yalnız yaşamaya başlayan bir kadın olarak betimlenmiş; kontrol koşulunda ise kadının yaşam tarzı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir (bkz., Ek 4). Senaryoların her biri, sıralamaları seçkisiz olacak şekilde her bir katılımcıya verilmiş yani denek içi desen kullanılmış ve katılımcılar her bir öykü için ayrı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Her bir senaryo için, katılımcılardan, kadının ne kadar geleneksel bir yaşam tarzına sahip olduğunu, kadının ne kadar hatalı olduğunu, erkeğin ne kadar hatalı olduğunu ve kadının başına gelen olayın tecavüz olup olmadığını 7'li Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (bkz., Ek 5).

2.2.5. Demografik Bilgi Formu

Formda katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim, sosyo-ekonomik düzey, anne eğitim durumu gibi demografik bilgiler sorulmuştur (bkz., Ek 6).

2.3. İşlem

Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'nun onayı alındıktan sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. Uygulamalar sınıf ortamında, ders öncesi veya sonrasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, araştırmaya katılıp katılmama konusunda özgür oldukları, rahatsızlık hissettikleri veya devam etmek istemedikleri durumlarda yarıda bırakabilecekleri ve yanıtların bireysel değil toplu olarak değerlendirileceği konusunda bilgilendirilmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup

imzalamaları istenmiş, katılımcıların imzalı onayları alındıktan sonra gizliliğin korunması amacıyla ölçek formları ve onam formları birbirinden ayrılmış ve farklı yerlerde toplanmıştır. Ölçekler toplandıktan sonra katılımcıların araştırma ile ilgili soruları yanıtlanmış ve araştırma ile ilgili bilgi verilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Betimleyici İstatistikler

Araştırmada kullanılan ölçekler, ölçeklerin alt boyutları ve senaryolara ilişkin sorulardan alınan puanlar ve standart sapmalar Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler

	Ortalama	SS	Ölçek Aralığı	Gözlenen Aralık	Cronbach Alfa
Ahlaki Öfke Ölçeği	7.58	.95	1-9	4.50-9	.78
Duygusal Boyut	7.94	1.02	1-9	4.40-9	.78
Bilişsel Boyut	7.23	1.24	1-9	3-9	.69
Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	2.37	.97	1-7	1-5.31	.88
Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği	3.39	1.52	1-9	1-7.39	.85
Kadının yaşam tarzının ne kadar geleneksel olduğu	3.78	1.14	1-7	1-7	-
Kadının ne kadar hatalı olduğu	1.27	.64	1-7	1-5	-
Erkeğin ne kadar hatalı olduğu	6.69	.37	1-7	4-7	-
Kadının başına gelen olayın tecavüz olup olmadığı	6.89	.55	1-7	1-7	-

Örneklemin geneli için bakıldığında, katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin oldukça yüksek olduğu; sosyal baskınlık yönelimlerinin ve sağ kanat yetkecilik düzeylerinin ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. Katılımcılar kadının yaşam tarzını ise orta noktaya oldukça yakın olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca, kadının oldukça düşük düzeyde; erkeğin ise oldukça yüksek düzeyde hatalı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcılar, kadının başına gelen olayı ise oldukça yüksek düzeyde tecavüz olarak değerlendirmişlerdir.

3.2. AÖÖ'nün Geçerlik-Güvenirliliğine İlişkin Bulgular

İlk olarak AÖÖ'nün ayırt ediciliği ve homojenliği ile ilgili bilgi edinmek için madde-test korelasyonu analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin tüm maddelerinin korelasyon katsayılarının .51 ve .65 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla temel bileşenler yöntemi kullanılarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ancak öncelikle kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı test edilmiştir. Bu amaçla hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .60'ın üzerinde olması (.81) ve Bartlett Sphericity Testinin anlamlı olması ($\chi^2(45) = 666.75, p < .001$), verilerin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir (Pullant, 2001). Faktör sayısı kısıtlanmadan ve herhangi bir döndürme yöntemi kullanılmadan yapılan temel bileşenler analizi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan iki faktör ortaya çıkmış ve bu faktörlerin açıkladıkları toplam varyansın %51.74 olduğu görülmüştür.

Çizelge 2. AÖÖ'nün faktör yükleri ve madde-test korelasyonları

Ölçek Maddeleri	Duygusal Boyut	Bilişsel Boyut	Madde-test Korelasyonları
1. İnsanların adaletsizlik nedeniyle mağdur olduğunu öğrendiğim zaman gerçekten çok öfkelenirim.	.73		.61**
2. Dezavantajlı kişilere yardım etmek için hep beraber çalışmamız gerektiğine inanırım.		.31	.58**
3. Sosyal adaletsizlik karşısında ahlaki olarak öfkeli hissederim.	.81		.65**
4. İnsanların işsizlik sonucu haksız yere acı çekmesine içten içe öfkelenirim.	.70		.56**
5. İnsanların adaletsizliğe göz yummasının utanç verici olduğunu düşünürüm.	.66		.51**
6. Bazı insanların fakir oldukları için pislik içinde yaşamak zorunda kaldıklarını öğrendiğimde dehşete düşerim.	.70		.62**
7. *Bu dünyanın sorunlarını çok fazla kafama takmam.		.73	.60**
8. *Bu dünyadaki haksızlıkları nadiren kendime yük edinirim.		.80	.57**
9. *Sosyal adalet ile ilgili sorunlar nadiren aklıma gelir.		.75	.65**
10. *İnsanlar toplumumuzdaki sorunlardan bahsettiği zaman duymazlıktan gelirim.		.55	.53**
Açıkladığı Varyans %	29.65	22.09	
Özdeğerler	2.96	2.21	

*Ters kodlanan maddeler

**p < .01

Eğim grafiğinin (scree plot) de iki faktörlü bir yapıya işaret etmesi nedeniyle, analiz iki faktöre zorlanarak ve varimaks rotasyonu kullanılarak tekrar edilmiştir. Ortaya çıkan faktörlere, madde içerikleri göz önünde bulundurularak, “duygusal boyut” ve “bilişsel boyut” adı verilmiştir. Duygusal boyut (DB) altında 1., 3., 4., 5. ve 6. maddelerin, bilişsel boyut (BB) altında ise son 2., 7., 8., 9. ve 10. maddelerin toplandığı

ve analiz sonucunda bütün maddelerin faktör yüklerinin .31 ile .81 arasında değiştiği bulunmuştur. DB varyansın %29.65'ini, BB ise varyansın %22.09'unu açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri ile madde-test korelasyonları Çizelge 2'de yer almaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısına bakıldığında ise, bu değer DB için .78, BB için .69, ölçeğin tamamı için ise .78 olduğu bulunmuştur.

Yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen iki boyut arasındaki korelasyon ise .40'tır ($p < .001$).

Açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen iki faktörlü yapının uygunluğu doğrulayıcı faktör analizi ile de sınanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen uyum indeksleri Çizelge 3'te sunulmuştur. Modifikasyon indeksi önerileri doğrultusunda, aynı faktör altındaki 8. ve 9. maddelerin hataları ilişkilendirilmiştir. İki model ki-kare fark testi ile karşılaştırılmış ve ilişkilendirme sonucunda modelin daha uyumlu hale geldiği görülmüştür [$\chi^2_{\text{fark}}(1, N = 251) = 52.27, p < .001$]. Bu ilişkilendirme sonrasında modifikasyon indeksi önerileri doğrultusunda 4. ve 6. maddelerin hataları ilişkilendirilmiş ki-kare fark testi yeni modelin önceki modelden daha uyumlu olduğunu göstermiştir [$\chi^2_{\text{fark}}(1, N = 251) = 26.07, p < .001$]. Bu kez, modifikasyon indeksi önerileri doğrultusunda 7. ve 8. maddelerin hataları ilişkilendirilmiş ve ki-kare fark testi ilişkilendirme sonucunda modelin daha uyumlu hale geldiğini göstermiştir [$\chi^2_{\text{fark}}(1, N = 251) = 18.98, p < .001$]. Son olarak, 7. ve 9. maddelerin hataları ilişkilendirilerek model daha uyumlu hale getirilmiş [$\chi^2_{\text{fark}}(1, N = 251) = 27.78, p < .001$] ve dört hata ilişkilendirmesi sonucunda elde edilen uyum indeksleri, $\chi^2(31, N = 251) = 69.79, p < .001$, $\chi^2/\text{df} = 2.25$, GFI = .95, AGFI = .90, CFI = .94 ve RMSEA = .07 olarak bulunmuştur. χ^2/df oranının 3'ün altında olması ve GFI, AGFI ve CFI uyum indeksi

değerlerinin .90'ın üzerinde olması iyi uyumu göstermektedir. RMSEA değerinin de .08 ve altında olması kabul edilebilir uyum olarak kabul edilmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinin sonuçları, her bir maddenin aldığı yükler ve t değerleri Çizelge 4'te verilmiştir. Modeldeki tüm standartlaştırılmış faktör yükleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Sonuç olarak AÖÖ'nün iki faktörlü yapısının uygun olduğu görülmektedir.

Çizelge 3. Ki Kare Testi ve Uyum İndeksleri

	χ^2	Df	χ^2/df	RMSEA	GFI	CFI	AGFI
İki faktörlü model (4 hata ilişkilendirmesi)	69.79	31	2.25	.07	.95	.94	.90
İki faktörlü model (3 hata ilişkilendirmesi)	97.57	32	3.05	.09	.92	.90	.86
İki faktörlü model (2 hata ilişkilendirmesi)	116.55	33	3.53	.10	.91	.87	.85
İki faktörlü model (1 hata ilişkilendirmesi)	142.62	34	4.20	.11	.90	.83	.83
İki faktörlü ilk model	194.89	35	5.57	.14	.85	.75	.76
Tek faktörlü model	194.89	35	5.57	.14	.85	.75	.76

Çizelge 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

		β	t	SH
Duygusal Boyut	M1	.74	11.14*	.11
	M3	.82	11.14*	.11
	M4	.52	7.54*	.13
	M5	.55	7.91*	.11
	M6	.54	7.80*	.15
	Bilişsel Boyut	M2	.52	3.51*
M7		.26	3.51*	.19
M8		.23	3.12*	.17
M9		.38	4.85*	.16
M10		.36	4.66*	.11

* p < .01

Son olarak AÖÖ'nün ve iki alt faktörünün ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla, AÖÖ ve alt faktörleri ile SBYÖ toplam puanı ve SKYÖ toplam puanı arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Analiz sonucunda bütün korelasyonların anlamlı olduğu ve korelasyon katsayılarının .15 ile .92 arasında değiştiği bulunmuştur. Çizelge 5'te hesaplanan korelasyon katsayıları yer almaktadır.

Çizelge 5. Değişkenler arası korelasyonlar

	1	2	3	4	5
1. AÖÖ	1				
2. DB	.80**	1			
3. BB	.87**	.40**	1		
4. SBYÖ	-.47**	-.35**	-.43**	1	
5. SKYÖ	-.21**	-.15*	-.20**	.35**	1

** p < .01; * p < .05

AÖÖ = Ahlaki Öfke Ölçeği, DB = Duygusal Boyut, BB = Bilişsel Boyut,

SBYÖ = Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, SKYÖ = Sağ Kanat Yetkeliği Ölçeği.

3.3. Kadının Yaşam Tarzına İlişkin Bulgular

Farklı senaryolardaki kadınların tecavüz sonrasında suçlanma düzeyleri arasındaki farklılaşmanın, yaşam tarzlarının farklılığına bağlayabilmek için, farklı senaryolardaki kadınların yaşam tarzlarının farklı algılanması gerekmektedir. Bu amaçla katılımcılara kadının ne kadar geleneksel bir yaşam tarzının olduğu, 7'li Likert bir ölçek üzerinde sorulmuştur. Katılımcıların farklı senaryolar için algılanan geleneksellik puanlarının ortalama ve standart sapmaları Çizelge 6'da yer almaktadır.

Çizelge 6. Senaryo Türüne Göre Algılanan Geleneksellik Puanlarına Ait

Ortalamalar ve Standart Sapmalar

		Algılanan Geleneksellik		
		\bar{x}	SS	N
	Geleneksel Yaşam Tarzı	4.58	1.54	251
Senaryo	Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı	2.68	1.37	251
	Nötr	4.08	1.48	251

Senaryo türünün algılanan geleneksellik üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla, üç düzeyli (yaşam tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) tekrarlı ölçüm varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 7’de gösterilmiştir.

Küresellik varsayımını test etmek amacıyla Mauchly Küresellik Testi yapılmıştır. Sonuçlar küresellik varsayımının ihlal edildiğini ($\chi^2_2 = 15.83, p < .001$) göstermektedir. Bu nedenle Greenhouse-Geisser küresellik değerine ($\epsilon = .94$) bakılmış ancak $\epsilon > .75$ olduğu için Huynh-Feldt küresellik değeri ($\epsilon = .95$) kullanılmış ve bu değere göre düzeltilmiş serbestlik derecesi kullanılmıştır (Field, 2017).

Çizelge 7. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama Kare	F	η^2
Senaryo	489.06	1.90	257.70	190.40*	.43
Hata	642.15	474.45	1.35		

* $p < .001$

Çizelge 7’de görüldüğü gibi, senaryo temel etkisi anlamlıdır [$F(1.90-474.45) = 190.40; p < .001, \eta^2 = .43$]. Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan ikili karşılaştırma sonuçlarına bakıldığı zaman, geleneksel olmayan senaryodaki kadının ($\bar{x} = 2.68, SS = 1.37$) hem geleneksel senaryodaki ($\bar{x} = 4.58, SS = 1.54$) hem de nötr senaryodaki ($\bar{x} = 4.08, SS = 1.48$) kadından daha az geleneksel olarak değerlendirildiği görülmüştür. Ek olarak nötr senaryodaki kadın ($\bar{x} = 4.08, SS = 1.48$) geleneksel senaryodaki kadından ($\bar{x} = 4.58, SS = 1.54$) daha az geleneksel olarak değerlendirilmiştir. Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, üniversite yıllarında erkek arkadaşı ile yaşamış, şu anda da yalnız

yaşayan kadın, katılımcılar tarafından en az geleneksel yaşam tarzına sahip olan kadın olarak değerlendirilmiştir. Onu sırasıyla yaşam tarzı hakkında bilgi verilmeyen kadın ve üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla yaşamış, şu anda da ailesiyle yaşayan kadın izlemektedir. Sonuç olarak bu çalışmanın birinci denencesi doğrulanmıştır.

3.4. Senaryolardaki Olayların Tecavüz Olarak Değerlendirilip Değerlendirilmediğine İlişkin Bulgular

Senaryolardaki olayların tecavüz olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini belirlemek amacıyla katılımcılara, kadının başına gelen olayın tecavüz olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya “kesinlikle tecavüz değildir” (1) ile “kesinlikle tecavüzdür” (7) arasında değişen 7 dereceli Likert bir ölçümle yanıt vermişlerdir.

Bu soruya yanıt bulmak için öncelikle verilere frekans analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre, bu soruya “kesinlikle tecavüzdür” (7) yanıtı veren kişilerin sayısı geleneksel senaryo için 239 (%95,2), geleneksel olmayan senaryo için 229 (%91,2), nötr senaryo için ise 235’tir (%93,6). Yani katılımcıların neredeyse tamamı her üç senaryodaki olayı “kesinlikle tecavüz” olarak değerlendirmiştir.

Katılımcıların farklı senaryolar için tecavüz sorusuna verdikleri yanıtların ortalama ve standart sapmaları Çizelge 8’de yer almaktadır.

Çizelge 8. Senaryo Türüne Göre Tecavüz Sorusuna Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar

		Tecavüz		
		\bar{x}	SS	n
	Geleneksel Yaşam Tarzı	6.85	.72	251
Senaryo	Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı	6.90	.64	251
	Nötr	6.92	.49	251

Senaryolar arasında tecavüz değerlendirilmesine ilişkin fark olup olmadığını belirlemek amacıyla, üç düzeyli (yaşam tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) tekrarlı ölçüm varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 9’da gösterilmiştir.

Çizelge 9. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama Kare	F	η^2
Senaryo	.54	1.62	.34	2.08	.01
Hata	65.53	404.11	.16		

* $p = .14$

Küresellik varsayımını test etmek amacıyla Mauchly Küresellik Testi yapılmıştır. Sonuçlar küresellik varsayımının ihlal edildiğini ($\chi^2_2 = 69.68$, $p < .001$) göstermektedir. Bu nedenle Greenhouse-Geisser küresellik değerine ($\epsilon = .80$) bakılmış ancak $\epsilon > .75$ olduğu için Huynh-Feldt küresellik değeri ($\epsilon = .81$) kullanılmış ve bu değere göre düzeltilmiş serbestlik derecesi kullanılmıştır (Field, 2017).

Çizelge 9’da görüldüğü gibi, tecavüz değerlendirmesi açısından senaryo temel etkisi anlamlı değildir, $F(1.62-404.11) = 2.08$; $p = .14$, $\eta^2 = .01$. Başka bir deyişle,

katılımcılar farklı senaryoları tecavüz olup olmaması açısından farklı değerlendirmemişlerdir. Sonuç olarak, bu çalışmanın ikinci denencesi doğrulanmıştır.

3.5. Kadının Suçlanmasına İlişkin Bulgular

Senaryolarda bahsedilen kadınların ne kadar suçlandığını belirlemek amacıyla katılımcılara kadının bu olayda ne kadar hatalı olduğu, 7’li Likert bir ölçümle sorulmuştur. Katılımcıların farklı senaryolar için hata boyutunda verdikleri puanların ortalama ve standart sapmaları Çizelge 10’da yer almaktadır.

Çizelge 10. Senaryo Türüne Göre Kadının Hatasına Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar

	Kadının Hatası		
	\bar{x}	SS	n
Geleneksel Yaşam Tarzı	1.14	.42	251
Senaryo Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı	1.44	1.09	251
Nötr	1.24	.70	251

Senaryo türünün kadının hatası üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla, üç düzeyli (yaşam tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) tekrarlı ölçüm varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 11’de gösterilmiştir.

Küresellik varsayımını test etmek amacıyla Mauchly Küresellik Testi yapılmıştır. Sonuçlar küresellik varsayımının ihlal edildiğini ($\chi^2_2 = 90.68, p < .001$) göstermektedir. Bu nedenle Greenhouse-Geisser küresellik değerine ($\epsilon = .77$) bakılmış

ancak $\varepsilon > .75$ olduğu için Huynh-Feldt küresellik değeri ($\varepsilon = .77$) kullanılmış ve bu değere göre düzeltilmiş serbestlik derecesi kullanılmıştır (Field, 2017).

Çizelge 11. Senaryo Türüne (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr)

Göre Tekrarlı Ölçüm Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama Kare	F	η^2
Senaryo	11.27	1.54	7.32	17.69*	.07
Hata	159.25	384.97	.41		

$p < .001$

Çizelge 11’de görüldüğü gibi, kadının hatalı görülmesi üzerinde senaryo temel etkisi anlamlıdır [$F(1.54-384.97) = 17.69$; $p < .001$, $\eta^2 = .07$]. Bonferroni yöntemi kullanılarak yapılan ikili karşılaştırma sonuçlarına bakıldığı zaman, geleneksel olmayan senaryodaki kadının ($\bar{x} = 1.44$, $SS = 1.09$) hem geleneksel senaryodaki ($\bar{x} = 1.14$, $SS = .42$) hem de nötr senaryodaki ($\bar{x} = 1.24$, $SS = .70$) kadından daha fazla hatalı olarak değerlendirildiği görülmüştür. Ek olarak nötr senaryodaki kadın ($\bar{x} = 1.24$, $SS = .70$) geleneksel senaryodaki kadından ($\bar{x} = 1.14$, $SS = .42$) daha fazla hatalı olarak değerlendirilmiştir. Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse, üniversite yıllarında erkek arkadaşı ile yaşamış, şu anda da yalnız yaşayan kadın, katılımcılar tarafından en hatalı olan, yani en fazla suçlanan kadın olmuştur. Bunu sırasıyla yaşam tarzı hakkında bilgi verilmeyen kadın ve üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla yaşamış, şu anda da ailesiyle yaşayan kadın izlemektedir. Sonuç olarak bu çalışmanın üçüncü denencesi doğrulanmıştır.

4. TARTIŞMA

Giriş bölümünde de değinildiği gibi, bu çalışmanın amacı, kadının yaşam tarzının katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlaması üzerinde etkili olup olmadığının belirlenmesidir. Ek olarak bu çalışmada, Ahlaki Öfke Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması da gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular tartışılacaktır. Bu doğrultuda, ilk olarak Ahlaki Öfke Ölçeğinin uyarlama çalışmasından elde edilen bulgular, sonrasında ise kadının yaşam tarzına ilişkin bulgular tartışılacaktır.

4.1. Ahlaki Öfke Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Bulgularının Tartışılması

Bu çalışmada, Montada ve Schneider'in (1989) Almanca olarak geliştirdiği Ahlaki Öfke Ölçeğinin, Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007) tarafından İngilizceye uyarlanan versiyonu kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, orijinalinden farklı olarak, ölçeğin iki faktörlü bir yapı gösterdiği görülmüştür. Madde içerikleri göz önünde bulundurularak bu faktörler “duygusal boyut” ve “bilişsel boyut” olarak adlandırılmıştır.

DB'de bulunan maddelerin, dezavantajlı kişilerin yaşadıkları karşısında verilen duygusal tepkileri ifade ettiği (örn., “İnsanların adaletsizlik nedeniyle mağdur olduğunu öğrendiğim zaman gerçekten çok öfkelenirim.”); BB'deki maddelerin ise bilişsel tepkileri ifade ettiği (örn., “Bu dünyanın sorunlarını çok fazla kafama takmam.”) görülmektedir. Maddelerin faktör yüklerinin, (2. madde hariç) oldukça yüksek olması

ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının iyi ve kabul edilebilir uyuma işaret etmesi, ölçeğin Türkiye örnekleminde iki faktörlü olarak işlediğini ortaya koymaktadır.

Güvenirlilik analizleri ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .78 olduğunu göstermiştir. Bu değer Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007) tarafından elde edilen değerden (.90) düşük olsa da, kabul edilebilir bir değerdir. Ölçeğin alt boyutları için elde edilen iç tutarlılık katsayıları da (DB için .78; BB için .69) kabul edilebilir düzeydedir.

Ölçeğin ölçüt geçerliğini belirlemek için SBYÖ ve SKYÖ kullanılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi, alanyazın bulguları ahlaki öfkenin sosyal baskınlık yönelimiyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir (örn., Tan, Liu, Zheng ve Huang, 2016). Ek olarak yetkeci kişilerin kendilerinden farklı gördükleri kişilere yönelik saldırganca tutumlar sergiledikleri bilinmektedir (Altemeyer, 1996). Sosyal baskınlık yöneliminin iç grup yanlılığı ile ilgili bir yönelim olduğu ve toplumdaki avantajlı grupların, avantajlı durumlarını korumaya ve haklı çıkarmaya yönelik bir işlevinin olduğu bilinmektedir (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994; Sidanius ve Pratto, 1999). Sağ kanat yetkeciliği ise bireyin kendinden daha üstün gördüğü kişileri otorite kabul etmesi ve onlara boyun eğmesidir ve “yetkeci saldırganlık” olarak adlandırılan bir tutum ögesini içerir (Altemeyer, 1996; Güldü, 2010, 2011). Buna göre yetkeci kişiler, kendilerinden farklı gördükleri kişiler veya gruplara yönelik saldırgan tutumlar sergilerler. Ahlaki öfkenin en genel ifadeyle bir başkasının hakkaniyetsizlik veya adaletsizlik yaşaması nedeniyle hissedilen bir duygu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, AÖÖ ile hem SBYÖ hem de SKYÖ arasındaki negatif ilişki alanyazınla tutarlıdır.

Sonuç olarak, analiz sonuçları AÖÖ'nün duygusal ve bilişsel boyut olmak üzere iki faktörlü bir yapıya sahip, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu

göstermektedir. Araştırmanın kapsamı dâhilinde yalnızca üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklemden veri toplanması, bulguların genellenebilirliği açısından bir sınırlılık yaratmakla birlikte, sonraki araştırmalarda farklı eğitim düzeyleri ve yaş gruplarından bireylerle yapılacak çalışmalar genellenebilirliğe katkı sağlayacaktır.

4.2. Kadının Yaşam Tarzının Etkisine İlişkin Bulguların Tartışılması

Daha önce de değinildiği gibi, katılımcıların farklı senaryolardaki kadınları geleneksellik açısından farklı değerlendirmesi beklenmiştir. Hatırlanacağı gibi; senaryolar kadının yaşam tarzına ilişkin bilgiler dışında tamamen aynı olan bir tecavüz öyküsünü içermektedir. Geleneksel yaşam tarzında tecavüze uğrayan kadın, *üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla yaşamış, şu anda ise ailesiyle yaşayan bir kadın* olarak; geleneksel olmayan yaşam tarzında ise, *üniversite yıllarında erkek arkadaşıyla yaşamış, şu anda ise yalnız yaşayan bir kadın* olarak sunulmuştur. Ek olarak yaşam tarzına ilişkin hiçbir bilgi verilmeyen bir nötr senaryo da sunulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, katılımcıların farklı senaryoları geleneksellik açısından farklı değerlendirdiklerini göstermektedir. Buna göre katılımcılar geleneksel senaryodaki kadının en geleneksel yaşam tarzına sahip olduğunu düşünmüştür. Onu sırasıyla nötr senaryodaki kadın ve geleneksel olmayan senaryodaki kadın izlemiştir. Bu bulgu, senaryoların araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulduğuna ve kadının suçlanmasına ilişkin farklılaşma olduğu takdirde bu durumun yaşam tarzındaki farklılaşmadan kaynaklanacağına işaret etmektedir.

4.3. Öykülerdeki Olayların Tecavüz Olarak Değerlendirilip Değerlendirilmediğine İlişkin Bulguların Tartışılması

Tecavüz sonrasında kadının suçlanma düzeyindeki farklılaşmaların farklı yaşam tarzlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığının tespit edilebilmesi için öncelikle, olayların tecavüz olarak değerlendirilme düzeyi açısından farklılaşmalarını gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada, katılımcılara farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların başlarına gelen olayların tecavüz olup olmadığı sorulmuş ve değerlendirmelerin senaryolara göre farklılaşmaması beklenmiştir. Analiz sonuçları bu beklentiyi doğrulamıştır. Buna ek olarak kadının başına gelen olayın tecavüz olarak değerlendirilme ortalaması da oldukça yüksektir ($\bar{x} = 6.89$). Bu sonuçlar, her üç senaryodaki cinsel saldırının katılımcılar tarafından tecavüz olarak algılandığını göstermektedir.

4.4. Kadının Suçlanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, bu araştırmadaki diğer bir beklenti; katılımcıların farklı senaryolardaki, farklı yaşam tarzlarına sahip kadınları suçlama düzeylerinin farklılaşmasıdır. Analiz sonuçları bu beklentiyi doğrulamaktadır. Buna göre geleneksel olmayan senaryodaki kadın, katılımcılar tarafından en fazla suçlanan kadın olmuştur. Onu sırasıyla nötr senaryodaki ve geleneksel senaryodaki kadın izlemiştir. Giriş bölümünde de değinildiği gibi, toplumda kadının geleneksel bir yaşam tarzına sahip olması gerektiği yönünde bir beklenti bulunmaktadır. Bu beklentiyi karşılamayan kadınlar toplum tarafından dışlanmakta hatta şiddete maruz kalmaktadır (Bilgili ve Vural, 2010; Harcar, Çakır, Sürgevil ve Budak, 2008). Bu araştırmadan elde edilen

kadının suçlanmasına yönelik bulgular, toplumun kadınların yaşam tarzına yönelik beklentisinin tecavüz sonrası tutumlarda da kendini gösterdiğine işaret etmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, toplumsal beklentilere aykırı bir şekilde geleneksel olmayan bir yaşam tarzı sürdüren kadınlar tecavüz sonrasında daha fazla suçlanmaktadır. Yine giriş bölümünden hatırlanacağı gibi, tecavüzle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili değişkenlerin tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğuna dair alanyazın bulguları bulunmaktadır (örn., Brown, Horton ve Guillory, 2018; Kanekar ve Kolsawalla, 1977). Alanyazında ayrıca, kadınlara yönelik geleneksel tutumlara sahip kişilerin, kadına daha fazla sorumluluk yüklediğine yönelik bulgular da vardır (örn., Lee, Kim ve Lim, 2010; Tang, Pun, ve Cheung, 2002; Xenos ve Smith, 2001). Benzer bir şekilde Acock ve Ireland (1983), tecavüze uğrayan kadının tecavüzden hemen önceki davranışlarını cinsiyet rolleri normlarına uygun ve aykırı olacak şekilde değiştirmişler ve katılımcıların cinsiyet rolleri normlarına uymayan kadını tecavüz nedeniyle daha fazla suçladıklarını, onu daha az saygın bulduklarını göstermişlerdir. Ek olarak; kadının cinsiyet rolleri normlarına uymadığı durumda, tecavüzcüyü daha az suçladıklarını bulmuşlardır. Bu araştırmada ise, öncekilerden farklı olarak tecavüzle hiçbir ilişkisi olmayan değişkenlerin de tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Kadının kız arkadaşlarıyla/ailesiyle veya erkek arkadaşıyla/yalnız yaşamasının tecavüzle herhangi ilişkisinin olmadığı; katılımcıların farklı senaryolardaki kadınları yaşam tarzları açısından farklı değerlendirdikleri ve tecavüz değerlendirmesi açısından farklılaşmadıkları göz önünde bulundurulduğunda, kadının yaşam tarzının, onun tecavüz sonrasında suçlanması üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir. Buna ek olarak, yaşam tarzı hakkında bilgi verilmeyen grubun ikinci sırada yer alması ve en az suçlanan kadının geleneksel yaşam tarzına sahip kadın olması; kadını masum çıkaracak bir bilgi olmadığı sürece, onun her koşulda otomatik olarak suçlanma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuçlar, tecavüze yönelik

tutumları anlamak için daha geniş bir pencereden bakılması gerektiğini göstermektedir. Tecavüz değerlendirmesinde durumsal ipuçları etkilidir; ancak herhangi bir ipucunun yokluğunda dahi kadını suçlama yönünde bir eğilimin bulunması, kadının yaşam tarzına yönelik değerlendirmelerin, mağdur olduğu durumlarda bile kadının aleyhine işlediğini göstermektedir. Toplumun, kadının geleneksel cinsiyet rollerine uygun yaşaması doğrultusundaki beklentisi (Dökmen, 2009) ve bu rollerin dışına çıkan kadınlara ayrımcı bir şekilde davrandığı (Bilgili ve Vural, 2010; Harcar, Çakır, Sürgevil ve Budak, 2008) göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuç şaşırtıcı değildir. Giriş bölümünde de değinildiği gibi, bu durumun örnekleri günlük yaşamda sıkça karşımıza çıkmaktadır; ancak bu çalışma ile psikolojik bir olgu olarak ilk defa test edilmiş ve bilimsel açıdan geçerliliği sınanmıştır. Ayrıca, bu çalışma tecavüz bağlamında kadının mağduriyetine odaklanmış bile olsa kadınların genel olarak, yaşamda kadın kimliği nedeniyle karşılaştıkları olumsuzlukları bu pencereden ele almanın, ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönündeki çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülebilir.

II. ARAŞTIRMA

5. GİRİŞ

Birinci çalışmada, kadının yaşam tarzının onun tecavüz sonrası suçlanması üzerindeki etkisi denek içi desen kullanılarak incelenmiş ve geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının geleneksel yaşam tarzına sahip kadından ve yaşam tarzı hakkında bilgi verilmeyen kadından daha fazla suçlandığı ortaya konulmuştur. İkinci çalışmada, kadının yaşam tarzının ve cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesinin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisi deneklerarası desen kullanılarak incelenmiştir. Bu doğrultuda bu bölümde Sistemi Meşrulaştırma Kuramı bağlamında cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesi ile ilgili alanyazın bulgularından ve ilk bölümde ele alınmayan kadının yaşam tarzı-ahlaki öfke, CKE-kadının suçlanması ve CKE-ahlaki öfke ilişkilerinden bahsedilecektir.

5.1. Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma (CSM)

Kadının toplumsal sistem içindeki konumu, sistemi meşrulaştırma kuramı ile açıklanabilmektedir. Kurama göre bireyler, içinde yaşadıkları sistemi, diğer bir deyişle statükoyu iyi, adil, arzulanır ve hatta kaçınılmaz olarak görmekte ve bu nedenle sistemi meşrulaştırmakta ve korumaktadırlar (Jost ve Banaji, 1994). Ek olarak bu güdü sadece avantajlı gruplar için değil, dezavantajlı gruplar için de geçerlidir. Kuramda “sistemi meşrulaştırma”, bireyin veya grubun zararına olsa dahi, var olan sosyal düzenlemelerin

haklı çıkarıldığı psikolojik bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Jost ve Banaji, 1994). Bu sosyal düzenlemeler, sosyal ve ekonomik sistemler, statü ve güç hiyerarşileri, kaynakların dağılımı, sosyal rollerin paylaşımı gibi olguları içermektedir. Bu bağlamda Sistemi Meşrulaştırma Kuramının iki temel hedefi bulunmaktadır (Jost, 2011). İlki, insanların kendilerinin veya gruplarının çıkarlarına ters düşmesine rağmen, statükoyu bilişsel ve ideolojik olarak neden ve nasıl desteklediklerini açıklamaktır. İkinci amacı ise var olan toplumsal, ekonomik ve siyasi düzenlemelerin iyi, adil, yasal ve istenir olduğunu benimsemenin psikolojik faydalarını açıklayabilmektir. Diğer bir deyişle, var olan düzeni savunmanın ve desteklemenin psikolojik ve toplumsal sonuçlarını analiz etmektir. Bu konuda yapılan çalışmalar sistemi meşrulaştırmanın toplumsal konumdan bağımsız olarak bireylerin kaygı, suçluluk, belirsizlik gibi duygularının azalmasını sağlayarak hafifletici bir etkide bulunduğu işaret etmektedir (örn., Jost ve Hunyady, 2002). Benzer bir şekilde, Jost, Wakslak ve Tyler (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, avantajlı grup üyeleri için sistemi meşrulaştırıcı ideoloji, suçluluğu azaltırken; dezavantajlı grup üyelerinde hayal kırıklığını azaltmış; bütün gruplarda da memnuniyeti artırmıştır.

Bu iki hedef doğrultusunda Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, duyguları, düşünceleri ve davranışları geniş bir yelpazede incelemektedir; ancak temelde odaklandığı konu kalıpyargılardır (Kay ve ark., 2007). Kuram, bu bağlamda, kalıpyargıların toplumsal sistem içerisindeki eşitsizlikleri meşrulaştırmaya ve rasyonalize etmeye hizmet ettiğine işaret etmektedir (Kay ve ark., 2007). Kurama göre, bir yanda dünyanın adil bir yer olduğuna inanma isteği (Lerner, 1980), diğer yanda ise var olan toplumsal sistem içerisindeki eşitsizlik bir çelişkiye neden olmakta ve kalıpyargılar (özelde tamamlayıcı kalıpyargılar) bu çelişkiyle başa çıkmak için yaygın ve etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (Jost ve Kay, 2005; Kay ve Jost, 2003; Kay ve

ark., 2007). Tamamlayıcı kalıpyargılar, dezavantajlı grupların zayıflığını dengeleyen güçlü özelliklere sahip olduğuna, avantajlı grupların ise katlanmak zorunda oldukları farklı yüklerinin olduğuna işaret eder (Blasi ve Jost, 2006). Örneğin, Kay ve Jost (2003), yoksulların zenginlerden daha mutlu ve daha dürüst olduğuna dair tamamlayıcı kalıpyargılara maruz kalan katılımcıların sistemi meşrulaştırma ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıklarını bulmuşlardır.

Tamamlayıcı kalıpyargılar üzerinde etkili olan ve Sistemi Meşrulaştırma kuramcılar tarafından kuramın öncüllerinden biri olarak kabul edilen etmenlerden biri sistem (statüko) tehdididir (Jost ve Kay, 2005; Jost, Kivetz, Rubini, Guermandi ve Mosso, 2005). Örneğin, Jost ve arkadaşları (2005), toplumsal sistem tehdit edildiğinde, tamamlayıcı kalıpyargılara yönelik bağlılığın artacağını öngörmüşler ve araştırmaları sonucunda bu hipotezlerini destekleyen bulgular elde etmişlerdir. Araştırmacılar İsrail’de gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Aşkenaz Yahudileri (görece yüksek sosyal ve ekonomik statüye sahip, Avrupa kökenli Yahudiler) ve Sefarad Yahudilerinden (görece düşük statülü Yahudiler) veri toplamışlardır. Yüksek sistem tehdidi koşulundaki katılımcılara, İsrail vatandaşlarının ülkenin gidişatından memnun olmadıklarını anlatan, düşük tehdit koşulundaki katılımcılara ise İsrail vatandaşlarının ülkenin gidişatından memnun olduklarını anlatan bir paragraf okutmuşlardır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, sistem tehdidi koşulunda, Aşkenaz katılımcılar bireysel özellikler açısından iç grup yanlılığı sergilerken, toplumsal özellikler açısından dış grup yanlılığı sergilemişlerdir. Sefarad katılımcılar ise toplumsal özellikler açısından iç grup yanlılığı, bireysel özellikler açısından ise dış grup yanlılığı göstermişlerdir. Bu sonuçlar göstermektedir ki hem düşük hem de yüksek statülü gruplar sistem tehdit altındayken, tamamlayıcı kalıpyargılara bağlılıklarını artırarak sistemi savunmaktadır (Jost ve ark.,

2005). Jost ve Hunyady (2005) tarafından belirtildiği gibi, “Pek çok insan tanıdığı şeytani, tanımadığı şeytandan daha az tehdit edici ve daha meşru görmektedir” (s. 262).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramının üzerinde durduğu sosyal düzenlemelerden biri, cinsiyetle ilgili iş bölümüdür (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Kay, 2005). Bu bağlamda “cinsiyet kalıpyargıları, cinsiyete dayalı iş bölümünü rasyonalize etme, meşrulaştırma veya açıklama girişimi” olarak kabul edilmektedir (Jost ve Banaji, 1994, s. 12). Kadınları ve erkekleri kalıpyargısal olarak farklılaştırmak, onlar için toplum tarafından ön tanımlı olarak oluşturulan konum ve rollere uyum sağlamalarını sağlamak ve bu “rol meşrulaştırması” sayesinde kültürel iş bölümünü içeren statükonun, adil ve belki de doğal ve kaçınılmaz olduğunun düşünülmesine katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, kadınların, erkeklerin erk sahibi olduğu bir toplumsal cinsiyet ilişkileri sistemine karşı çıkmasını engellemektedir (Jost ve Kay, 2005). Sistemi Meşrulaştırma Kuramının bu varsayımından hareketle, sonraki bölümde cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma, cinsiyet kalıpyargıları ve diğer değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen alanyazın bulgularına yer verilecektir.

5.1.2. Cinsiyet Kalıpyargılarını Etkinleştirme (CKE)

Daha önce de bahsedildiği gibi kalıpyargılar, özellikle de tamamlayıcı kalıpyargılar, var olan toplumsal eşitsizliğin ortaya çıkardığı çelişkiyle başa çıkmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Jost ve Kay (2005), her bir cinsiyet grubunu, kendi zayıflıklarını dengeleyen bir dizi güçlü özelliğe sahip olarak göstermesi açısından, cinsiyet kalıpyargılarının tamamlayıcı bir özellikte olduğunu belirtmektedir. Örneğin kadınların genellikle toplumsal (communal) özelliklere, erkeklerin ise bireysel (agency)

özelliklere sahip olduğu görüşü yaygın olarak kabul edilmektedir. Böylece kadınların düşünceli, dürüst, mutlu, sıcakkanlı ve ahlaklı olduğu düşünülürken, erkeklerin ısrarcı, yarışmacı, zeki, hırslı ve sorumluluk sahibi olduğu düşünülmektedir. Jost ve Kay (2005), bu tamamlayıcılığın, kalıpyargıları, erkekler için olduğu kadar kadınlar için de son derece kabul edilebilir bir hale getirdiğini iddia etmiştir. Diğer bir deyişle, toplumdaki her bir grubun bazı avantajlara ve bazı dezavantajlara sahip olduğu inancı, sistemin bir bütün olarak dengeli, adil ve meşru olduğuna dair inancı artırmaktadır.

Jost ve Kay (2005) tamamlayıcı kalıpyargıları etkinleştirerek gerçekleştirdikleri bir dizi araştırmada bu görüşlerini destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Araştırmacılar, çalışmalarında üç farklı araştırma yapmışlar ve cinsiyet kalıpyargılarını etkinleştirmek için farklı yöntemler kullanmışlardır. İlk çalışmada dört farklı kalıpyargı koşulu oluşturmuşlardır. Bir grup katılımcıdan beş adet toplumsal kişilik özelliğinin (“ılımlı”, “dürüst”, “mutlu”, “sıcakkanlı” ve “ahlaklı”) hangi cinsiyete ve ne derecede daha uygun olduğunu belirtmesi istenmiştir. Diğer bir gruptan ise beş adet bireysel kişilik özelliği (“iddiacı”, “yarışmacı”, “zeki”, “hırslı”, “sorumluluk sahibi”) için aynı değerlendirme istenmiştir. Üçüncü grup, hem toplumsal hem de bireysel kişilik özelliklerini değerlendirmişlerdir. Son olarak kontrol grubu ise herhangi bir kalıpyargı etkinleştirme koşuluna maruz bırakılmamıştır. Çalışma sonucunda genel olarak kadınların cinsiyet sistemini erkeklerden daha az desteklediği bulgusu elde edilirken, toplumsal özelliklere maruz kalma koşulunda erkek ve kadın katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri arasındaki fark ortadan kalkmıştır. Toplumsal özelliklere maruz kalma koşulundaki kadın katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin ise kalıpyargısal özelliklere maruz kalmayan kontrol koşulundaki kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar ikinci çalışmalarında kalıpyargıları etkinleştirmek amacıyla Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği maddelerinden faydalanmışlardır. Katılımcılar ya

korumacı cinsiyetçilik ya düşmanca cinsiyetçilik ya da hem korumacı cinsiyetçilik hem de düşmanca cinsiyetçilik maddelerinin olduğu koşullarından birine atanmıştır. Ek olarak, katılımcıların herhangi bir cinsiyete atfedilmeyen özelliklere maruz bırakıldığı ve hiçbir özelliğe maruz bırakılmadığı iki farklı kontrol koşulu da oluşturulmuştur. Araştırmacılar kalıpyargısal koşuldaki katılımcıları da kendi aralarında maruz bırakma veya onaylama olarak ikiye ayırmışlardır. Maruz bırakma koşulundaki katılımcılardan verilen ölçek maddelerini dilbilgisi açısından değerlendirmeleri istenirken; onaylama koşulundaki katılımcılardan maddelere ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiş, ancak analizler maruz bırakma ve onaylama koşulundaki katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri arasında fark bulunmadığını gösterdiği için bu değişken devre dışı bırakılmıştır. Araştırma sonucunda, ilk çalışmadakiyle tutarlı olarak erkeklerin sistemi meşrulaştırma düzeylerinin kadınlarınkinden daha yüksek olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ancak ortak etkilere bakıldığında, sadece korumacı cinsiyetçilik maddelerini okuyan kadın katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin, cinsiyet açısından nötr maddeleri okuyan kadın katılımcılarınkinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlk iki çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, toplumsal ve korumacı kalıpyargıların etkinleştirilmesinin sistemi meşrulaştırma üzerinde etkili olduğu, bireysel ve düşmanca kalıpyargıların etkinleştirilmesinin ise etkili olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, sadece kadınların yararına olarak görülen kalıpyargılar sistemi meşrulaştırma düzeyini artırmaktadır. Araştırmacılar bu bağlantıyı daha doğrudan araştırmak amacıyla üçüncü ve son bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada katılımcılara ya kadınların daha iyi yöneticiler olduğu ya da erkeklerin daha iyi yöneticiler olduğu fikrini savunan gazete yazıları okutulmuş, ardından ya erkeklerin bireysel özelliklere sahip olduklarına dair ya da kadınların toplumsal özelliklere sahip olduklarına dair ifadeleri dilbilgisi açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Analizler sonucunda beklendiği gibi, kadınların daha iyi yöneticiler olduğuna dair yazıyı okuyan

ve erkeklerin bireysel özelliklere sahip olduğuna dair kalıpyargılara maruz bırakılan katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin, erkeklerin daha iyi yöneticiler olduğuna dair yazıyı okuyan ve erkeklerin bireysel özelliklere sahip olduğuna dair kalıpyargılara maruz bırakılan katılımcılardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üç çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, tamamlayıcı kalıpyargıların etkinleştirilmesi durumunda kadınların da erkeklerle eşit oranda sistemi meşrulaştırdıkları ve kalıpyargılarla tutarsız bilgilere maruz kalan katılımcıların, cinsiyetten bağımsız olarak sistemi daha fazla meşrulaştırdıkları görülmektedir.

Ståhl, Eek ve Kazemi (2010), Jost ve Kay (2005) tarafından ortaya koyulan bulguların tecavüz sonrasında kadını suçlama ile nasıl ilişkili olabileceğini araştırmıştır. Bu amaçla gerçekleştirdikleri iki araştırmadan ilkinde, kadınlara yönelik genel antipati kontrol edildiğinde, erkeklerin sistemi meşrulaştırma düzeylerinin tecavüz sonrası kadını suçlama eğilimini yordadığını bulmuşlardır. İkinci çalışmada ise katılımcılara devrik sözcük gruplarından cümle oluşturma görevi verilerek kadınlara ilişkin tamamlayıcı kalıpyargılar etkinleştirilmiştir. Tamamlayıcı kalıpyargılar etkinleştirildiğinde, modern cinsiyetçiliğin (cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırmanın) kadınların, tecavüze uğrayan kadını suçlama eğilimini yordadığını, tamamlayıcı kalıpyargıların etkinleştirilmediği kontrol grubunda ise yordamadığını bulmuşlardır. Ek olarak, kalıpyargı etkinleştirme, sadece sistemi meşrulaştırma motivasyonu görece güçlü kadın katılımcılar arasında (sistemi meşrulaştırma motivasyonu düşük kadınlara kıyasla) kadını suçlama üzerinde etkili olmuştur. Erkekler için ise modern cinsiyetçilik, kalıpyargıların etkinleştirilmesinden bağımsız olarak, kadını suçlama eğilimini yordamıştır.

Kalıpyargılar ve sistemi meşrulaştırma, kadınların erkekler tarafından çekici bulunup bulunmaması üzerinde de etkilidir. Lau, Kay ve Spencer (2007) tarafından yapılan bir araştırma, erkeklerin sistem tehdidi koşulunda korumacı cinsiyetçi özelliklere sahip kadınları, korumacı cinsiyetçi özelliklere sahip olmayan kadınlara kıyasla, daha çekici bulduklarına işaret etmektedir. Ek olarak, korumacı cinsiyetçi özelliklere sahip kadınlar, sistem tehdidi koşulunda, sistemin tehdit edilmediği koşula kıyasla daha çekici bulunmuşlardır.

Capezza ve Arriaga (2008), kadınlar ile ilgili bazı kalıpyargıların, kocası tarafından uygulanan psikolojik şiddet yüzünden kadının suçlanması üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Buna göre, avukat olan kadın yani geleneksel olmayan kadın, ev kadınına yani geleneksel kadına kıyasla; daha soğuk, daha yetkin, daha olumsuz olarak değerlendirilmiş ve kocasının uyguladığı psikolojik şiddet için daha fazla suçlanmıştır. Kadın ayrıca, kocasının uyguladığı psikolojik şiddete karşılık verdiği durumda, karşılık vermediği duruma kıyasla daha fazla suçlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bir başka bulgu ise; kadının cinsiyet rolleri ve suçlanması arasındaki ilişkiye kadının sıcakkanlılığına yönelik katılımcı değerlendirmesinin aracılık ettiği. Buna göre kadın geleneksel olmadığı zaman daha soğuk algılanmakta ve bu nedenle daha fazla suçlanmaktadır.

5.2. CKE, Kadının Suçlanması ve Ahlaki Öfke

Bu çalışmada, CKE'nin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisi incelenecektir. Cinsiyet kalıpyargıları, sistem tehdidi ve sistemi meşrulaştırma ile ilgili yukarıda bahsedilen çalışmalar cinsiyet kalıpyargılarının tecavüz

sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Örneğin Ståhl, Eek ve Kazemi (2010), tamamlayıcı kalıpyargılar etkinleştirildiğinde, CSM'nin, kadınların, tecavüze uğrayan kadını suçlama düzeyini yordadığını; tamamlayıcı kalıpyargıların etkinleştirilmediği kontrol koşulunda ise yordamadığını bulmuşlardır. Erkekler için ise; CSM, kalıpyargı etkinleştirilmesinden bağımsız olarak kadını suçlama eğilimini yordamaktadır. Benzer bir şekilde Chapleau ve Oswald (2014) CSM ve tecavüz mitlerini kabul arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu bulmuşlardır. Bu bulgular ışığında bu çalışmada CKE'nin tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyini artırması beklenmektedir.

Araştırmanın diğer bağımlı değişkeni olan ahlaki öfke ile ilgili önceki bölümde değinilen araştırmalar, düşük sistemi meşrulaştırma koşulundaki katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin, yüksek sistemi meşrulaştırma koşulundaki katılımcılardan daha yüksek olduğunu göstermiştir (Tan, Liu, Huang, Zhao ve Zheng, 2016; Wakslak, Jost, Tyler ve Chen, 2007). Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007); bu sonucun, sistemi meşrulaştırmanın psikolojik işlevlerinin bir sonucu olduğunu belirtmişlerdir. Jost, Wakslak ve Tyler'ın (2008) çalışmasında sistemi meşrulaştırma kaygıyı azaltarak, hafifletici bir etkide bulunmuştur. Benzer şekilde, ahlaki öfkeyi de azaltmakta ve hafifletici bir etkide bulunmaktadır. Chapleau ve Oswald (2014) da CSM ve ahlaki öfke arasında negatif bir ilişkinin olduğunu bulmuş; bu ilişkinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirerek sistemi meşrulaştırıcı bir döngü yarattığını ifade etmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle, bu çalışmada Chapleau ve Oswald (2014) tarafından ortaya konan ilişki bulgular deneysel bir desende test edilecektir. Bu doğrultuda, CSM'nin öncülü olan CKE'nin ahlaki öfkeyi azaltması beklenmektedir.

5.3. Kadının Yaşam Tarzı, Kadının Suçlanması ve Ahlaki Öfke

Daha önce de değinildiği gibi; sadece tecavüz ile ilişkili durumsal değişkenlerin (kadının giyim tarzı, alkol alıp almaması, kondom bulundurma durumu gibi) veya tecavüzle doğrudan ilişkili olmayan (kadının cinsel ilişki deneyimi, saygınlığı/statüsü gibi) değişkenlerin değil; hiçbir ilişkisi olmayan değişkenlerin de tecavüz sonrası kadının suçlanmasına yönelik tutumlar üzerinde etkili olabileceği ve bu değişkenlerin tümünün kadının yaşam tarzı kapsamında ele alınabileceği düşünülmektedir. İlk çalışmada, kadının yaşam tarzı tecavüzle hiçbir ilişkisi olmayan bilgiler yoluyla değişimlenmiş ve denekiçi desen kullanılarak, kadının yaşam tarzının tecavüz sonrasında suçlanması üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada bu bulguyu deneklerarası desen kullanarak tekrar etmenin yanında; tecavüzle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili değişkenlerin de kadının yaşam tarzının bir parçası olup olmadığını test etmek amaçlanmaktadır.

Ek olarak; kadının yaşam tarzının, ahlaki öfke üzerinde de etkili olabileceği düşünülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi; farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların tecavüze uğraması durumunda, ahlaki öfke duygusunun da farklılaşacağı düşünülmektedir. Ahlaki öfkenin mağduriyet ve adaletsizlik karşısında hissedilen bir duygu olduğu (Batson ve ark., 2007; Montada ve Schneider, 1989) bilgisinden hareketle, kadının yaşam tarzının tecavüz sonrası mağduriyet ve adaletsizlik yönündeki değerlendirmeleri etkileyebileceği düşünülebilir. Toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkmış olacağından, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip bir kadının, daha az mağdur olarak görüleceği ve onun mağdur olduğu tecavüz sonrasında hissedilen ahlaki öfkenin daha az olacağı varsayılabilir.

5.4. Araştırmanın Amacı ve Denenceler

Önceki bölümde bahsedilen bulgular ve ilişkiler ışığında, bu araştırmanın amacı CKE ve kadının yaşam tarzının, tecavüz sonrası kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisini incelemektir. İlk çalışmada kadının yaşam tarzının tecavüz sonrasında suçlanması üzerinde etkili olduğuna yönelik denekçi desen kullanılarak elde edilen bulguları bu çalışmada, 3 (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel – Geleneksel değil – Nötr) X 2 (CKE: Etkin - Etkin Değil) faktöriyel deseni kullanarak tekrar etmek ve CKE ile kadının yaşam tarzı ortak etkisinin sonuçlarını da incelemek hedeflenmektedir. Ek olarak, tecavüzle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili değişkenlerin de kadının yaşam tarzının bir parçası olup olmadığını test etmek amaçlanmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle araştırmanın denenceleri aşağıdaki gibidir:

1. Tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmeler, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçasıdır. Buna göre, kadına yönelik değerlendirmeler, kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, geleneksel olduğu duruma göre daha olumsuz olacaktır.
2. Kadının yaşam tarzı, tecavüz sonrası suçlanma düzeyini etkilemektedir. Buna göre, katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyleri, tecavüze uğrayan kadının yaşam tarzının geleneksel olduğu durumda, geleneksel olmadığı duruma göre daha düşük olacaktır.
3. CKE, tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyini etkilemektedir. Buna göre, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyleri daha yüksek olacaktır.
4. Kadının yaşam tarzı, tecavüz sonrasında hissedilen ahlaki öfke düzeyini

etkilemektedir. Buna göre, katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri tecavüze uğrayan kadının yaşam tarzının geleneksel olduğu durumda, geleneksel olmadığı duruma göre daha yüksek olacaktır.

5. CKE tecavüz sonrasında hissedilen ahlaki öfke düzeyini etkilemektedir. Buna göre, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri daha düşük olacaktır.

6. CKE ve yaşam tarzı ortak etkisi tecavüz sonrası kadını suçlama düzeyi üzerinde etkilidir. Buna göre;

a. Cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, geleneksel olduğu duruma göre katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyleri daha yüksek olacaktır

b. Kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlama düzeyleri daha yüksek olacaktır

7. CKE ve yaşam tarzı ortak etkisi ahlaki öfke üzerinde etkilidir. Buna göre,

a. Cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, geleneksel olduğu duruma göre katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri daha düşük olacaktır.

b. Kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri daha düşük olacaktır.

6. YÖNTEM

6.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Ankara’da çeşitli üniversitelerde okuyan lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmaya toplam 265 kişi katılmış ancak cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesine yönelik değişimlemede cinsiyetle ilişkili sıfatları kadın ve erkeğe göre ayrı ayrı yazma görevinde başarısız olan 14 kişinin veri girişi yapılmamıştır. Geriye kalan 251 katılımcı ile veri temizliği yapıldıktan sonra uç değerlerde olan katılımcılar analiz dışında bırakılmıştır. Son durumda araştırmada 146 kadın (%62.9) ve 86 erkek (%37.1) olmak üzere ($SS = .48$) toplam 232 katılımcı yer almıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 35 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 20.56’dır ($SS = 2.17$).

6.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama araçları olarak; kalıpyargısal listeler, tecavüz senaryoları ve senaryolara ilişkin sorular, Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği Kısa Formu (TMKÖ), Ahlaki Öfke Ölçeği (AÖÖ), Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (CSM) ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. İzleyen başlıklarda bu veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

6.2.1. Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkinleştirilmesi (CKE)

Daha önce de bahsedildiği gibi, Jost ve Kay (2005), tamamlayıcı kalıpyargılara maruz kalmanın, kalıpyargıları etkinleştirdiğini ve sistemi meşrulaştırmayı artırdığını ortaya koymuştur. Ståhl, Eek ve Kazemi (2010) ise tamamlayıcı kalıpyargıları etkinleştirmenin kadını suçlama üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bulgulardan yola çıkarak bu çalışmada cinsiyet kalıpyargılarını etkinleştirmek için Ok (2015) tarafından geliştirilen kelime listeleri kullanılmıştır. Kontrol koşulunda katılımcılara cinsiyetle ilişkisiz bir liste verilmiş ve listedeki müzik ve nehir ile ilişkili kelimeleri (örn., nakarat, melodi, balık, dere) ayrı ayrı yazmaları istenmiştir (bkz., Ek 7). CKE koşulunda ise katılımcılara kadın veya erkekle ilişkilendirilen olumlu sıfatlar karışık olarak sunulmuş ve sıfat listesindeki kelimeleri (örn., güzel, duygusal, cesur, güçlü) kadın ve erkeğe uygun olacak şekilde ayrı ayrı yazmaları istenmiştir (bkz., Ek 8).

6.2.2. Tecavüz Senaryoları ve Tecavüze İlişkin Sorular

İlk çalışmada kullanılan senaryolar, ikinci çalışmada da kullanılmıştır (bkz., Ek 9). Tecavüz senaryolarının hemen ardından kadının ne kadar hatalı olduğu, erkeğin ne kadar hatalı olduğu, kadına ne kadar öfkelenedikleri, erkeğe ne kadar öfkelenedikleri, olayın onları ne kadar öfkelendirdiği sorulmuştur. Erkekle ilgili sorular katılımcıların dikkatini sadece kadına yöneltmelerini ve araştırmanın amacını tahmin etmelerini engellemek için sorulmuş olup, analizlerde yer almamıştır. Ardından kadının yaşam tarzı ile ilgili üç soru sorulmuştur. Bu sorular, kültürümüzde kadın açısından geleneksel

olmayan yaşam tarzını yansıtan durumları ifade etmektedir ve farklı senaryolardaki kadınların yaşam tarzlarının farklı algılanıp algılanmadığını belirlemek için sorulmuştur. Bu sorularda katılımcıların kadının alkol kullanımı, cinsel ilişki yaşayıp yaşamadığı ve gece dışarı çıkan biri olup olmadığı konusunda ne düşündükleri sorulmaktadır. Ardından tecavüzle ilgili durumsal değişkenlere ilişkin sorular gelmektedir. Bu sorular ise tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğu bilinen ve tecavüz mitlerini yansıtan durumları ifade etmektedir ve tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığını sınamak için kullanılmıştır. Bu bağlamda, tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin senaryolara göre farklılaşması beklenmektedir. Tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmeler, katılımcılara kadının o gün mini etek giyip giymediği, erkeğe samimi davranıp davranmadığı, tecavüz sırasında direnip direnmediği, erkekle yakınlaşmak isteyip istemediği, erkeği kışkırtıp kışkırtmadığı sorularak elde edilmiştir. Bütün sorular 7’li Likert bir ölçümle değerlendirilmiştir (bkz., Ek 10).

6.2.3. Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği Kısa Formu (TMKÖ)

Araştırmada tecavüz sonrası kadının suçlanmasına yönelik bir başka ölçüm aracı olarak Payne, Lonsway ve Fitzgerald (1999) tarafından geliştirilen Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Ölçek Türkçeye Çoklar ve Meşe (2015) tarafından uyarlanmıştır. Özgün hali 20 maddeden oluşan ölçeğin, Türkçeye uyarlanan formu 17 maddeden oluşmakta olup, ters kodlanan maddesi bulunmamaktadır. “Kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum (7) arasında değişen 7 dereceli Likert bir ölçüme sahip olan ölçekten alınan puanlar arttıkça tecavüz mitlerini kabul düzeyi artmaktadır (örn., Tecavüze uğrayanlar genellikle sadece davetkar

giyinen kadınlardır). Payne ve arkadaşları (1999) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .87, Çoklar ve Meşe'nin (2015) çalışmasında .89, bu çalışmada ise .81 olarak bulunmuştur (bkz., Ek 11).

6.2.4. Ahlaki Öfke Ölçeği

İlk çalışmada Türkçeye uyarlaması yapılan AÖÖ'nün, bu çalışmadaki Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı DB için .68, BB için .72, ölçeğin tümü için ise .76'dır. Bu çalışmada genel ahlaki öfke düzeyi ile ilgilenildiği için ölçek, alt boyutları hesaplanmadan genel ortalama üzerinden analizlere dâhil edilmiştir (bkz., Ek 12).

6.2.5. Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (CSMÖ)

Yukarıda bahsedilen Jost ve Kay (2005) ve Stâhl, Eek ve Kazemi (2010) tarafından ortaya konan bulgulardan yola çıkarak, CSMÖ bu çalışmada kelime listelerinin kalıpyargı aktivasyonu yaratıp yaratmadığının sınanması amacıyla kullanılmıştır.

CSMÖ, Jost ve Kay (2005) tarafından kişilerin cinsiyetle ilgili meşrulaştırma eğilimini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. İki ters kodlanan 8 maddeden oluşan ölçek, “hiç katılmıyorum” (1) ile “çok katılıyorum” (9) arasında değişen altı dereceli Likert bir ölçüme sahiptir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma düzeyi artmaktadır (örn., Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir.). Ölçeğin özgün formunun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .65 olarak hesaplanmıştır. Ölçek, Sakallı-Uğurlu ve Işık tarafından Türkçeye çevrilmiş; Ercan (2009) tarafından

gerçekleştirilen çalışmada ölçeğin iki maddesinin madde-test korelasyonları .30'un altında kaldığı için analiz dışı bırakılmış ve bu maddeler elendikten sonra Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise bu değer .69 olarak bulunmuştur. Ölçeğin beşinci maddesi (“Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur.”) ve altıncı maddesi (“Kadın veya erkek herkes adil bir fırsata, zenginliğe ve mutluluğa sahiptir.”) faktör yükleri .30'un altında kaldığı için analize dahil edilmemiş, analizler altı madde üzerinden yapılmıştır (bkz., Ek 13).

6.2.6. Demografik Bilgi Formu

Formda katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim, sosyo-ekonomik düzey, anne eğitim durumu gibi demografik bilgiler sorulmuştur (bkz., Ek 14).

6.3. Deney Deseni

Araştırmada, 2 (CKE: Etkin – Etkin Değil) X 3 (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel – Geleneksel Değil – Kontrol) faktöriyel deseninden yararlanılmıştır. Önceki çalışmada, senaryolara göre kadını suçlama yönünde farklılık olup olmadığı grup içi deney deseni ile test edilmişti. Bu durumun katılımcılara karşılaştırma şansı vereceği ve katılımcıların bu karşılaştırma nedeniyle farklı yaşam tarzlarına sahip kadınları suçlama düzeylerinin farklılaşmış olabileceği göz önünde bulundurularak, bu çalışmada gruplar arası deney deseni tercih edilmiştir.

Çizelge 12. Deney Deseni

	Senaryo	Kadını Hatalı Bulma	Kadına Öfkelenme	Tecavüz Mitlerini Kabul	Ahlaki Öfke
CKE: Etkin	Geleneksel Yaşam Tarzı				
	Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı				
	Kontrol				
CKE: Etkin Değil	Geleneksel Yaşam Tarzı				
	Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı				
	Kontrol				

6.4. İşlem

Daha önce de bahsedildiği gibi bu çalışmada kadının yaşam tarzının ve CKE'nin kadını suçlama eğilimi ve ahlaki öfke üzerindeki etkisi araştırılmış ve tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığı test edilmiştir.

Deney oturumları sınıflarda, toplu bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar altı deney grubundan birine seçkisiz olarak atanmıştır.

Katılımcılara tecavüzle ilgili birtakım tutumların incelendiği ifade edilmiştir. Katılımcılar, araştırmaya katılıp katılmama konusunda özgür oldukları, rahatsızlık hissettikleri veya devam etmek istemedikleri durumlarda yarıda bırakabilecekleri ve yanıtların bireysel değil toplu olarak değerlendirileceği konusunda bilgilendirilmişlerdir.

Ayrıca katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup imzalamaları istenmiş, katılımcıların imzalı onayları alındıktan sonra gizliliğin korunması amacıyla ölçek formları ve onam formları birbirinden ayrılmış ve farklı yerlerde toplanmıştır. Ölçekler doldurulduktan sonra katılımcılar çalışmanın amacı konusunda bilgilendirilmiş ve daha ayrıntılı bir şekilde bilgi edinmek istemeleri durumunda araştırmacı ile iletişime geçebilecekleri belirtilmiştir.

Araştırmada ilk olarak kalıpyargı aktivasyonu yoluyla CKE değişimlesi yapılmış ve cinsiyet kalıpyargıları bir grupta etkin hale getirilmiştir. Cinsiyet kalıpyargılarının etkin olduğu koşulda katılımcılardan verilen sıfat listesindeki kelimeleri kadın ve erkeğe uygun olacak şekilde ayrı ayrı yazmaları istenmiştir. Kontrol koşulunda ise katılımcılara cinsiyetle ilişkisiz bir kelime listesi verilmiştir. Sonrasında kadının yaşam tarzının değiştiği üç farklı tecavüz senaryosundan biri katılımcılara sunulmuştur. Tüm değişimler gruplararası desende yapılmıştır. Her katılımcı tecavüz senaryolarından yalnızca birini okumuş ve cinsiyet kalıpyargıları ya etkin hale getirilmiş ya da getirilmemiştir. Senaryoların ardından senaryodaki olayla, kadının yaşam tarzıyla ve tecavüze ilişkin durumsal değişkenlerle ilgili ifadeler verilmiştir. Katılımcılardan bu ifadeleri 7'li Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir.

Çalışmanın bağımsız değişkenleri değişimlendikten sonra, bağımlı değişkenler olan tecavüz mitleri ile ahlaki öfke ölçümü alınmıştır. Son olarak CKE değişimlesinin işleyip işlemediğini sınamak amacıyla CSMÖ uygulanmış ve deney oturumu sona erdirilmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacıyla ilgili olarak daha fazla bilgi edinmek istemeleri durumunda araştırmacıyla iletişime geçebilecekleri bilgisi verildikten sonra katılımları için teşekkür edilmiştir.

7. BULGULAR

7.1. Betimleyici İstatistikler

Deneysel gruplardaki katılımcı sayıları Çizelge 13'teki gibidir.

Çizelge 13. Deneysel gruplardaki katılımcı sayıları

		Senaryo			Toplam
		Geleneksel	Geleneksel Değil	Nötr	
Cinsiyet Kalıpyargıları	Etkin	34	35	40	109
	Etkin Değil	39	41	43	123
	Toplam	73	76	83	232

Araştırmada kullanılan senaryolara ilişkin sorular ve ölçekler ile ölçeklerin alt boyutlarından alınan puanlar ve standart sapmalar ise Çizelge 14'te gösterilmiştir.

Çizelge 14. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler

	Ortalama	SS	Ölçek Aralığı	Gözlenen Aralık	Cronbach Alfa
Kadının ne kadar hatalı olduğu	1.15	.39	1-7	1-3	-
Erkeğin ne kadar hatalı olduğu	6.96	.23	1-7	5-7	-
Kadına Yönelik Öfke	1.15	.42	1-7	1-3	-
Erkeğe Yönelik Öfke	6.95	.33	1-7	3-7	-
Olaya Yönelik Öfke	6.70	.73	1-7	2-7	-
Alkol Kullanma	2.57	1.36	1-7	1-7	-
Cinsel İlişki Yaşamış Olma	3.45	1.50	1-7	1-7	-
Gece Dışarı Çıkma	3.90	1.51	1-7	1-7	-
Mini Etek Giyme	3.43	1.50	1-7	1-7	-
Samimi Davranma	2.49	1.31	1-7	1-6	-
Direnme	1.25	.55	1-7	1-5	-
Yakınlaşma İsteği	1.30	.60	1-7	1-4	-
Kışkırtma	1.36	.77	1-7	1-6	-
AÖÖ	7.67	.92	1-9	4.10-9	.76
TMKÖ	1.66	.57	1-7	1-3.82	.81
CSMÖ	2.48	.86	1-6	1-5	.69

Örneklemin geneli için bakıldığında, kadının oldukça düşük düzeyde hatalı olarak; erkeğin ise oldukça yüksek düzeyde hatalı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Katılımcıların kadına yönelik öfke düzeyleri oldukça düşükken, erkeğe ve olaya yönelik öfke düzeyleri oldukça yüksektir. Katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin oldukça yüksek olduğu; tecavüz mitlerini kabul düzeylerinin ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma düzeyleri ise orta noktanın altındadır.

7.2. Değişimleme Sınamasına İlişkin Bulgular

CKE Değişimlemesinin Sınamasına İlişkin Bulgular: Kalıpyargısal sıfat listelerinin gruplar arasında CSM düzeyi açısından fark yaratıp yaratmadığını

belirlemek amacıyla, bağımlı değişkenlerin ölçümünün alınması sonrasında, katılımcılara CSMÖ uygulanmış ve kalıpyargısal listeyi alan grup ile nötr listeyi alan grup CSMÖ puanları açısından karşılaştırılmıştır. Yapılan bağımsız gruplar için T-testi analizi sonucunda kalıpyargısal listeyi alan grup ($\bar{x} = 2.52$, $SS = .87$) ile nötr listeyi alan grup ($\bar{x} = 2.45$, $SS = .85$) arasında CSMÖ puanları açısından anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur, $t(230) = .62$, $p = .54$. Diğer bir deyişle, cinsiyet kalıpyargılarını etkinleştirme yönündeki değişimleme katılımcılarda cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırmanın artmasına neden olmamıştır. Bununla birlikte, kalıpyargı etkinleştirme işleminin, CSM üzerinde fark yaratmamış olmasına rağmen, araştırmanın bağımlı değişkenleri üzerinde etkili olabileceği göz önünde bulundurularak, CKE değişkeni sonraki analizlere dahil edilmiştir.

Kadının Yaşam Tarzı Değişimlemesinin Sınamasına İlişkin Bulgular: Kadının yaşam tarzında yapılan değişimlemenin işe yarayıp yaramadığını sınamak amacıyla katılımcılara senaryoda bahsedilen kadının yaşamına ilişkin üç ifade (Ayşe alkol kullanan bir kişidir, Ayşe şimdiye kadar hiç kimseyle cinsel bir ilişki yaşamamıştır, Ayşe gece dışarı çıkar) verilmiş ve bu ifadelere ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların bu ifadelere yönelik ortalamaları ve standart sapmaları Çizelge 15'te gösterilmiştir.

Çizelge 15. Senaryo Türü İçin Kadının Yaşam Tarzına Yönelik

Değerlendirmelere Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar

	Alkol Kullanma			Cinsel İlişki Yaşamış Olma			Gece Dışarı Çıkma		
	\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N
Geleneksel Yaşam Tarzı	2.25	1.23	73	2.78	1.25	73	3.39	1.50	73
Senaryo Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı	3.03	1.49	76	4.41	1.36	76	4.60	1.40	76
Nötr	2.44	1.25	83	3.16	1.39	83	3.71	1.38	83

Farklı senaryoyu alan grupların kadının yaşamına ilişkin değerlendirmelerinin senaryoya göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen Wilks' Lambda değeri, senaryo türünün kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmeler üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir, Wilks' Lambda = .78, $F(6, 454) = 10.17$, $p < .001$. $\eta^2 = .12$. MANOVA sonuçları Çizelge 16'da gösterilmiştir.

Çizelge 16. Senaryo Türüne Göre (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel

değil/nötr) Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Değişimin Kaynağı: Senaryo Türü (2-229)				
Değişkenler	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	η^2
Alkol Kullanma	24.82	12.41	7.04*	.06
Cinsel İlişki Yaşamış Olma	109.41	54.71	30.62**	.21
Gece Dışarı Çıkma	59.99	29.99	14.73**	.11

* $p < .01$, ** $p < .001$

Çizelge 16'da da görüldüğü gibi senaryo türünün alkol kullanma, cinsel ilişki yaşamış olma ve gece dışarı çıkma üzerindeki etkisi anlamlıdır [sırasıyla $F(2-229) = 7.04$; $p = .001$, $\eta^2 = .06$, $F(2-229) = 30.62$; $p < .001$, $\eta^2 = .21$, $F(2-229) = 14.73$; $p < .001$, $\eta^2 = .11$]. Hangi senaryolar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu belirlemek için Bonferroni yöntemi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Alkol kullanma ile ilgili sonuçlara göre, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar ($\bar{x} = 3.03$, $SS = 1.49$), kadının alkol kullandığını, geleneksel senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 2.25$, $SS = 1.23$) ve nötr senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 2.44$, $SS = 1.25$) daha fazla düşünmüşlerdir. Cinsel ilişki yaşamış olma ile ilgili sonuçlara göre ise, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar ($\bar{x} = 4.41$, $SS = 1.36$), kadının daha önce cinsel ilişki yaşadığını hem geleneksel senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 2.78$, $SS = 1.25$) hem de nötr senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 3.16$, $SS = 1.39$) daha fazla düşünmüşlerdir. Benzer bir şekilde gece dışarı çıkma açısından da geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar ($\bar{x} = 4.61$, $SS = 1.40$), kadının daha gece dışarı çıkan biri olduğunu hem geleneksel senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 3.39$, $SS = 1.50$) hem de nötr senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 3.71$, $SS = 1.38$) daha fazla düşünmüşlerdir. Geleneksel senaryoyu ve nötr senaryoyu alan katılımcılar arasında ise bağımlı değişkenlerin hiçbiri açısından farklılaşma gözlenmemiştir.

Sonuç olarak analizler kadının yaşam tarzı değişimlemesinin işlediğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar, okudukları senaryolardaki kadının yaşam tarzı ile ilgili geleneksel ve nötr senaryoyu alan katılımcılardan farklı düşünmüşlerdir.

7.3. Denencelere İlişkin Bulgular

Bu çalışmanın temel amacı kadının yaşam tarzının ve CKE'nin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığının test edilmesidir. İzleyen başlıkta bu amaca ilişkin bulgulara yer verilecek, sonrasında kadının yaşam tarzı ve CKE'nin etkisine ilişkin bulgular sunulacaktır.

7.3.1 Tecavüze İlişkin Durumsal Değerlendirmelerin Kadının Yaşam Tarzına İlişkin Değerlendirmelerin Bir Parçası Olup Olmadığının Test Edilmesi

Daha önce de bahsedildiği gibi, tecavüze ilişkin tutumlar alanyazında tecavüze ilişkin durumsal değişkenlerle ilgili pek çok araştırma bulunmasına rağmen, kadının yaşam tarzının etkisine ilişkin herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Yine daha önce bahsedildiği gibi bu çalışmada tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığını incelemek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, tecavüz senaryosu verildikten sonra tecavüzün gerçekleştiği koşullarla ilgili beş soru sorulmuştur (kadının o gün mini etek giyip giymediği, erkeğe samimi davranıp davranmadığı, tecavüz sırasında direnip direnmediği, erkeğe yakınlaşmak isteyip istemediği, erkeği kışkırtıp kışkırtmadığı). Tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığını test etmek amacıyla, farklı senaryoları alan katılımcıların durumsal değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığına

bakılmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçlarına göre, farklı senaryoları alan gruplar arasında, tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmeler açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır, Wilks' Lambda = .96, $F(10,450) = .92$, $p = .51$. $\eta^2 = .02$.

Bununla birlikte, durumsal değişkenlerle ilgili değerlendirmelerin katılımcı cinsiyetinden etkilenebileceği göz önünde bulundurularak, kadının yaşamına ilişkin değerlendirmelerin senaryoya ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların bu ifadelere yönelik ortalamaları ve standart sapmaları Çizelge 17'de gösterilmiştir.

Çizelge 17. Senaryo Türü ve Cinsiyet İçin Kadının Yaşam Tarzına Yönelik

Değerlendirmelere Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Senaryo		Mini Etek Giyme			Samimi Davranma			Direnme			Yakınlaşma İsteği			Kışkırtma		
		\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N	\bar{x}	SS	N
		Geleneksel	Kadın	3.51	1.76	47	2.32	1.42	47	1.30	.55	47	1.36	.70	47	1.53
Erkek	3.33		1.26	26	2.09	1.17	26	1.12	.33	26	1.25	.51	26	1.21	.41	26
Geleneksel Değil	Kadın	3.02	1.22	48	2.22	1.09	48	1.17	.43	48	1.20	.49	48	1.20	.45	48
	Erkek	4.07	1.36	28	3.39	1.03	28	1.43	.88	28	1.57	.79	28	1.57	.79	28
Nötr	Kadın	3.32	1.57	51	2.61	1.39	51	1.28	.49	51	1.20	.45	51	1.20	.53	51
	Erkek	3.59	1.52	32	2.50	1.37	32	1.25	.57	32	1.34	.60	32	1.53	1.05	32

Çizelge 18’de görüldüğü gibi, sonuçlar, hem senaryo hem de cinsiyet temel etkisinin anlamlı olmadığını göstermektedir [sırasıyla, Wilks’ Lambda = .95, F(10-444) = 1.06; p = .39, $\eta^2 = .02$ ve Wilks’ Lambda = .97, F(5-222) = 1.32; p = .26, $\eta^2 = .03$]. Ancak, cinsiyet senaryo türü ortak etkisinin [Wilks’ Lambda = .90, F(10-444) = 2.34; p = .01, $\eta^2 = .05$] anlamlı olduğu görülmüştür.

Çizelge 18. Senaryo Türü (Yaşam Tarzı; geleneksel/geleneksel değil/nötr) ve Cinsiyete Göre Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Değişimin Kaynağı		Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama Kare	F	η^2
Senaryo Türü	Mini Etek Giyme	.58	2	.29	.13	.00
	Samimi Davranma	12.56	2	6.28	3.89*	.03
	Direnme	.29	2	.14	.48	.00
	Yakınlaşma İsteği	.51	2	.25	.73	.01
	Kışkırtma	.02	2	.01	.01	.00
Cinsiyet	Mini Etek Giyme	7.74	1	7.74	3.52	.02
	Samimi Davranma	4.16	1	4.16	2.58	.01
	Direnme	.02	1	.02	.06	.00
	Yakınlaşma İsteği	.98	1	.98	2.82	.01
	Kışkırtma	.92	1	.92	1.59	.01
Senaryo Türü*Cinsiyet	Mini Etek Giyme	13.50	2	6.75	3.07*	.03
	Samimi Davranma	21.16	2	10.58	6.55**	.06
	Direnme	1.76	2	.88	2.92	.02
	Yakınlaşma İsteği	2.07	2	1.03	2.96*	.03
	Kışkırtma	5.23	2	2.61	4.54**	.04
Hata	Mini Etek Giyme	496.20	226	2.20		
	Samimi Davranma	365.24	226	1.62		
	Direnme	68.16	226	.30		
	Yakınlaşma İsteği	78.90	226	.35		
	Kışkırtma	130.05	226	.58		

* $p \leq .05$; ** $p \leq .01$

Her ne kadar senaryo türü temel etkisinin Wilks' Lambda değeri anlamlı bulunmasa da, bağımlı değişkenler düzeyinde bakıldığında, senaryo türü etkisinin samimi davranmaya ilişkin değerlendirmeler açısından anlamlı olduğuna işaret etmektedir, $F(2-226) = 3.89$; $p = .02$, $\eta^2 = .03$. Bonferroni testiyle yapılan ikili karşılaştırmalar, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcıların ($\bar{x} = 2.66$, $SS = 1.21$), kadının erkeğe samimi davrandığını geleneksel senaryoyu alan katılımcılardan ($\bar{x} = 2.24$, $SS = 1.33$) daha fazla düşündüklerini göstermiştir.

Benzer bir şekilde, cinsiyet temel etkisi de katılımcıların mini etek giyme [$F(1-226) = 3.52$; $p = .06$, $\eta^2 = .02$] ve yaklaşma isteği [$F(1-226) = 2.82$; $p = .09$, $\eta^2 = .01$] yönündeki değerlendirmeleri üzerinde marjinal düzeyde anlamlıdır. Bonferroni testiyle yapılan ikili karşılaştırmalara göre, erkekler tecavüze uğrayan kadının mini etek giydiğini ($\bar{x} = 3.67$, $SS = 1.41$) ve erkekle yaklaşmak istediğini ($\bar{x} = 1.39$, $SS = .64$), kadınlardan (sırasıyla, $\bar{x} = 3.28$, $SS = 1.53$; $\bar{x} = 1.25$, $SS = .56$) daha fazla düşünmüşlerdir.

Senaryo ve cinsiyet ortak etkisi ise, katılımcıların mini etek giyme [$F(2-226) = 3.07$; $p = .05$, $\eta^2 = .03$], samimi davranma [$F(2-226) = 6.55$; $p = .002$, $\eta^2 = .06$], yaklaşma isteği [$F(2-226) = 2.96$; $p = .05$, $\eta^2 = .03$] ve kışkırtma [$F(2-226) = 4.54$; $p = .01$, $\eta^2 = .04$] değerlendirmeleri açısından anlamlıdır. Bununla birlikte, direnmeye ilişkin değerlendirmeler de marjinal düzeyde farklılaşmaktadır, $F(2-226) = 2.92$; $p = .06$, $\eta^2 = .02$. Bu ortak etkilerin kaynağı Bonferroni testiyle araştırılmıştır.

Mini etek giymeye yönelik karşılaştırma sonuçlarına göre, geleneksel olmayan senaryo türünü alan kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Geleneksel olmayan senaryoyu alan erkek katılımcılar ($\bar{x} = 4.07$, $SS = 1.36$) geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın katılımcılara kıyasla ($\bar{x} = 3.02$, $SS = 1.22$) tecavüze uğrayan kadının mini etek giydiğini daha fazla düşünmüşlerdir.

Katılımcılar, samimi davranma yönündeki değerlendirmeler açısından karşılaştırıldığında, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın ve erkeklerin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Geleneksel olmayan senaryoyu alan erkek katılımcılar ($\bar{x} = 3.39$, $SS = 1.03$), tecavüze uğrayan kadının erkeğe samimi davrandığını, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın katılımcılara ($\bar{x} = 2.22$, $SS = 1.09$) kıyasla daha fazla düşünmüşlerdir. Ayrıca erkek katılımcıların samimi davranma yönündeki değerlendirmeleri, senaryo türüne göre farklılaşmaktadır. Buna göre geleneksel olmayan senaryoyu alan erkekler ($\bar{x} = 3.39$, $SS = 1.03$), geleneksel ($\bar{x} = 2.09$, $SS = 1.17$) ve nötr senaryoyu ($\bar{x} = 2.50$, $SS = 1.37$) alan erkeklere kıyasla, tecavüze uğrayan kadının erkeğe samimi davrandığını daha fazla düşünmüşlerdir.

Yakınlaşma isteğine yönelik değerlendirme sonuçları, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın ve erkek katılımcıların anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Geleneksel olmayan senaryoyu alan erkek katılımcılar ($\bar{x} = 1.57$, $SS = .79$), kadının erkekle yakınlaşmak istediğini, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın katılımcılara ($\bar{x} = 1.20$, $SS = .49$) kıyasla daha fazla düşünmüşlerdir.

Kışkırtma yönündeki değerlendirmeler açısından ise, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın ve erkek katılımcılar arasında bir farklılaşmanın olduğu bulunmuştur. Buna göre, geleneksel olmayan senaryoyu alan erkekler ($\bar{x} = 1.57$, $SS =$

.79), tecavüze uğrayan kadının erkeği kışkırttığını, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadınlara ($\bar{x} = 1.20$, $SS = .45$) kıyasla daha fazla düşünmüşlerdir. Ek olarak, nötr senaryoyu alan kadın ve erkek katılımcılar da farklılaşmışlardır. Nötr senaryoyu alan erkekler ($\bar{x} = 1.53$, $SS = 1.05$), tecavüze uğrayan kadının erkeği kışkırttığını, nötr senaryoyu alan kadınlara ($\bar{x} = 1.20$, $SS = .53$) kıyasla daha fazla düşünmüşlerdir.

Son olarak direnmeye yönelik değerlendirmeler, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın ve erkek katılımcılar arasında farklılaşmaya işaret etmektedir. Buna göre, geleneksel olmayan senaryoyu alan erkekler ($\bar{x} = 1.43$, $SS = .88$), tecavüze uğrayan kadının direnmediğini, geleneksel olmayan senaryoyu alan kadın katılımcılardan ($\bar{x} = 1.17$, $SS = .43$) daha fazla düşünmüşlerdir.

Bu sonuçlar, bu araştırmanın, tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olduğuna dair birinci denencesini desteklememekle birlikte, tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmeler üzerinde kadının yaşam tarzı ve cinsiyetin etkili olduğunu göstermektedir.

7.3.2. Kadının Yaşam Tarzı ve CKE'nin Etkisine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kadının yaşam tarzı ve CKE'nin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan analiz bulgularına yer verilecektir. Tecavüz sonrasında kadının suçlanma düzeyi; kadının ne kadar hatalı olduğu, katılımcıların kadına ne kadar öfkelendikleri sorularak ve TMKÖ yoluyla ölçülmüştür. Ancak, kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme değişkenleri normallik

sayılısını karşılamadığı için bu değişkenler için parametrik olmayan Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney testleri uygulanmıştır. Tecavüz mitlerini kabul ve ahlaki öfke içinse 3 (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel – Geleneksel değil – Nötr) X 2 (CKE: Etkin - Etkin Değil) faktöriyel desenine uygun çok yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

7.3.2.1. Kadının Yaşam Tarzının, Kadının Suçlanmasına Etkisine İlişkin Bulgular

Kadının yaşam tarzının değiştiği farklı senaryoların kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme puanları üzerinde etkili olup olmadığı Kruskal-Wallis testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda kadını hatalı bulma puanlarının senaryo değişimlemesinden etkilendiği görülmüştür, $H(2) = 9.58$, $p = .008$. 1. Tip hatayı kontrol etmek amacıyla, ikili karşılaştırmalarda uyarlanmış p değeri temel alınmıştır (Field, 2017). Buna göre, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar, nötr senaryoyu alan katılımcılara kıyasla kadını daha hatalı bulmuşlardır, $p = .006$, $r = .20$. Geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar ve geleneksel senaryoyu alan katılımcılar arasında kadını hatalı bulma açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır, $p = .19$, $r = -.12$. Son olarak geleneksel senaryoyu alan katılımcılar ve nötr senaryoyu alan katılımcılar arasında da kadını hatalı bulma açısından anlamlı fark bulunmamıştır, $p = .77$, $r = .08$.

Kadına öfkelenme puanları da senaryo değişimlemesinden etkilenmiştir, $H(2) = 7.13$, $p = .03$. Uyarlanmış p değerlerine göre yapılan ikili karşılaştırma sonuçlarına göre, geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar, geleneksel senaryoyu alan katılımcılara kıyasla kadına marjinal düzeyde daha fazla öfkelenmişlerdir, $p = .06$, $r = -.15$. Geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılar ayrıca nötr senaryoyu alan katılımcılara

kıyasla da kadına marjinal düzeyde daha fazla öfkelenmişlerdir, $p = .06$, $r = .15$. Son olarak geleneksel senaryoyu alan katılımcılar ve nötr senaryoyu alan katılımcılar arasında kadına öfkelenme açısından anlamlı fark bulunmamıştır, $p = 1.00$, $r = .002$.

Kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde, araştırmanın ikinci denencesinin doğrulandığı görülmektedir. Yani, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadın, tecavüz sonrasında daha fazla suçlanmaktadır.

7.3.2.2. CKE'nin Kadının Suçlanmasına Etkisine İlişkin Bulgular

CKE'nin kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme puanları üzerinde etkili olup olmadığı Mann-Whitney testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda ne kadını hatalı bulma puanlarının ne de kadına öfkelenme puanlarının CKE'den etkilendiği görülmüştür. Sonuç olarak, araştırmanın üçüncü denencesi doğrulanmamıştır.

7.3.2.3 Tecavüz Mitlerini Kabul ve Ahlaki Öfkeye İlişkin Bulgular

Senaryo türünün ve CKE'nin tecavüz mitlerini kabul ve ahlaki öfke üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek için 3 (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel – Geleneksel değil – Nötr) x 2 (CKE: Etkin – Etkin Değil) deney desenine uygun çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların tecavüz mitlerini kabul ve ahlaki öfke puanlarına ait ortalamalar ve standart sapmalar Çizelge 19'da gösterilmiştir.

Wilks' Lambda değerlerine göre ne senaryo temel etkisi, ne CKE temel etkisi, ne de senaryo CKE ortak etkisi anlamlıdır, sırasıyla, Wilks' Lambda = .97, $F(4,450) = 1.88$, $p = .11$, $\eta^2 = .02$; Wilks' Lambda = .98, $F(2,425) = 2.35$, $p = .10$, $\eta^2 = .02$; Wilks' Lambda = .99, $F(4,450) = .74$, $p = .56$, $\eta^2 = .01$. MANOVA sonuçları Çizelge 20'de gösterilmiştir.

Çizelge 19. Senaryo Türü ve CSM'ye Göre Tecavüz Mitlerini Kabul ve Ahlaki Öfke Puanlarına Ait Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Senaryo	CKE	TMKÖ			AÖÖ		
		\bar{x}	SS	n	\bar{x}	SS	n
Geleneksel Yaşam Tarzı	Etkin	1.61	.42	34	7.88	.78	34
	Etkin	1.65	.47	39	7.70	.90	39
	Değil						
	Toplam	1.63	.44	73	7.78	.84	73
Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzı	Etkin	1.69	.52	35	7.72	.87	35
	Etkin	1.75	.59	41	7.19	1.17	41
	Değil						
	Toplam	1.72	.56	76	7.43	1.07	76
Nötr	Etkin	1.65	.73	40	7.82	.76	40
	Etkin	1.61	.64	43	7.75	.83	43
	Değil						
	Toplam	1.63	.68	83	7.78	.79	83
TOPLAM	Etkin	1.65	.58	109	7.80	.80	109
	Etkin	1.67	.57	123	7.55	1.00	123
	Değil						
	Toplam	1.66	.57	232	7.67	.92	232

Çizelge 20. Senaryo Türüne (Kadının Yaşam Tarzı: Geleneksel - Geleneksel değil - Nötr) ve CKE'ye (CKE: Etkin – Etkin Değil) Göre Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Değişimin Kaynağı		Kareler Toplamı	S.D.	Ortalama Kare	F	η^2
Senaryo Türü	TMKÖ	.43	2	.21	.64	.01
	AÖÖ	5.60	2	2.80	3.46*	.03
CKE	TMKÖ	.02	1	.02	.06	.00
	AÖÖ	3.82	1	3.82	4.73*	.02
Senaryo Türü*CKE	TMKÖ	.11	2	.06	.16	.00
	AÖÖ	2.26	2	1.13	1.40	.01
Hata	TMKÖ	75.59	232	.33		
	AÖÖ	182.60	232	.81		

* $p < .05$

Bununla birlikte, fikir vermesi açısından, bağımlı değişkenler düzeyinde de sonuçlara bakılmıştır. Buna göre, ahlaki öfke üzerinde hem senaryo türü hem de CKE temel etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir; sırasıyla $F(2-232) = 3.46$, $p = .03$, $\eta^2 = .03$; $F(1-232) = 4.73$, $p = .03$, $\eta^2 = .02$. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu belirlemek için Bonferroni yöntemi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırma sonuçlarına göre geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcıların ahlaki öfke düzeyi ($\bar{x} = 7.43$, $SS = 1.07$), hem geleneksel senaryoyu okuyan katılımcılardan ($\bar{x} = 7.78$, $SS = .84$), hem de nötr senaryoyu okuyan katılımcılardan ($\bar{x} = 7.78$, $SS = .79$) daha düşüktür. Yani, araştırmanın, katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin tecavüze uğrayan kadının yaşam tarzının geleneksel olduğu durumda, geleneksel olmadığı duruma göre daha yüksek olacağına dair dördüncü

denencesi doğrulanmıştır. Bununla birlikte, cinsiyet kalıpyargılarının etkin olduğu koşuldaki katılımcıların ahlaki öfke düzeyi ($\bar{x} = 7.78$, $SS = .80$), etkin olmadığı koşuldaki katılımcılarınkinden ($\bar{x} = 7.55$, $SS = 1.00$) daha yüksektir. Bu sonuç; araştırmanın beşinci denencesindeki, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin daha düşük olacağına yönelik beklentiye zıttır. Sonuç olarak araştırmanın beşinci denencesi doğrulanmamıştır.

Her ne kadar senaryo CKE ortak etkisi bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı bir etki göstermese de, Bonferroni yöntemiyle yapılan ikili karşılaştırmalar sonucu bazı farklılaşmaların anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcılardan cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmiş olanların ($\bar{x} = 1.52$, $SS = .50$), cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmemiş olanlara ($\bar{x} = 1.92$, $SS = .60$) kıyasla ahlaki öfke düzeyleri daha yüksektir. Bu sonuç denence 7.b'ye ters düşmektedir. Araştırmanın beklentisi, kadının yaşam tarzının geleneksel olmadığı durumda, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda, etkinleştirilmediği koşula göre katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin daha düşük olmasıydı. Sonuç olarak, denence 7.b doğrulanmamıştır.

Son olarak, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmediği koşulda, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin ($\bar{x} = 7.19$, $SS = 1.17$), hem geleneksel senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden ($\bar{x} = 7.69$, $SS = .90$), hem de nötr senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden ($\bar{x} = 7.75$, $SS = .83$) daha düşük olduğu bulunmuştur.

8. TARTIŞMA

Bu çalışma kadının yaşam tarzının ve CKE'nin kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlk çalışmada elde edilen bulgular, kadının yaşam tarzının tecavüz sonrasında suçlanması üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada bu bulgunun farklı bir deney deseniyle tekrar edilmesinin yanı sıra, CKE'nin etkisi ve yaşam tarzı-CKE ortak etkisini de incelemek amaçlanmıştır. Ek olarak bu iki değişkenin ahlaki öfke üzerindeki etkisi de araştırılmıştır.

Bu bölümde, önceki bölümde sunulan analiz bulgularından hareketle, ilk olarak tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelere yönelik bulgular tartışılacaktır. Sonrasında sırasıyla kadının yaşam tarzının etkisine ilişkin bulguların ve CKE'nin etkisine ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilecek; son olarak da kadının yaşam tarzı ve CKE ortak etkisine yönelik bulgular tartışılacaktır.

8.1. Tecavüze İlişkin Durumsal Değerlendirmelere Yönelik Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda katılımcıların tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmeleri ölçülmüş (mini etek giyme, samimi davranma, direnme, yakınlaşma isteği ve kışkırtma) ve yanıtların kadının yaşam tarzının değiştiği senaryolara

göre farklılaşması beklenmiştir. Ancak analizler sonucunda senaryolara göre farklılaşma tespit edilememiştir. Bununla birlikte; alanyazın bulguları, tecavüze ilişkin tutumlar açısından cinsiyetin önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır (örn., Ben-David ve Schneider, 2005; Sakallı-Uğurlu, Yalçın ve Glick, 2007; Strömwall, Landström ve Alfredsson, 2014; Suarez ve Gadalla, 2010). Bu nedenle, katılımcı cinsiyetinin tecavüze ilişkin değerlendirmeleri etkileyebileceği düşünülerek, senaryo ve cinsiyetin etkisine bakılmıştır. Analiz sonucunda geleneksel olmayan senaryoyu okuyan kadınlar ve erkeklerin bütün değerlendirmeler açısından farklılaştığı bulunmuştur. Daha ayrıntılı bir ifadeyle, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan erkekler; kadının mini etek giydiğini, erkeğe samimi davrandığını, erkekle yakınlaşmak istediğini, erkeği kışkırttığını ve erkeğe diremediğini (marjinal düzeyde), geleneksel olmayan senaryoyu okuyan kadınlara kıyasla daha fazla düşünmüşlerdir. Bu sonuçlar çalışmanın beklentilerini doğrulaması da, beklentilerle ters düşmemektedir. Tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin kadın ve erkekler açısından farklılaşması ve bu farklılaşmanın sadece geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip bir kadını değerlendirirken ortaya çıkması, kadının yaşam tarzının tecavüze uğrayan kadına yönelik değerlendirmeler üzerinde etkili olduğuna ve bu değerlendirmede cinsiyetin önemli bir değişken olduğuna işaret etmektedir. Sonuç olarak, elde edilen veriler, tecavüze uğrayan kadına ilişkin değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına yönelik değerlendirmelerin bir parçası olduğuna dair beklentinin, kısmen ve erkekler için geçerli olduğuna yönelik destek sağlamaktadır. Alanyazın bulguları, kadınların, erkeklere kıyasla cinsiyetçilik düzeylerinin daha düşük olduğunu, tecavüz mitlerini daha az kabul ettiklerini ve tecavüz sonrasında kadını daha az suçladıklarını göstermiştir (örn., Brandt, 2011; Johnson, Kuck, ve Schander, 1997; Suarez ve Gadalla, 2010). Bu çalışmada ise kadınların, tecavüze uğrayan kadına yönelik erkeklerden daha olumlu değerlendirmelerde bulunması, önceki çalışmaların bulgularıyla tutarlıdır.

8.2. Kadının Yaşam Tarzının Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Giriş bölümünde değinildiği gibi; bu çalışmada, kadının yaşam tarzının, katılımcıların tecavüz sonrasında kadını suçlama ve ahlaki öfke düzeyini etkileyeceği öngörülmüştür. Daha ayrıntılı bir ifadeyle; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip bir kadının yer aldığı senaryoyu okuyan katılımcıların, tecavüz sonrasında kadını daha fazla suçlamaları ve ahlaki öfke düzeylerinin daha düşük olması beklenmiştir. Bu amaçla, katılımcılara farklı yaşam tarzlarını (geleneksel, geleneksel değil, nötr) betimleyen senaryolar sunulmuş ve kadının suçlanmasına yönelik bilgiler, kadını hatalı bulma, kadına öfkelenme ve tecavüz mitlerini kabul düzeylerini ölçme yoluyla elde edilmiştir. Sonuçlar, çalışmanın beklentileriyle tutarlı olarak; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının, yaşam tarzı ile ilgili bilgi verilmeyen kadından daha hatalı bulunduğunu ve bu kadına daha fazla öfkelenildiğini göstermiştir. Ek olarak, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadına, geleneksel yaşam tarzına sahip kadından da daha fazla öfkelenilmiştir. Katılımcıların tecavüz mitlerini kabul düzeyi ise kadının yaşam tarzına göre farklılaşmamıştır. Bu bulgular; ilk çalışmanın kadının yaşam tarzının, tecavüz sonrası kadının suçlanması üzerinde etkili olduğuna yönelik bulgusuyla ve bu çalışmanın beklentileriyle tutarlıdır.

Öte yandan, ilk çalışmadakinden farklı olarak, bu çalışmada geleneksel olmayan senaryodaki kadın yalnızca nötr senaryodaki kadından daha fazla hatalı bulunmuştur. Geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcılarla geleneksel senaryoyu alan katılımcılar arasında farklılaşma bulunmamasının olası bir nedeni, ilk çalışmadakinden farklı olarak deneklerarası desen kullanılmış olması ve katılımcıların karşılaştırma yapma olasılığının olmaması olabilir. Bu değişken açısından verinin normal dağılmamış olması, ortalamasının çok düşük (1,16) ve ranjin çok dar (1-4) olması da sosyal

istenirliğin devreye girmiş olabileceğini düşündürmektedir. Sosyal istenirlik, katılımcıların kendilerini gerçeğe uygun bir şekilde ifade etmeleri yerine, maddeleri sosyal ve normatif baskılara uygun olarak yanıtlayarak kendilerini iyi göstermelerini ifade etmekte ve duygu, tutum veya kişilik gibi ölçümlerde kendini gösterebilmektedir (Crowne ve Marlowe, 1960; Ellingson, Smith ve Sackett, 2001; Lautenschlager ve Flaherty, 1990; Paulhus, 1991). Ek olarak, sosyal istenirlik baskısının eğitim düzeyi yüksek kişilerde daha fazla olacağı ifade edilmektedir (Jackman ve Muha, 1984; Krysan, 1998). Bu çalışmanın örnekleminin üniversite öğrencilerinden oluştuğu ve son dönemlerde kadınlara yönelik şiddet ve tecavüz konularının sürekli gündemde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların sosyal istenirlik baskısıyla yanıt vermiş olabilecekleri ve bu nedenle kadını az hatalı olarak değerlendirdikleri düşünülebilir.

Bununla birlikte, bu çalışmada ilk çalışmadakinden farklı olarak kadının suçlanma düzeyi, kadına yönelik öfkeyi ölçen bir değişkenle de ölçülmüştür. Bu değişkenin de normallik sayıltısını karşılamamasına, ortalamasının çok düşük (1,16) ve ranjının çok dar (1-4) olmasına rağmen; analiz sonuçları beklenen yönde farklılaşmalar olduğunu göstermiştir. Geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcıların; kadına hem geleneksel senaryoyu hem de nötr senaryoyu alan katılımcılardan daha fazla öfkelenildiği görülmüştür. Kadına öfkelenmenin, onu suçlamanın daha dolaylı bir göstergesi olduğu düşünülürse, bu değişken açısından sosyal istenirliğin devreye girmemiş olabileceği ve katılımcıların kendi tutumlarına daha yakın yanıtlar vermiş olabileceği düşünülebilir.

Bu çalışmada tecavüz sonrasında kadının suçlanma düzeyi, tecavüz mitlerini kabul yoluyla da ölçülmüştür. Tecavüz mitlerinin, kadının suçlanması ve tecavüzün meşrulaştırılması ile ilişkili olduğu yönündeki alanyazın bulgularından (örn., Mason, Riger ve Foley, 2004; Yamawaki, 2009) hareketle, kadının yaşam tarzı

değişimlesinin katılımcıların tecavüz mitlerini kabul düzeyinde farklılaşmaya neden olması beklenmiştir. Ancak bu değişken açısından anlamlı farklılaşmalar bulunamamıştır. Diğer bir deyişle, kadının yaşam tarzına yönelik değişimleme, katılımcıların tecavüz mitlerini kabul düzeyi üzerinde etkili olmamıştır. Tecavüz mitlerini kabul ölçekleri ile son yıllarda yapılmış çalışmalarda, katılımcıların yanıtlarının alt sınıra çok yakın ve dağılımın sağa çarpık olduğu belirtilmektedir (bkz., Gerger, Kley, Bohner ve Siebler, 2007). Gerger ve arkadaşları (2007), bu durumun katılımcıların tecavüz mitlerini kabul düzeylerinin düşük olmasından kaynaklanmayabileceğini, bunun dışında iki sebebi olabileceğini belirtmiştir. İlki katılımcıların politik olarak neyin doğru olduğuna ilişkin farkındalıkla yanıt vermiş olabileceğidir. Diğer bir neden ise yaygın olarak kabul gören tecavüz mitlerinin değişmiş olabileceğidir. Bu çalışmada TMKÖ puanları çarpık bir dağılım göstermemiştir ancak ortalaması oldukça düşüktür ($\bar{x} = 1.66$). Bu nedenle, Gerger ve arkadaşlarının (2007) belirttiklerine benzer olarak ölçeğin maddelerinin araştırmada kullanılan senaryolara uygun tecavüz mitlerini ölçmediği veya kadını hatalı bulma sonuçlarında olduğu gibi, sosyal istenirliğin devreye girmiş olabileceği düşünülebilir.

Bu çalışmada ayrıca kadının yaşam tarzının ahlaki öfke üzerinde de etkili olduğu gözlenmiştir. Sonuçlara göre, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri, hem geleneksel senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden hem de nötr senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden daha düşüktür. Bu bulgu araştırmanın ilgili denencesini desteklemektedir. Chapleau ve Oswald (2014), özellikle cinsiyet eşitsizliğinin fazla olduğu toplumlarda, erkeklerin cinsel saldırıları arttıkça, kadınlara uygulanan kısıtlamaların ve cinsiyet eşitsizliğinin daha da arttığını; bu durumun sonucu olarak kadınların daha savunmasız hale geldiğini ve boyun eğici davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Chapleau ve Oswald (2014) çalışmalarında boyun eğici

davranışların bir ürünü olan tecavüz mitleri ile ahlaki öfke arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bu bulguyla tutarlı olarak, bu çalışmada da cinsiyet eşitsizliği yönündeki baskıların bir ürünü olarak; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadın daha fazla suçlanmış ve geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip senaryoyu okuyan katılımcılar daha az ahlaki öfke hissetmiştir. Görünen o ki, katılımcılar, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadını daha az mağdur olarak görmüş ve daha fazla suçlamışlardır.

8.3. CKE'nin Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Bu çalışmadaki beklentilerin bir diğeri, CKE'nin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerinde etkili olmasıdır. Daha ayrıntılı bir ifadeyle, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği gruptaki katılımcıların, etkinleştirilmediği gruptaki katılımcılara kıyasla kadını daha fazla suçlamaları ve ahlaki öfke düzeylerinin daha düşük olması beklenmiştir. Çalışmada; cinsiyet kalıpyargıları, kadınlarla ve erkeklerle ilişkilendirilen sıfat listeleri katılımcılara karışık olarak sunulmuş ve katılımcılardan bu sıfatları kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yazmaları istenerek etkinleştirilmiştir. Önceki çalışmalardan elde edilen tamamlayıcı kalıpyargılara maruz kalmanın kalıpyargıları etkinleştirdiği ve sistemi meşrulaştırmayı artırdığı yönündeki bulgulardan (örn., Jost ve Kay, 2005) hareketle, CKE değişimlesinin sınanması amacıyla CSMÖ kullanılmış ve kalıpyargısal listelere maruz kalan katılımcıların CSMÖ puanlarının kontrol grubundaki katılımcılardan daha yüksek olacağı öngörülmüştür.

Analiz sonuçları incelendiğinde, cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilen ve etkinleştirilmeyen katılımcıların, CSMÖ puanları açısından anlamlı olarak

farklılaşmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, CKE değişimlesinin ahlaki öfke üzerinde etkili olduğunu gösteren analiz sonuçları bulunmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, bu çalışmada cinsiyetle ilgili sistemi meşrulaştırma ve ahlaki öfke arasındaki negatif ilişkiden yola çıkarak (Chapleau ve Oswald, 2014), cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesinin ahlaki öfkeyi azaltması beklenmekteydi. Ancak beklenenin tersine, analiz sonuçları cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşuldaki katılımcıların daha fazla ahlaki öfke hissettiğini göstermiştir. Çalışmanın örneklemini genel olarak CSM düzeyleri düşük katılımcılardan oluşmaktadır ($\bar{x} = 2.48$). Bu durum, katılımcıların genel olarak cinsiyet kalıpyargıları doğrultusunda düşünme eğilimlerinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Bu durum CKE'nin CSM üzerinde fark yaratmamasının nedeni olabilir. Ek olarak, CKE'nin ahlaki öfke üzerindeki beklentinin tersi yönündeki etkisi de bu durumdan kaynaklanmış olabilir. Hâlihazırda sistemi meşrulaştırmayan ve kalıpyargısal düşünme eğilimleri düşük katılımcılarda kalıpyargı etkinleştirme işleminin zıt etki yaratmış olabileceği düşünülebilir. Alanyazında, kalıpyargı etkinleştirilmesinin, düşük önyargılı kişilerde zıtlık etkisi yaratabileceğine ilişkin çalışmalar mevcuttur (Devine, 1989; Lepore ve Brown, 1997, 2002; Monteith, 1993). Örneğin, Lepore ve Brown (1997, 2002), siyahilere ilişkin yüksek ve düşük önyargılara sahip bireylerin, siyahi bireylere ilişkin benzer bilgilere sahip olduğunu; ancak, siyahi kategorisi etkinleştirildiğinde, yüksek önyargıya sahip katılımcıların hedef kişiye yönelik daha olumsuz izlenimler belirtirken, düşük önyargıya sahip bireylerin daha olumlu bir izlenim ifade ettiklerini bulmuşlardır. Diğer bir ifadeyle, düşük önyargılı bireylerde kalıpyargı etkinleştirme işlemi, bu kişilerin kalıpyargılara hedef olan kişiyi daha olumlu değerlendirmelerine neden olmuştur. Benzer bir şekilde; Monteith (1993), düşük önyargılı kişilerin, eşcinsel erkeklere yönelik kalıpyargısal tepkileri (eşcinsellere yönelik şakalara verilen önyargılı tepkileri) etkili bir öz-düzenleme ile ketlediklerini göstermiştir. Alanyazındaki bu bulgular düşük önyargılı

bireylerin, *kalıpyargılamama* yönünde güçlü bir eğilime sahip olduklarını ve bu eğilimin kalıpyargısal tepkileri baskılamak açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır (bkz., Hilton ve von Hippel, 1996). Benzer bir durum şimdiki çalışmada da gerçekleşmiş olabilir. CSM düzeyi düşük, yani cinsiyet eşitsizliği sistemini destekleme eğilimleri düşük olan bireyler, kalıpyargı etkinleştirme işlemi sonrasında, kalıpyargısal tepkilerini etkin bir şekilde ketlemiş ve ahlaki öfkelerini artırmış olabilirler. Ek olarak, CKE'nin diğer bağımlı değişkenler üzerinde (kadını hatalı bulma, kadına öfkelenme ve tecavüz mitlerini kabul) etkili olmamasının nedeni de bu durum olabilir. CSM düzeyi hâlihazırda düşük bireyler, cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirildiğinde kadını daha fazla suçlamamışlardır.

8.4. Kadının Yaşam Tarzı ve CKE Ortak Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Daha önce de değinildiği gibi, kadının yaşam tarzı ve CKE ortak etkisi bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı bir etkide bulunmamıştır. Ancak, Bonferroni yöntemiyle yapılan ikili karşılaştırmalar sonucu bazı farklılaşmaların anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcılardan cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmiş olanların, cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmemiş olanlara kıyasla ahlaki öfke düzeyleri daha yüksektir. Bu bulgu da beklenenin tersi bir bulgu olmasının yanı sıra; CKE'nin ahlaki öfkeyi artıran temel etkisiyle tutarlı bir bulgudur. Geleneksel olmayan senaryoyu okuyan ve cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilen katılımcıların, cinsiyet eşitsizliğini destekleme eğilimleri düşük olduğundan, etkinleştirme işlemine ahlaki öfkelerini yükselterek tepki vermiş olabilecekları düşünülebilir. Diğer yandan geleneksel ve nötr senaryoyu alan katılımcılardan cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilen

ve etkinleştirilmeyenler arasında kadını suçlama ve ahlaki öfke açısından fark olmaması, bu senaryolarda cinsiyet sistemini tehdit eden bir durumun bulunmamasıyla açıklanabilir.

Son olarak; cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmediği koşulda, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin, hem geleneksel senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden hem de nötr senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Çalışmanın beklentisi, bu farklılaşmanın cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda gerçekleşmesiydi. . Bu sonuç çalışmanın beklentisinden farklı olsa da, diğer bulgularla tutarlı görünmektedir. CKE'nin ahlaki öfkeyi artırması farklı senaryoların ahlaki öfke üzerindeki etkisini ortadan kaldırırken; CKE'nin olmadığı durumda farklı senaryoların ahlaki öfke üzerinde etkili olmasına neden olmuş görünmektedir. Çünkü kadının yaşam tarzının etkisi için elde edilen sonuç (geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeyleri, hem geleneksel senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden hem de nötr senaryoyu okuyan katılımcılarınkinden daha düşüktür), CKE'nin olmadığı durumda da elde edilmiştir.

9. GENEL TARTIŞMA

Giriş bölümünden hatırlanacağı gibi, Özgecan ve Hüsne cinayetlerine verilen tepkilerin farklılığı bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Toplumun kadınlara uyguladığı çifte standart her alanda olduğu gibi tecavüz sonrasındaki tutumlarda da kendini göstermektedir. Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın temel amacı, kadının yaşam tarzının, tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerindeki etkisini incelemek ve tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olduğunu ortaya koymaktır. Ek olarak, CKE'nin de tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerindeki etkisi ve kadının yaşam tarzı ve CKE'nin ahlaki öfke üzerindeki etkisini incelemek de bu çalışmanın amaçları arasındadır. Bu amaçlar doğrultusunda iki farklı araştırma gerçekleştirilmiştir. İlk araştırmada senaryolarda bahsedilen kadın yaşam tarzlarının katılımcılar tarafından farklı algılanıp algılanmadığı, kadının başına gelen olayın tecavüz olarak değerlendirilip değerlendirilmediği ve farklı yaşam tarzlarına sahip kadınların tecavüz sonrasında suçlanma düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu araştırma kapsamında, ek olarak Ahlaki Öfke Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. İkinci araştırmada ise kadının yaşam tarzı ve cinsiyet kalıpyargılarını etkinleştirmenin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisi incelenmiştir. İzleyen başlıklarda iki araştırmadan elde edilen bulgular toplu olarak değerlendirilecek ve araştırmanın sınırlılıklarına değinilecektir.

Çalışma kapsamında ilk olarak Ahlaki Öfke Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. Analizler sonucunda, ölçeğin özgün ölçekten farklı olarak iki faktörlü bir yapıya sahip

olduğu görülmüştür. Ölçek maddelerindeki ifadeler incelendiğinde, faktörlerin altında toplanan maddelerin duyguları ve bilişleri ifade edecek şekilde ayrıştığı görülmüştür. Bu nedenle, faktörler duygusal boyut ve bilişsel boyut olarak adlandırılmıştır. Uyarlama çalışmasından elde edilen sonuçlar, ölçeğin yeterli psikometrik özelliklere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ahlaki öfkenin toplumsal adalet ile ilgili bir duygu olması ve adaletsiz bir durumu ortadan kaldırmaya yönelik güçlü bir motivasyonu temsil etmesi (Montada ve Schneider, 1989; Pagano, 2007; Wakslak, Jost, Tyler ve Chen, 2007) toplumsal adalet ile ilgili çalışmalar açısından önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ölçeğin yalnızca tecavüz değil, adaletsizliğin, eşitsizliğin veya ayrımcılığın ortaya çıktığı diğer toplumsal alanlar açısından da çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı umut edilmektedir.

Kadının yaşam tarzı açısından elde edilen sonuçlar genel olarak bu değişkenin tecavüz sonrasında kadının suçlanması üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. İlk araştırmanın bulguları, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının, katılımcılar tarafından en fazla hatalı bulunan kadın olduğunu göstermiştir. Onu sırasıyla nötr senaryodaki ve geleneksel senaryodaki kadın izlemiştir. İkinci çalışmada ise kadını hatalı bulma açısından yalnızca geleneksel olmayan senaryo ve nötr senaryo arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ancak ikinci araştırmanın bir sınırlılığı olarak, bu değişkenin normallik sayıltısını karşılamadığı, ortalamasının çok düşük ve ranjının çok dar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sosyal istenirliğin devreye girmiş olabileceği akla gelmektedir. Bu nedenle, sonraki çalışmalarda sosyal istenirliğin etkisinin kontrol edilmesi önerilmektedir. Öte yandan ikinci çalışmada kadını suçlama düzeyi daha dolaylı bir yolla, katılımcıların kadına ne kadar öfkelenedikleri sorularak da ölçülmüştür. Bu değişken açısından sonuçlara bakıldığında; geleneksel olmayan senaryoyu alan katılımcıların, kadına diğer senaryoları alan katılımcılardan daha fazla

öfkelenildiği görülmüştür. Kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme açısından sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, sonraki çalışmalar için kadını suçlama düzeylerinin dolaylı olarak ölçülmesinin veya örtük yöntemler kullanılmasının daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak, iki çalışmada elde edilen bulgularda farklılıklar görülmesine rağmen, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının daha fazla suçlandığı görülmektedir. Bu çalışma ile günlük yaşamda sıkça karşımıza çıkan, kadının yaşam tarzına yönelik toplumun çifte standardı ilk kez sosyal psikolojik bir araştırma konusu olmuştur. Bu açıdan, özelde tecavüz sonrası kadının suçlanması ile ilgili genelde ise toplumsal cinsiyet açısından kadınların yaşadığı olumsuzluklarla ilgilenen sonraki çalışmalara yeni bir yol açması ümit edilmektedir.

Bu çalışmada, kadının yaşam tarzının ve CKE'nin ahlaki öfke üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Bulgular, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadınla ilgili senaryoyu okuyan katılımcıların, diğer senaryoları okuyan katılımcılardan daha az ahlaki öfke hissettiğini, cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilen katılımcıların ise etkinleştirilmeyen katılımcılara kıyasla fazla ahlaki öfke hissettiğini göstermektedir. Yaşam tarzı açısından bulgular beklendiği yönde ve alanyazınla tutarlıdır (örn., Chapleau ve Oswald, 2014). Ancak CKE açısından bulgular beklenin tersi yönündedir. Daha önce de açıklandığı gibi; bu durumun araştırmanın örnekleminin oldukça düşük bir CSM ortalamasına sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle sonraki araştırmalarda CKE'nin etkisine, CSM düzeyi daha yüksek bir örnekleme bakılması önerilmektedir.

Çalışmanın sonuçları, kadına ilişkin durumsal değerlendirmelerin, kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olduğu denencesini

doğrulamamıştır. Ancak, analiz sonuçları geleneksel olmayan yaşam tarzı açısından kadın ve erkekler arasında farklılaşmaya işaret etmektedir. Buna göre erkek katılımcılar, geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadını, kadın katılımcılara kıyasla daha olumsuz değerlendirmişlerdir. Bu sonuç, beklentileri desteklemese de, araştırmanın varsayımlarına zıt düşen bir sonuç değildir. Öte yandan, kadın ve erkekler açısından tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin ve kadının yaşam tarzının etkisinin nasıl işlediğini ortaya koymak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Sonraki çalışmalarda, farklı yaşam tarzlarına sahip kadınlarla ilgili senaryolara, tecavüz değerlendirmelerinde etkili olduğu bilinen değişkenlerin eklenerek, yaşam tarzı ve cinsiyet etkisinin test edilmesi daha özgül sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Çalışmada kadını hatalı bulma ve kadına öfkelenme değişkenleri normallik sayılığını karşılamadığı için kadının yaşam tarzı ve CKE'nin etkisi parametrik olmayan testlerle ayrı ayrı incelenmiştir. Bu nedenle, araştırmanın bir diğer sınırlılığı olarak, kadının yaşam tarzı ve CKE ortak etkisi bu değişkenler açısından incelenememiştir. Sonraki çalışmalar için, bu etkileşim etkisinin var olup olmadığı ve varsa hangi yönde olduğu hala araştırma konusudur. Ayrıca, çalışmanın bir bulgusu olarak, CKE'nin düşük CSM ortalamasına sahip bir grupta gösterdiği zıt etki göz önünde bulundurularak; bahsedilen etkileşim etkisinin düşük ve yüksek CSM ortalamasına sahip gruplarda ayrı ayrı incelenmesi sonraki araştırmalar için tavsiye edilmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi, cinsiyetin, tecavüze yönelik tutumlar üzerinde etkili olan önemli bir değişken olduğu bilinmektedir. Ancak bu çalışmada erkek katılımcı sayısının yeterli olmaması nedeniyle cinsiyetin etkisine bakılamamıştır. Bu durum araştırmanın önemli bir sınırlılığı olmakla birlikte, kadının yaşam tarzının etkisine ilişkin bulgulardaki anlamlı farklılaşmalar, cinsiyetten bağımsız olarak, genel

bir yanlılığa işaret etmektedir. Buna paralel olarak, bu çalışmanın örnekleme üniversite lisans öğrencilerinden oluşmakta ve alanyazın bulguları üniversite öğrencilerinin genel örnekleme göre daha liberal, eşitlikçi ve daha az önyargılı olduğuna işaret etmektedir (Beere, King, Beere ve King, 1984; Helmreich, Spence ve Gibson, 1982; Henry, 2008). Bu durum bulguların genellenebilirlik derecesini azaltmaktadır ancak daha liberal ve eşitlikçi olması beklenen üniversite örnekleminde elde edilen, kadının yaşam tarzının etkisine ilişkin bulgular, genel örnekleme yanlılığın daha güçlü olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle sonraki araştırmalar için genel bir örnekleme çalışılması tavsiye edilmektedir.

Son Olarak...

Kadını suçlama olgusu, bu çalışmanın çıkış noktası olan Özgecan ve Hüsne'yle başlamadığı gibi, onlarla da bitmemiştir. Örneğin, resmi bir görevli, 2009 yılında erkek arkadaşı Cem Garipoğlu tarafından öldürülen Münevver Karabulut ve ailesi için “E, takip etselermiş kızlarını” şeklinde bir açıklamada bulunarak, öldürülen kadına ve ona sahip çıkmayan ailesine sorumluluk yüklemiştir (Arman, 2009). Benzer bir şekilde, 2018 yılında Şule Çet'in ölümü nedeniyle görülen davada, sanık avukatları, Şule Çet'in geçmiş cinsel yaşamını ve erkeklere davranış biçimini sorgulayarak savunma yapmaktadır (Şule Çet'in avukatı: Dosyaya sunulan uzman raporu kabul edilemez, 2019). Son olarak, veteriner hekim olarak çalıştığı hastanede, hastanenin sahibi bir profesör tarafından tecavüze uğradığını iddia eden Ç. için, sanığın avukatı “Kızın bir çığılığı, feryadı yok. Bu nasıl tecavüz?” şeklinde açıklama yapmaktadır (Arman, 2019). Örnekler çoğaltılabilmekle birlikte; sadece bahsedilen örnekler bile, kadının suçlanmasının yaygın olarak varlığını korumaya devam ettiğini ve edeceğini göstermektedir. Bu açıdan, psikoloji bilimi kapsamında yapılacak çalışmaların ve ortaya konacak bulguların, tecavüz sonrasında kadının suçlanmasının yanı sıra, genel olarak kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçilmesi ve kadının daha özgür ve erkeklerle eşit bir toplumda yaşamasına büyük katkı sağlayacağı bilinen bir gerçektir. Bu noktada, farklı yaşam tarzlarına sahip kadınlara yönelik değerlendirmeler açısından yapılacak çalışmaların, kadına yönelik ayrımcılık alanyazınına katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Kadının Yaşam Tarzının ve Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkinleştirilmesinin Tecavüze Uğrayan Kadının Suçlanması ve Ahlaki Öfke Üzerindeki Etkisi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, kadının yaşam tarzı ve cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesinin tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaçla iki farklı araştırma gerçekleştirilmiştir.

İlk çalışmada kadının yaşam tarzının değiştiği (geleneksel/geleneksel değil/nötr) farklı senaryolar katılımcılara denek içi desende sunulmuş ve katılımcılardan kadının yaşam tarzının ne kadar geleneksel olduğunu, kadının başına gelen olayın tecavüz olup olmadığını ve kadının ne kadar hatalı olduğunu değerlendirmeleri istenmiştir. İlk çalışmada ek olarak Ahlaki Öfke Ölçeği (AÖÖ) Türkçeye uyarlanmıştır. Araştırmanın sonuçları, beklentilere uygun olarak, geleneksel olmayan senaryodaki kadının yaşam tarzının diğer senaryolardakinden daha az geleneksel olarak değerlendirildiğini ve daha fazla hatalı bulunduğunu ortaya koymuştur. Yaşanan olayın tecavüz olup olmadığına ilişkin değerlendirmeler ise yine beklentilere uygun olarak farklılaşmamıştır. Ek olarak AÖÖ'nün Türkiye örneğinde iki faktörlü bir yapı gösterdiği (Duygusal Boyut ve Bilişsel Boyut), yeterli psikometrik özelliklere sahip olduğu bulunmuştur.

İkinci araştırmada ise, kadının yaşam tarzı ve cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesinin (CKE), tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerindeki etkisi deneklerarası faktöriyel desen kullanılarak araştırılmıştır. Bu araştırmada ek olarak, tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin (kadının tecavüz sırasında mini etek giyip giymediği, erkeğe samimi davranıp davranmadığı, tecavüze direnip direnmediği, erkekle yakınlaşmak isteyip istemediği ve erkeği kışkırtıp kışkırtmadığı) kadının yaşam tarzına ilişkin değerlendirmelerin bir parçası olup olmadığı da araştırılmıştır. Analiz sonuçları tecavüze ilişkin durumsal değerlendirmelerin tümünde ve geleneksel olmayan yaşam tarzı durumunda kadınlar ve erkekler arasında bir farklılaşmaya işaret etmektedir. Buna göre erkekler, tecavüze uğrayan kadına ilişkin daha olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ek olarak geleneksel olmayan senaryodaki kadının daha hatalı bulunduğu ve bu kadına daha fazla öfke duyulduğu da gözlenmiştir. Ayrıca beklentiye uygun olarak, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin diğer gruplardaki katılımcılarınkinden daha düşük olduğu, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirildiği koşulda ise etkinleştirilmediği koşula göre beklenenin tersine, daha yüksek olduğu bulunmuştur. Son olarak, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcılardan cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmiş olanların, cinsiyet kalıpyargıları etkinleştirilmemiş olanlara kıyasla ahlaki öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu ve cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmediği koşulda, geleneksel olmayan senaryoyu okuyan katılımcıların ahlaki öfke düzeylerinin, diğer gruplardaki katılımcılarınkinden daha düşük olduğu bulunmuştur.

Sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, kadının yaşam tarzının tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve ahlaki öfke üzerinde etkili olduğu; geleneksel olmayan yaşam tarzına sahip kadının daha fazla suçlandığı ve geleneksel olmayan

senaryoyu okuyan katılımcıların daha az ahlaki öfke hissettiği görülmektedir. CKE'nin ise yalnızca ahlaki öfke üzerinde, beklentilerin tersi yönünde etkili olduğu görülmektedir. Sonuçlar, tecavüz sonrasında kadının suçlanması ve kalıpyargı etkinleştirilmesi ile ilgili alanyazın bulguları temelinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: kadının yaşam tarzı, tecavüz sonrası kadının suçlanması, cinsiyet kalıpyargılarının etkinleştirilmesi, ahlaki öfke, tecavüz mitlerini kabul

The Effect of Woman's Lifestyle and Gender Stereotype Activation on Rape Victim Blaming and Moral Outrage

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the effect of woman's lifestyle and gender stereotype activation on rape victim blaming and moral outrage. According to this purpose two different studies are conducted.

In the first study, all participants read different scenarios, in which woman's lifestyle (traditional/non-traditional/neutral) was manipulated, and decided the level of traditionality of woman's lifestyle, whether the incident was rape or not and the level of woman's fault. In this study, also Moral Outrage Scale (MOS) is adapted into Turkish. Results meet the expectations that the lifestyle of woman in the non-traditional scenario was evaluated less traditional and faultier than others. Also as expected, the scenarios didn't differ from each other according to rape evaluations. In addition, it is found that MOS is a two-factored (Emotional Dimension and Cognitive Dimension), psychometrically sufficient scale for Turkish culture.

In the second study, the effect of woman's lifestyle and gender stereotype activation on rape victim blaming and moral outrage is investigated through a between-subjects factorial design experiment. Additionally, it is tested that whether the situational evaluations about rape (whether the woman wore mini skirt, behaved intimate to the man, resisted to the rape, wanted to become close to the man and

provoked the man or not) are a part of evaluations regarding woman's lifestyle. Results showed gender differences for all situational evaluations about rape in the non-traditional scenario in which men evaluated rape victim more negatively than women. Also, participants attributed more fault and showed more anger to the woman who has non-traditional lifestyle. Besides, as expected, participants' moral anger level was lower in non-traditional condition and contrary to the expectation, higher in gender stereotype activation condition. Lastly, in non-traditional lifestyle condition, participants whose gender stereotypes were activated, reported more moral outrage than those whose gender stereotypes were not activated and when gender stereotypes were not activated, participants in non-traditional lifestyle condition reported less moral outrage than those in the other conditions.

Results altogether showed that, woman's lifestyle affected rape victim blaming and moral outrage. Namely, participants blamed woman more and reported less moral outrage in the non-traditional lifestyle condition. Gender stereotype activation, on the other hand, affected only moral outrage. Results are discussed based upon literature of rape victim blaming and stereotype activation.

Key words: woman's lifestyle, rape victim blaming, gender stereotype activation, moral outrage, rape myths acceptance

KAYNAKLAR

Acock, A. C. ve Ireland, N. K. (1983). Attribution of blame in rape cases: The impact of norm violation, gender, and sex-role attitude. *Sex Roles*, 9(2), 179-193.

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., Sanford, R. N., Aron. (1950). *The authoritarian personality*. Harper and Brothers: New York.

Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Harvard University Press: London.

Anderson, J. S. (2014). *Selfish, excessive, greedy: The psychological causes and consequences of perceptions of greed* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). The University of Arizona, Arizona.

Aosved, A. C. ve Long, P. J. (2006). Co-occurrence of rape myth acceptance, sexism, racism, homophobia, ageism, classism, and religious intolerance. *Sex Roles*, 55(7-8), 481-492.

Arman, A. (2009, 26 Nisan). Sizin çocuğunuzun kafası çöpten çıksa n'apardınız? *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/sizin-cocugunuzun-kafasi-copten-ciksa-n-apardiniz-11514177>

Arman, A. (2019, 19 Haziran). Hocanın DNA'sının kızın pantolonunda çıkması cinsel saldırı işareti değil. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/hocanın-dnasinin-kizin-pantolonunda-cikmasi-cinsel-saldiri-isareti-degil-41248323>

Batson, C. D., Kennedy, C. L., Nord, L. A., Stocks, E. L., Fleming, D. Y. A., Marzette, C. M., Lishner, D. A., Hayes, R. E., Kolchinsky, L. M., Zerger, T. (2007). Anger at unfairness: Is it moral outrage?. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1272-1285.

Ben-David, S. ve Schneider, O. (2005). Rape perceptions, gender role attitudes, and victim-perpetrator acquaintance. *Sex Roles*, 53(5-6), 385-399.

Beere, C. A., King, D. W., Beere, D. B. ve King, L. A. (1984). The Sex-Role Egalitarianism Scale: A measure of attitudes toward equality between the sexes. *Sex Roles*, 10(7-8), 563-576.

Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: Namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 66-72.

Blasi, G. ve Jost, J. T. (2006). System justification theory and research: Implications for law, legal advocacy, and social justice. *California Law Review*, 94(4), 1119-1168.

Bohner, G., Eyssel, F., Pina, A., Siebler, F. ve Viki, G. T. (2009). Rape myth acceptance: Cognitive, affective and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator. Miranda Horvath, Jennifer Brown (Ed.), *Rape: Challenging contemporary thinking* içinde. (s. 17-45). Willan Publishing.

Bohner, G., Jarvis, C. I., Eyssel, F. ve Siebler, F. (2005). The causal impact of rape myth acceptance on men's rape proclivity: Comparing sexually coercive and noncoercive men. *European Journal of Social Psychology*, 35(6), 819-828.

Brandt, M. J. (2011). Sexism and gender inequality across 57 societies. *Psychological Science*, 22(11), 1413-1418.

Bridges, J. S. (1991). Perceptions of date and stranger rape: A difference in sex role expectations and rape-supportive beliefs. *Sex Roles*, 24(5-6), 291-307.

Bridges, J. S. ve McGrail, C. A. (1989). Attributions of responsibility for date and stranger rape. *Sex Roles*, 21(3-4), 273-286.

Brown, A. L., Horton, J. ve Guillory, A. (2018). The impact of victim alcohol consumption and perpetrator use of force on perceptions in an acquaintance rape vignette. *Violence and Victims*, 33(1), 40-52.

Bülbül, D. (2015). Bir kadın yargıcın not defterinden.... *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 301-304.

Bülent Arınc: "Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak". (2014, 28 Temmuz). *CNN Türk*. <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak>

Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(2), 217.

Çakır, Ö., Harcar, T., Sürgevil, O. ve Budak, G. (2014). Kadına yönelik şiddet ve Türkiye'de kadına yönelik şiddetin durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 51-70.

Campbell, R. (2008). The psychological impact of rape victims. *American Psychologist*, 63(8), 702.

Capezza, N. M. ve Arriaga, X. B. (2008). Why do people blame victims of abuse? The role of stereotypes of women on perceptions of blame. *Sex Roles*, 59(11-12), 839.

Chapleau, K. M. ve Oswald, D. L. (2014). A system justification view of sexual violence: Legitimizing gender inequality and reduced moral outrage are connected to greater rape myth acceptance. *Journal of Trauma & Dissociation*, 15(2), 204-218.

Chapleau, K. M., Oswald, D. L. ve Russell, B. L. (2007). How ambivalent sexism toward women and men support rape myth acceptance. *Sex Roles*, 57(1-2), 131-136.

CHP'nin 'Özgecan Yasası' teklifi iade edildi. (2016, 02 Mart). *Cumhuriyet*.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/490942/CHP_nin_Ozgecan_Ya_sasi_teklifi_iade_edildi.html

Çoklar, I. ve Meşe, G. (2014). Illinois Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği kısa formunu Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 34(2), 53-64.

Çoklar, I., (2007). *Kadına yönelik cinsel şiddetin meşrulaştırılması ve tecavüze ilişkin tutumlar* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Crowne, D. P. ve Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349.

Demez, G. ve Tunca, T. Üniversite öğrencilerinin “kadınlık” ve “erkeklik” tanımlamaları-Definitions of "femininity" and "masculinity" of university students. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(1), 3-22.

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet ayrımcılığının sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(511), 12-27.

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5-18.

Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar* (6. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul

Dumrul, A. C. ve Danacı, A. H. K. (2015). Kadın ve kız çocuklarına karşı işlenen cinsel şiddet suçlarında cezasızlık sorunu raporu. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 255-290.

Edmonds, E. M. ve Cahoon, D. D. (1986). Attitudes concerning crimes related to clothing worn by female victims. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 24(6), 444-446.

Ellingson, J. E., Smith, D. B. ve Sackett, P. R. (2001). Investigating the influence of social desirability on personality factor structure. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), 122.

Ercan, N. (2009). *The predictors of attitudes toward physical wife abuse: Ambivalent sexism, system justification and religious orientation* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ, Ankara

Erdoğan: En az üç çocuk doğurun. (2008, 07 Mart). *Hürriyet*.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-en-az-uc-cocuk-dogurun-8401981>

Erdoğan: Kürtaj cinayettir. (2012, 25 Mayıs). *NTV*.
<https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-kurtaj-cinayettir,VgwTjJiEyEuq-9Qcqy6Ag>

Estrich, S. (1987). *Real rape*. Harvard University Press.

Field, A. (2017). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics: North American Edition*. Sage.

Flanagan, O. (2018). Introduction: The moral psychology of anger. Myisha Cherry & Owen Flanagan (Ed.), *The Moral Psychology of Anger* içinde. (s. VIII-XXXI). Rowman & Littlefield International.

Gerger, H., Kley, H., Bohner, G. ve Siebler, F. (2007). The acceptance of modern myths about sexual aggression scale: Development and validation in German and English. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(5), 422-440.

Gillan, P. (1993). *Cinsel sorunlar ve tedavileri el kitabı*. Engin Eker, Mine Özmen, Ercan Özmen (Çev.). Menteş Kitabevi, İstanbul.

Girard, A. L. ve Senn, C. Y. (2008). The role of the new “date rape drugs” in attributions about date rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 3-20.

Gölge, Z. B. (2005). *Cinsel saldırıda etkili faktörler ve suçlu profili* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F. ve Başkan, T. M. (2000). Hukukçuların ve polislerin ırza geçme ile ilgili ceza sistemine bakış açılarının değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni*, 5(1), 5-11.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F. ve Günay, Y. (1999). İlgili mesleklerden kişilerin ırza geçme ile ilgili tutum ve inanışları. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 36(3), 146-153.

Gölge, Z. B., Yavuz, M. F., Müderrisoğlu, S. ve Yavuz, M. S. (2003). Turkish university students' attitudes toward rape. *Sex Roles*, 49(11-12), 653-661.

Grubb, A. ve Turner, E. (2012). Attribution of blame in rape cases: A review of the impact of rape myth acceptance, gender role conformity and substance use on victim blaming. *Aggression and Violent Behavior*, 17(5), 443-452.

Güldü, Ö. (2010). *Üniversite öğrencilerinde siyasal kimlik* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güldü, Ö. (2011). Sağ Kanat Yetkeçiliği Ölçeği: Uyarlama çalışması (Right-Wing Authoritarianism Scale: The adaptation study). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Ankara University Journal of Social Sciences)*, 2(2), 27-51.

Halvorson, N. (2016). *Mortality salience, women in power, and rape myth acceptance* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Colorado Colorado Springs.

"Hamile kadının sokakta gezmesi uygun değildir". (2013, 25 Temmuz). *Haber Türk*.
<https://www.haberturk.com/polemik/haber/863521-hamile-kadinin-sokakta-gezmesi-uygun-degildir>

Hammond, E. M., Berry, M. A. ve Rodriguez, D. N. (2011). The influence of rape myth acceptance, sexual attitudes, and belief in a just world on attributions of responsibility in a date rape scenario. *Legal and Criminological Psychology*, 16(2), 242-252.

Hasta, D. ve Karaçanta, H. (2017). Yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve siyasal görüş. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 23-34.

Heath, N. M., Lynch, S. M., Fritch, A. M. ve Wong, M. M. (2013). Rape myth acceptance impacts the reporting of rape to the police: A study of incarcerated women. *Violence Against Women*, 19(9), 1065-1078.

Heaven, P. C., Connors, J. ve Pretorius, A. (1998). Victim characteristics and attribution of rape blame in Australia and South Africa. *The Journal of Social Psychology*, 138(1), 131-133.

Helmreich, R. L., Spence, J. T. ve Gibson, R. H. (1982). Sex-role attitudes: 1972-1980. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8(4), 656-663.

Henry, P. J. (2008). College sophomores in the laboratory redux: Influences of a narrow data base on social psychology's view of the nature of prejudice. *Psychological Inquiry*, 19(2), 49-71.

Hilton, J. L. ve Von Hippel, W. (1996). Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47(1), 237-271.

Hoffman, M. L. (2001). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.

Hüseyin Çelik'in eleştirdiği dekolteci sunucu işten çıkarıldı. (2013, 08 Ekim). T24 *Bağımsız İnternet Gazetesi*. <https://t24.com.tr/haber/huseyin-celikin-elestirdigi-dekolteci-sunucu-isten-cikarildi,241453>

Hynie, M., Schuller, R. A. ve Couperthwaite, L. (2003). Perceptions of sexual intent: The impact of condom possession. *Psychology of Women Quarterly*, 27(1), 75-79.

Idisis, Y. ve Edoute, A. (2017). Attribution of blame to rape victims and offenders, and attribution of severity in rape cases: Non-therapists and survivor and offender therapists. *International Review of Victimology*, 23(3), 257-274.

Jackman, M. R. ve Muha, M. J. (1984). Education and intergroup attitudes: Moral enlightenment, superficial democratic commitment, or ideological refinement? *American Sociological Review*, 49(6), 751-769.

Johnson, B. E., Kuck, D. L. ve Schander, P. R. (1997). Rape myth acceptance and sociodemographic characteristics: A multidimensional analysis. *Sex Roles*, 36(11-12), 693-707.

Jones, C. ve Aronson, E. (1973). Attribution of fault to a rape victim as a function of respectability of the victim. *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(3), 415.

Jost, J. T. (2011). System justification theory as compliment, complement, and corrective to theories of social identification and social dominance. David Dunning (Ed.). *Social Motivation* içinde. (s. 223-263). Psychology Press Taylor & Francis Group, New York.

Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1-27.

Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14(5), 260-265.

Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 498.

Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36(3), 209-232.

Jost, J. T., Kivetz, Y., Rubini, M., Guermandi, G. ve Mosso, C. (2005). System-justifying functions of complementary regional and ethnic stereotypes: Cross-national evidence. *Social Justice Research*, 18(3), 305-333.

Jost, J. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13(1), 111-153.

Jost, J. T., Wakslak, C. J. ve Tyler, T. R. (2008), System justification theory and the alleviation of emotional distress: Palliative effects of ideology in an arbitrary social hierarchy and in society. Karen A. Hegtvedt ve Jody Clay-Warner (Ed.), Justice (Advances in Group Processes, Volume 25) içinde (s.181–211). Emerald Group Publishing Limited.

Kahlor, L. ve Morrison, D. (2007). Television viewing and rape myth acceptance among college women. *Sex Roles*, 56(11-12), 729-739.

Kanekar, S. ve Kolsawalla, M. B. (1977). Responsibility in relation to respectability. *The Journal of Social Psychology*, 102(2), 183-188.

Kanekar, S. ve Kolsawalla, M. B. (1980). Responsibility of a rape victim in relation to her respectability, attractiveness, and provocativeness. *The Journal of Social Psychology*, 112(1), 153-154.

Kanekar, S. ve Kolsawalla, M. B. (1981). Factors affecting responsibility attributed to a rape victim. *The Journal of Social Psychology*, 113(2), 285-286.

Karaçanta, H. (2001). *Üniversite öğrencilerinin sosyal baskılık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karuzza Jr, J. ve Carey, T. O. (1984). Relative preference and adaptiveness of behavioral blame for observers of rape victims. *Journal of Personality*, 52(3), 249-260.

Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effects of "poor but happy" and "poor but honest" stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 823.

Kay, A. C., Jost, J. T., Mandisodza, A. N., Sherman, S. J., Petrocelli, J. V. ve Johnson, A. L. (2007). Panglossian ideology in the service of system justification: How complementary stereotypes help us to rationalize inequality. *Advances in Experimental Social Psychology*, 39, 305-358.

‘Kızlı erkekli aynı evde kalıyorlar’. (2013, 04 Kasım). *Sözcü*.
<https://www.sozcu.com.tr/2013/gundem/kizli-erkekli-ayni-evde-kaliyorlar-400630/>

Krysan, M. (1998). Privacy and the expression of white racial attitudes: A comparison across three contexts. *Public Opinion Quarterly*, 62(4), 506-544.

L'Armand, K. ve Pepitone, A. (1982). Judgments of rape: A study of victim-rapist relationship and victim sexual history. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8(1), 134-139.

- Lau, G. P., Kay, A. C. ve Spencer, S. J. (2008). Loving those who justify inequality: The effects of system threat on attraction to women who embody benevolent sexist ideals. *Psychological Science, 19*(1), 20-21.
- Lautenschlager, G. J. ve Flaherty, V. L. (1990). Computer administration of questions: More desirable or more social desirability? *Journal of Applied Psychology, 75*(3), 310.
- Lee, S. Y. (2010). *Framing moral responsibility: The influence of moral emotions on persuasive health messages* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Wisconsin-Madison.
- Lee, J., Busch, N. B., Kim, J. ve Lim, H. (2007). Attitudes toward date rape among university students in South Korea. *Sex Roles, 57*(9-10), 641-649.
- Lepore, L. ve Brown, R. (1997). Category and stereotype activation: Is prejudice inevitable? *Journal of Personality and Social Psychology, 72*(2), 275.
- Lepore, L. ve Brown, R. (2002). The role of awareness: Divergent automatic stereotype activation and implicit judgment correction. *Social Cognition, 20*(4), 321-351.
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Springer US, Boston, MA.

Littleton, H. ve Breitkopf, C. R. (2006). Coping with the experience of rape. *Psychology of Women Quarterly*, 30(1), 106-116.

Littleton, H. ve Henderson, C. E. (2009). If she is not a victim, does that mean she was not traumatized?: Evaluation of predictors of PTSD symptomatology among college rape victims. *Violence Against Women*, 15(2), 148

Lonsway, K. A. ve Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2), 133-164.

Luginbuhl, J. ve Mullin, C. (1981). Rape and responsibility: How and how much is the victim blamed? *Sex Roles*, 7(5), 547-559.

MacRae, C. N. ve Shepherd, J. W. (1989). Sex differences in the perception of rape victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 4(3), 278-288.

Mason, G. E., Riger, S. ve Foley, L. A. (2004). The impact of past sexual experiences on attributions of responsibility for rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(10), 1157-1171.

Matlin, M. W. (2008). *The Psychology of Women*. Thomson Wadsworth Press, Belmont, CA.

McCaul, K. D., Veltum, L. G., Boyechko, V. ve Crawford, J. J. (1990). Understanding attributions of victim blame for rape: Sex, violence, and foreseeability. *Journal of Applied Social Psychology, 20*(1), 1-26.

McMullin, D. ve White, J. W. (2006). Long-term effects of labeling a rape experience. *Psychology of Women Quarterly, 30*(1), 96-105.

Monson, C. M., Langhinrichsen-Rohling, J. ve Binderup, T. (2000). Does “no” really mean “no” after you say “yes”? Attributions about date and marital rape. *Journal of Interpersonal Violence, 15*(11), 1156-1174.

Montada, L. ve Schneider, A. (1989). Justice and emotional reactions to the disadvantaged. *Social Justice Research, 3*(4), 313-344.

Monteith, M. J. (1993). Self-regulation of prejudiced responses: Implications for progress in prejudice-reduction efforts. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(3), 469.

Newcombe, P. A., Van Den Eynde, J., Hafner, D. ve Jolly, L. (2008). Attributions of responsibility for rape: Differences across familiarity of situation, gender, and acceptance of rape myths. *Journal of Applied Social Psychology, 38*(7), 1736-1754.

Ok, A. (2015). *Kalpyargısal cinsiyet ifadelerinin bellek yanılısaması üzerinde etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.,

Ozankaya, Ö. (1984). *Temel toplumbilim terimleri sözlüğü* (3. Baskı). Savaş Yayınları, Ankara.

Özgecan yakılarak öldürülmüş halde bulundu. (2015, 13 Şubat). *Hürriyet*.
<http://www.hurriyet.com.tr/video/gorumcesini-ve-kocasini-oldurdu-41207852>

Pagano, S. J. (2007). *A model of moral emotional reactions to injustice: Implications for psychological well-being and prosocial action* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of California, Los Angeles.

Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. John. P. Robinson, Phillip. R. Shaver ve Lawrence. S. Wrightsman (Ed.), *Measures of personality and social psychological attitudes. Measures social psychological attitudes* içinde. (s. 17-59). Academic Press, San Diego, CA, US.

Payne, D. L., Lonsway, K. A. ve Fitzgerald, L. F. (1999). Rape myth acceptance: Exploration of its structure and its measurement using the Illinois rape myth acceptance scale. *Journal of Research in Personality*, 33(1), 27-68.

Penhallow, C. (1978). *Sexual assault: Attribution of fault to victims and evaluation of victims* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Brigham Young University.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741.

- Pugh, M. D. (1983). Contributory fault and rape convictions: Loglinear models for blaming the victim. *Social Psychology Quarterly*, 46(3), 233-242.
- Pullant, J. (2001). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for Windows*. Open University Press, Philadelphia, PA.
- Quasney, E. (2011). *Emotional responses to gender-based inequality: Justifications and consequences* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marquette University.
- Richardson, D. ve Campbell, J. L. (1982). Alcohol and rape: The effect of alcohol on attributions of blame for rape. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8(3), 468-476.
- Rozin, P., Lowery, L., Imada, S. ve Haidt, J. (1999). The CAD triad hypothesis: a mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 574.
- Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, Z. S. ve Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victims. *Sex Roles*, 57(11-12), 889-895.
- Schuller, R. A. ve Wall, A. M. (1998). The effects of defendant and complainant intoxication on mock jurors' judgments of sexual assault. *Psychology of Women Quarterly*, 22(4), 555-573.

Scronce, C. A. ve Corcoran, K. J. (1995). The influence of the victim's consumption of alcohol on perceptions of stranger and acquaintance rape. *Violence Against Women, 1*(3), 241-253.

Sevgilisini otomobiliyle ezerek öldürdü. (2015, 19 Şubat). *Hürriyet*.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sevgilisini-otomobiliyle-ezerek-oldurdu-28247753>

Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge University Press, New York.

Simonson, K. ve Subich, L. M. (1999). Rape perceptions as a function of gender-role traditionality and victim-perpetrator association. *Sex Roles, 40*(7-8), 617-634.

Sims, C. M., Noel, N. E. ve Maisto, S. A. (2007). Rape blame as a function of alcohol presence and resistance type. *Addictive Behaviors, 32*(12), 2766-2775.

Solmuş, T. (1997). *Eğitim düzeyinin, cinsiyetin, sosyal statünün ve giyim tarzının tecavüze ilişkin algılar üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ståhl, T., Eek, D. ve Kazemi, A. (2010). Rape victim blaming as system justification: The role of gender and activation of complementary stereotypes. *Social Justice Research, 23*(4), 239-258.

Strömwall, L. A., Landström, S. ve Alfredsson, H. (2014). Perpetrator characteristics and blame attributions in a stranger rape situation. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 6(2), 63-67.

Suarez, E. ve Gadalla, T. M. (2010). Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(11), 2010-2035.

Şule Çet'in avukatı: Dosyaya sunulan uzman raporu kabul edilemez. (2019, 29 Ocak).

Sol Haber. <http://haber.sol.org.tr/turkiye/sule-cetin-avukati-dosyaya-sunulan-uzman-raporu-kabul-edilemez-255623>

Tan, X., Liu, L., Huang, Z., Zhao, X. ve Zheng, W. (2016). The dampening effect of social dominance orientation on awareness of corruption: Moral outrage as a mediator. *Social Indicators Research*, 125(1), 89-102.

Tan, X., Liu, L., Zheng, W. ve Huang, Z. (2016). Effects of social dominance orientation and right-wing authoritarianism on corrupt intention: The role of moral outrage. *International Journal of Psychology*, 51(3), 213-219.

Tang, C. S. K., Pun, S. H., & Cheung, F. M. C. (2002). Responsibility attribution for violence against women: A study of Chinese public service professionals. *Psychology of Women Quarterly*, 26(3), 175-185.

THY hosteslerine 'kırmızı ruj' yasağı geliyor. (2013, 30 Nisan). *Hürriyet*.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/thy-hosteslerine-kirmizi-ruj-yasagi-geliyor-23160728>

Truman, D. M., Tokar, D. M. ve Fischer, A. R. (1996). Dimensions of masculinity: Relations to date rape supportive attitudes and sexual aggression in dating situations. *Journal of Counseling & Development*, 74(6), 555-562.

Vahşet... Üniversiteli kız yakılarak öldürüldü. (2015, 13 Şubat). *Cumhuriyet*.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/213473/Vahset..._Universiteli_kiz_yakilarak_olduruldu.html

Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. ve Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18(3), 267-274.

Whatley, M. A. (1996). Victim characteristics influencing attributions of responsibility to rape victims: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 1(2), 81-95.

Whatley, M. A. (2005). The effect of participant sex, victim dress, and traditional attitudes on causal judgments for marital rape victims. *Journal of Family Violence*, 20(3), 191-200.

Workman, J. E. ve Freeburg, E. W. (1999). An examination of date rape, victim dress, and perceiver variables within the context of attribution theory. *Sex Roles*, 41(3-4), 261-277.

Xenos, S., & Smith, D. (2001). Perceptions of rape and sexual assault among Australian adolescents and young adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(11), 1103-1119.

Yamawaki, N. (2009). The role of rape myth acceptance and belief in a just world on victim blame attribution: A study in Japan. *Psychologia*, 52(3), 163-174.

Yine şortlu kadına saldırı: 'Ramazan'da böyle giyinmeye utanmıyor musun' diyerek yüzüme yumruk attı. (2017, 20 Haziran).

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/765079/Yine_sortlu_kadina_saldiri_Ramazan_da_boyle_giyinmeye_utanmiyor_musun_diyerek_yuzume_yumruk_atti.html

EKLER

Ek 1. Ahlaki Öfke Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyup her bir ifadeye katılma düzeyinizi 1 (Hiç katılmıyorum) ile 9 (Tamamen katılıyorum) arasında size en uygun seçeneği işaretleyerek derecelendiriniz.

1 Hiç katılmıyorum 2 3 4 5 6 7 8 9 Tamamen katılıyorum

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. İnsanların adaletsizlik nedeniyle mağdur olduğunu öğrendiğim zaman gerçekten çok öfkelenirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. Dezavantajlı kişilere yardım etmek için hep beraber çalışmamız gerektiğine inanırım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Sosyal adaletsizlik karşısında ahlaki olarak öfkeli hissederim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4. İnsanların işsizlik sonucu haksız yere acı çekmesine içten içe öfkelenirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5. İnsanların adaletsizliğe göz yummasının utanç verici olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Bazı insanların fakir oldukları için pislik içinde yaşamak zorunda kaldıklarını öğrendiğimde dehşete düşerim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7. Bu dünyanın sorunlarını çok fazla kafama takmam.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8. Bu dünyadaki haksızlıkları nadiren kendime yük edinirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. Sosyal adalet ile ilgili sorunlar nadiren aklıma gelir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10. İnsanlar toplumumuzdaki sorunlardan bahsettiği zaman duymazlıktan gelirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Ek 2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Aşağıda sizin de katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi her cümlemin yanında verilen 1'den 7'ye kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek gösteriniz.

	Çok yanlış (Kesinlikle katılmıyorum)					Çok doğru (Kesinlikle katılıyorum)	
	1	2	3	4	5	6	7
1. Siz ne dersanız deyin, bazı gruplar diğerlerinden daha değerlidir	1	2	3	4	5	6	7
2. Bütün gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.....	1	2	3	4	5	6	7
3. Üstün gruplar daha alt düzeyden gruplara egemen olmalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
4. Hiç bir grup toplumda baskın olmamalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
5. Eğer belirli gruplar yerlerinde dursalardı daha az sorunumuz olurdu	1	2	3	4	5	6	7
6. Belirli grupların en üstte diğer grupların en altta olması belki iyi bir şeydir.....	1	2	3	4	5	6	7
7. Sosyal eşitlik toplumsal hedefimiz olmalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
8. Bazen diğer gruplar oldukları yer de tutulmalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
9. Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.....	1	2	3	4	5	6	7
10. Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
11. Grubunuzun istediğini elde edebilmesi için bazen diğer gruplara karşı güç kullanmak gereklidir.....	1	2	3	4	5	6	7
12. Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.....	1	2	3	4	5	6	7
13. Düşük statülü gruplar yerlerinde kalmalıdır.....	1	2	3	4	5	6	7
14. Farklı gruplara eşit davransaydık şimdi daha az sorunumuz olurdu.....	1	2	3	4	5	6	7
15. Gelirleri daha eşit hale getirmek için elimizden geleni yapmalıyız.....	1	2	3	4	5	6	7
16. Yaşamda ilerlemek için bazen başka grupları çiğneyip geçmek gereklidir.....	1	2	3	4	5	6	7

Ek 3. Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği

Aşağıda katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen okuduktan sonra her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi cümlelerin yanlarında verilen rakamlardan birini daire içine alarak belirtiniz. İlk düşündüğünüz yanıtların en uygun yanıtlar olduğunu unutmayınız.

1 Kesinlikle katılmıyorum 2 3 4 5 6 7 8 9 Kesinlikle katılıyorum

1. Mevcut otorite, genel olarak pek çok şeyde haklı çıkarken, radikaller ve her şeye karşı çıkanlar cehaletlerini sergileyen boşboğazlardır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. Kadınlar, evlendiklerinde eşlerine itaat edeceklerine dair söz vermelidirler.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Ülkemizin, bütünlüğümüze kasteden radikal yönelimleri ve kötülükleri ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa yapabilecek güçlü bir lidere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4. Eşcinseller ve lezbiyenler, herhangi biri kadar sağlıklı ve ahlaklıdır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5. Yönetimdeki saygın otoritelere ve dini yargılara güvenmek, toplumumuzda zihin karıştırmaya uğraşan “gürültücü ayak takımını” dinlemekten daima daha iyidir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Hiç kuşkusuz, mevcut dinsel öğretilere isyan edenler ve ateistler düzenli olarak camiye gidenler kadar iyi ve erdemlidirler.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7. Ülkemizi krizlerden kurtarmak için, geleneksel değerlerimize dönmek, sert liderleri iş başına getirmek ve kötü fikirleri yayanları susturmak gerekmektedir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8. Çıplaklar kampının olmasında yanlış bir şey yoktur.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. Birçok kişiyi tedirgin etse bile ülkemizin, geleneksel uygulamalara karşı çıkma cesareti gösterebilen özgür düşünceli bireylere ihtiyacı var.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

10. İnançlarımızı ve ahlaki yapımızı yiyip bitiren geleneksel olmayan değerleri zamanında yok etmezsek, günün birinde ülkemiz yıkılacak.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
11. Kendilerini herkesten farklı kılacak olsa bile bireyler, yaşam tarzlarını, dini inançlarını ve cinsel yönelimlerini kendileri belirlemelidir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
12. Eski moda adetler ve değerler hala en iyi yaşama biçimini gösteriyor.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
13. Kadınların siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda daha aktif rollere sahip olması, okullarda din derslerinin isteğe bağlı olması ve hayvan hakları için yeni düzenlemeler yapılmasını talep ederek mevcut yasalara ve çoğunluğun görüşlerine karşı çıkanlara hayranlık duymalıyız.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
14. Ülkemiz, kötülükleri yok ederek bizi doğru yola getirecek güçlü ve kararlı bir lidere ihtiyaç duymaktadır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
15. Ülkemizin en iyi bireyleri hükümete karşı çıkan, dini eleştiren ve doğal kabul edilen şeyleri göz ardı edebilenlerdir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
16. Kürtaj, pornografi ve evlilik konusunda Allah'ın koyduğu yasalar çok geç olmadan titizlikle uygulanmalı ve bu yasaları ihlal edenler şiddetle cezalandırılmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
17. Bugün ülkemizde dini değerlerden yoksun, kendi amaçları için ülkeyi yıkmaya çalışan ve otorite tarafından mutlaka etkisizleştirilmeleri gereken radikal ve ahlaksız birçok kişi var.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
18. Kadının yeri, nerede olmak istiyorsa orasıdır. Kadının kocasına ve toplumsal geleneklere itaat etmek zorunda kaldığı günler artık geçmişte kalmıştır.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
19. Atalarımızın yaptıklarıyla onur duyarsak, otoritenin yapmamızı istediklerini yaparsak ve her şeyi berbat eden çürük elmaları ayıklarsak ülkemiz müthiş olur.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
20. Yaşamak için bir tek doğru yol yoktur; herkes kendi yolunu kendi çizmelidir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
21. Feministler ve homoseksüeller, geleneksel aile değerlerine karşı koyabilecek kadar cesur oldukları için takdir edilmelidirler.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
22. Bu ülkede işler, sorun çıkarıcı gruplar seslerini keser ve kendi gruplarının toplumdaki geleneksel yerini kabullenirlerse, biraz daha iyiye gidecektir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Ek 4. Tecavüz Senaryoları

Geleneksel Olmayan Yaşam Tarzına Sahip Kadın Senaryosu

Lütfen aşağıdaki metni dikkatlice okuyunuz.

Ayşe, yerel bir şirketin insan kaynakları bölümünde çalışmaktadır. **Üniversite yıllarında erkek arkadaşıyla aynı evi paylaşan Ayşe, kısa bir süre önce üniversiteyi bitirip yalnız yaşamaya başlamıştır.**

O gün iş arkadaşı Kemal'le iş yerinde mesai yapmak zorunda kalırlar ve işleri oldukça geç biter. Şirketin kapısı önünde Kemal, Ayşe'yi arabasıyla eve bırakmayı teklif eder. Ayşe reddeder ancak Kemal Ayşe'yi zorla arabasına bindirerek arabanın içinde Ayşe'yle zorla cinsel ilişkiye girer.

Geleneksel Yaşam Tarzına Sahip Kadın Senaryosu

Lütfen aşağıdaki metni dikkatlice okuyunuz.

Ayşe, yerel bir şirketin insan kaynakları bölümünde çalışmaktadır. **Üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla aynı evi paylaşan Ayşe, kısa bir süre önce üniversiteyi bitirip ailesinin yanında yaşamaya başlamıştır.**

O gün iş arkadaşı Kemal'le iş yerinde mesai yapmak zorunda kalırlar ve işleri oldukça geç biter. Şirketin kapısı önünde Kemal, Ayşe'yi arabasıyla eve bırakmayı teklif eder. Ayşe reddeder ancak Kemal Ayşe'yi zorla arabasına bindirerek arabanın içinde Ayşe'yle zorla cinsel ilişkiye girer.

Yaşam Tarzı Hakkında Bilgi Verilmeyen Kadın Senaryosu

Lütfen aşağıdaki metni dikkatlice okuyunuz.

Ayşe, yerel bir şirketin insan kaynakları bölümünde çalışmaktadır.

O gün iş arkadaşı Kemal'le iş yerinde mesai yapmak zorunda kalırlar ve işleri oldukça geç biter. Şirketin kapısı önünde Kemal, Ayşe'yi arabasıyla eve bırakmayı teklif eder. Ayşe reddeder ancak Kemal Ayşe'yi zorla arabasına bindirerek arabanın içinde Ayşe'yle zorla cinsel ilişkiye girer.

Ek 5. Senaryolara İlişkin Sorular

Aşağıda okuduğunuz metinle ilgili bazı sorular yer almaktadır. Lütfen, okuduğunuz metindeki olayları ve kişileri dikkate alarak soruları titizlikle yanıtlayınız.

1. Sizce Ayşe ne kadar geleneksel bir yaşam tarzına sahiptir?

1 2 3 4 5 6 7
Yaşam tarzı hiç geleneksel değildir Yaşam tarzı çok gelenekseldir

2. Sizce Ayşe bu olayda ne kadar hatalıdır?

1 2 3 4 5 6 7
Tamamen hatasızdır Tamamen hatalıdır

3. Sizce Kemal bu olayda ne kadar hatalıdır?

1 2 3 4 5 6 7
Tamamen hatasızdır Tamamen hatalıdır

4. Sizce Ayşe'nin başına gelen olay tecavüz müdür?

1 2 3 4 5 6 7
Kesinlikle tecavüz değildir Kesinlikle tecavüzdür

Ek 6. Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek () Diğer

Eğitim durumunuz:

Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()
Ortaokul () Üniversite ()

Bölümünüz ve sınıfınız:

Annenizin eğitim durumu:

Okur-yazar değil () Ortaokul () Üniversite ()
Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()

Babanızın eğitim durumu:

Okur-yazar değil () Ortaokul () Üniversite ()
Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()

Annenizin mesleği:

Babanızın mesleği:

Çevrenizle karşılaştığımızda sosyoekonomik düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

Alt () Alt-Orta () Orta () Orta-Üst () Üst ()

En uzun süre yaşadığımız yerleşim birimini belirtiniz:

Köy () Kasaba/Belde () İlçe () İl () Metropol ()

Kendinizi ne kadar dindar olarak tanımlarsınız?

1 2 3 4 5 6 7
Hiç dindar Çok
değilim dindarım

Dini inancınızın günlük hayatınızı ne kadar etkilediğini düşünüyorsunuz?

1 2 3 4 5 6 7
Hiç Çok
etkilemiyor etkiliyor

Siyasi görüşünüz:

1 2 3 4 5 6 7
Sol Orta Sağ

Ek 7. Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkinleştirilmediği Koşul

Aşağıda MÜZİK ve NEHİR kelimeleriyle ilişkili olduğu düşünülen kelimelerden oluşan bir liste sunulmuştur. Lütfen listedeki her bir kelimeyi uygun olduğunu düşündüğünüz yere (MÜZİK veya NEHİR) yazınız.

1. Nakarat
2. Ağaç
3. Şenlik
4. Dağ
5. Eğlence
6. Akarsu
7. Dans
8. Şelale
9. Vadi
10. Göl
11. Gitar
12. Şarkı

13. Kayık
14. Konser
15. Piyano
16. Balık
17. Yeşil
18. Melodi
19. Deniz
20. Radyo
21. Doğa
22. Festival
23. Şarılı
24. Ahenk

25. Tempo
26. Resital
27. Keyif
28. Sanat
29. Irmak
30. Olta
31. Ritim
32. Köprü
33. Yüzmek
34. Sazlık
35. Nota
36. Dere

MÜZİK

NEHİR

Ek 8. Cinsiyet Kalıpyargılarının Etkinleştirildiği Koşul

Aşağıda KADINları veya ERKEKleri tanımladığı düşünülen sıfatlardan oluşan bir liste sunulmuştur. Lütfen listedeki her bir kelimeyi uygun olduğunu düşündüğünüz yere (**KADIN** veya **ERKEK**) yazınız.

1. Güzel	13. Nazik	25. Romantik
2. Alımlı	14. Delikanlı	26. Mert
3. Yakışıklı	15. Şefkatli	27. Hamarat
4. Kuvvetli	16. Güçlü	28. Gösterişli
5. Bakımlı	17. Cesur	29. Akılcı
6. Yiğit	18. Sıcak	30. Gözüpek
7. Narin	19. Atletik	31. İffetli
8. Seksi	20. Cazibeli	32. Hisli
9. Karizmatik	21. Atılgan	33. Sevecen
10. Korumacı	22. Serinkanlı	34. Yumuşak
11. Duygusal	23. İnce	35. Zarif
12. Dayanıklı	24. Sahiplenici	36. Çevik

KADIN

ERKEK

Ek 9. Tecavüz Senaryoları (Geleneksel/Geleneksel Değil/Nötr)

Lütfen aşağıdaki metni dikkatlice okuyunuz.

Ayşe, yerel bir şirketin insan kaynakları bölümünde çalışmaktadır. **Üniversite yıllarında kız arkadaşlarıyla aynı evi paylaşan Ayşe, kısa bir süre önce üniversiteyi bitirip ailesinin yanında yaşamaya başlamıştır/Üniversite yıllarında erkek arkadaşıyla aynı evi paylaşan Ayşe, kısa bir süre önce üniversiteyi bitirip yalnız yaşamaya başlamıştır.**

O gün iş arkadaşı Kemal'le iş yerinde mesai yapmak zorunda kalırlar ve işleri oldukça geç biter. şirketin kapısı önünde Kemal, Ayşe'yi arabasıyla eve bırakmayı teklif eder. Ayşe reddeder ancak Kemal Ayşe'yi zorla arabasına bindirerek arabanın içinde Ayşe'yle zorla cinsel ilişkiye girer.

Ek 10. Tecavüze İlişkin Sorular

Aşağıda okuduğunuz metinle ilgili bazı sorular yer almaktadır. Lütfen, okuduğunuz senaryodaki olayları ve kişileri dikkate alarak soruları titizlikle yanıtlayınız.

a) Sizce Ayşe bu olayda ne kadar hatalıdır?

1	2	3	4	5	6	7
Tamamen hatasızdır						Tamamen hatalıdır

b) Sizce Kemal bu olayda ne kadar hatalıdır?

1	2	3	4	5	6	7
Tamamen hatasızdır						Tamamen hatalıdır

c) Ayşe'ye ne kadar öfkeleniniz?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç öfkelenmedim						Çok öfkelenim

ç) Kemal'e ne kadar öfkeleniniz?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç öfkelenmedim						Çok öfkelenim

d) Bu olay sizi ne kadar öfkelenirdi?

1	2	3	4	5	6	7
Hiç öfkelenmedi						Çok öfkelenirdi

e) Sizce Ayşe alkol kullanan bir kişi midir?

1	2	3	4	5	6	7
Hayır kullanmıyordur						Evet kullanıyordur

f) Sizce Ayşe şimdiye kadar biriyle cinsel bir ilişki yaşamış mıdır?

1	2	3	4	5	6	7
Hayır yaşamamıştır						Evet yaşamıştır

g) Sizce Ayşe gece dışarı çıkan biri midir?

1	2	3	4	5	6	7
Hayır değildir						Evet öyledir

h) Sizce Ayşe o gün mini etek giymiş olabilir mi?

1	2	3	4	5	6	7
Hayır olamaz						Evet olabilir

ı) Sizce Ayşe Kemal'e fazla samimi davranmış mıdır?

1 2 3 4 5 6 7
Hayır Evet
davranmamıştır davranmıştır

i) Ayşe'nin tecavüz sırasında direndiğini düşünüyorum.

1 2 3 4 5 6 7
Kesinlikle Kesinlikle
katılmıyorum katılıyorum

j) Bence Ayşe aslında Kemal'le yakınlaşmak istiyordu.

1 2 3 4 5 6 7
Kesinlikle Kesinlikle
katılmıyorum katılıyorum

k) Ayşe'nin, Kemal'i kışkırttığını düşünüyorum.

1 2 3 4 5 6 7
Kesinlikle Kesinlikle
katılmıyorum katılıyorum

Ek 11. Tecavüz Mitlerini Kabul Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Her ifadeyi sadece bir defa işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.

1 Kesinlikle katılmıyorum

2

3

4

5

6

7 Kesinlikle katılıyorum

	1	2	3	4	5	6	7
1. Eğer bir kadın alkollüyken tecavüze uğradıysa, işlerin kontrolden çıkmasında az da olsa sorumludur.	1	2	3	4	5	6	7
2. Kadınların çoğu bunu kabul etmeseler de; kadınlar genellikle cinsel ilişkide fiziksel olarak zorlanmayı tahrik edici bulurlar.							
3. Eğer bir kadın bir erkekle cinsel açıdan birlikte olma konusunda istekliyse, erkeğin biraz ileri gitmesi ve seks yapması büyük bir mesele değildir.							
4. Pek çok kadın gizliden gizliye tecavüze uğramayı ister.							
5. Eğer bir kadın fiziksel olarak karşı koymamışsa, bunun gerçekten tecavüz olduğunu söyleyemezsiniz.							
6. Orta sınıftan/orta halli, hoş erkekler hemen hemen hiç tecavüz etmezler.							
7. Tecavüz suçlamaları, çoğunlukla erkekleri geri getirmenin bir yolu olarak kullanılır.							
8. Tecavüze uğrayanlar genellikle sadece davetkar giyinen kadınlardır.							
9. Eğer tecavüzcünün bir silahı yoksa, bunu gerçekten "tecavüz" olarak tanımlayamazsınız.							
10. Kadınların kendi yaşadıkları çevrede tecavüze uğramaları pek olası değildir							
11. Kadınlar tecavüzün kendilerini ne kadar etkilediğini abartma eğilimindedirler.							
12. Pek çok kadın erkeği tecavüze yönlendirir ve sonra tecavüzden ötürü ağlaşır.							
13. Erkekleri kışkırtan bir kadın, olabilecekleri hak eder.							
14. Kadınlar tecavüze uğradıklarında, bu genellikle "hayır" demelerindeki belirsizlikten kaynaklanır.							
15. Erkekler kadını sekse zorlama niyetinde değildirler, ama bazen cinsel olarak çok fazla tahrik olmuşlardır.							
16. Açık saçık kıyafetler giyen kadınlar, bir erkek onları cinsel ilişkiye zorladığında şaşırılmamalıdır.							
17. Tecavüz, bir erkeğin seks isteği kontrolden çıktığında meydana gelir.							

Ek 12. Ahlaki Öfke Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyup her bir ifadeye katılma düzeyinizi 1 (Hiç katılmıyorum) ile 9 (Tamamen katılıyorum) arasında size en uygun seçeneği işaretleyerek derecelendiriniz.

1 Hiç katılmıyorum 2 3 4 5 6 7 8 9 Tamamen katılıyorum

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. İnsanların adaletsizlik nedeniyle mağdur olduğunu öğrendiğim zaman gerçekten çok öfkelenirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. Dezavantajlı kişilere yardım etmek için hep beraber çalışmamız gerektiğine inanırım.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Sosyal adaletsizlik karşısında ahlaki olarak öfkeli hissederim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4. İnsanların işsizlik sonucu haksız yere acı çekmesine içten içe öfkelenirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
5. İnsanların adaletsizliğe göz yummasının utanç verici olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
6. Bazı insanların fakir oldukları için pislik içinde yaşamak zorunda kaldıklarını öğrendiğimde dehşete düşerim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
7. Bu dünyanın sorunlarını çok fazla kafama takmam.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8. Bu dünyadaki haksızlıkları nadiren kendime yük edinirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
9. Sosyal adalet ile ilgili sorunlar nadiren aklıma gelir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10. İnsanlar toplumumuzdaki sorunlardan bahsettiği zaman duymazlıktan gelirim.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Ek 13. Cinsiyetle İlgili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

Lütfen her bir ifade ile ne derece hemfikir olduğunuzu verilen ölçekteki sayılardan uygun olanı ifadenin yanındaki boşluğa yazarak belirtiniz.

1
Hiç
katılmıyorum

2

3

4

5

6
Çok
katılıyorum

- ___ 1. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir.
- ___ 2. Ailelerdeki iş bölümü genellikle olması gerektiği gibidir.
- ___ 3. Geleneksel kadın-erkek rollerinin tümüyle yeniden yapılandırılması gerekir.
- ___ 4. Türkiye, dünyada kadınların yaşayabileceği en iyi ülkelerdendir.
- ___ 5. Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur.
- ___ 6. Kadın veya erkek herkes adil bir fırsata, zenginliğe ve mutluluğa sahiptir.
- ___ 7. Toplumdaki cinsiyetçilik her yıl daha da kötüye gidiyor.
- ___ 8. Toplum, kadın ve erkeklerin hak ettiklerini genellikle elde ettikleri şekilde düzenlenmiştir.

Ek 14. Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek () Diğer

Eğitim durumunuz:

Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()
Ortaokul () Üniversite ()

Bölümünüz ve sınıfınız:

Annenizin eğitim durumu:

Okur-yazar değil () Ortaokul () Üniversite ()
Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()

Babanızın eğitim durumu:

Okur-yazar değil () Ortaokul () Üniversite ()
Okur-yazar () Lise () Yüksek Lisans ()
İlkokul () Yüksekokul () Doktora ()

Annenizin mesleği:

Babanızın mesleği:

Çevrenizle karşılaştırdığınızda sosyoekonomik düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

Alt () Alt-Orta () Orta () Orta-Üst () Üst ()

En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimini belirtiniz:

Köy () Kasaba/Belde () İlçe () İl () Metropol ()

Kendinizi ne kadar dindar olarak tanımlarsınız?

1 2 3 4 5 6 7
Hiç dindar Çok
değilim dindarım

Dini inancınızın günlük hayatınızı ne kadar etkilediğini düşünüyorsunuz?

1 2 3 4 5 6 7
Hiç Çok
etkilemiyor etkiliyor

Siyasi görüşünüz:

1 2 3 4 5 6 7
Sol Orta Sağ

Ek 15. Gönüllü Onam Formu

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü doktora öğrencisi ve araştırma görevlisi Melis ÇELİK OK tarafından, Doç. Dr. Derya HASTA danışmanlığında doktora tez çalışması kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, sosyal yaşam ve cinsiyete yönelik bazı tutumlar arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük temelinde olmalıdır. Çalışmada sizden kimlik veya kurum belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Sağladığımız veriler gönüllü katılım formlarında toplanan kimlik bilgileri ile eşleştirilmeyecektir.

Soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur; önemli olan sizin bu konulardaki kişisel görüşünüzdür. Bu nedenle sorulara içtenlikle ve sizi tam olarak yansıtacak biçimde yanıtlar vermeniz, araştırmada objektif, güvenilir ve geçerli sonuçlar elde edilmesi açısından çok önemlidir.

Elinizdeki soru formunda, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular veya uygulamalar bulunmamaktadır. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz. Böyle bir durumda çalışmayı uygulayan kişiye formu tamamlamak istemediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır.

Cevaplama işlemi bittikten sonra, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için araştırma görevlisi Melis ÇELİK OK (E-posta: meliscelik@ankara.edu.tr) ile iletişim kurabilirsiniz.

Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

(Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Katılımcının

Adı-Soyadı:

İmzası:

E-posta: